

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**2006 TÜRKÇE DERSİ (6, 7, 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA
YER ALAN YAZMA KAZANIMLARININ YARATICI YAZMAYA
UYGUNLUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kenan BULUT

VAN – 2012

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**2006 TÜRKÇE DERSİ (6, 7, 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA
YER ALAN YAZMA KAZANIMLARININ YARATICI YAZMAYA
UYGUNLUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı:
Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇİFTÇİ**

**Hazırlayan:
Kenan BULUT**

VAN – 2012

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇİFTÇİ danışmanlığında, Kenan BULUT tarafından hazırlanan bu çalışma 29.06.2012 tarihinde aşağıda ismi zikredilen jüri üyeleri tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Kemal EROL İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇİFTÇİ (Dnş.) İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Celal ASLAN İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Doç. Dr. Zeki TAŞTAN
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL TUTANAĞI.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLolar	vi
ŞEKİLLER.....	vi
ÖN SÖZ	vii

BÖLÜM I: GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Dil ve İletişim.....	1
1.1.2. Yazma Becerisi.....	4
1.1.2.1. Yazma Sürecinin Aşamaları.....	19
1.1.2.2. Yazma Eğitiminde Amaçlar ve İlkeler.....	22
1.1.2.2.1. Amaçlar	22
1.1.2.2.2. İlkeler.....	24
1.1.2.3. Yazma Becerisinin Geliştirilmesi	26
1.1.3. Yazma Öğretimi Yaklaşımları.....	27
1.1.4. Yaratıcılık	29
1.1.4.1. Yaratıcılık nedir?.....	29
1.1.4.2. Yaratıcılığın Aşamaları	35
1.1.4.3. Yaratıcılık ve Beynin İşleyişi.....	37
1.1.4.3.1. Beyin Yarı Kürelerinin İşlevleri.....	38
1.1.4.4. Yaratıcılık Özellikleri.....	40
1.1.4.5. Yaratıcı Bireyin Özellikleri.....	42
1.1.4.6. Yakınsak ve Iraksak Düşünme.....	46
1.1.4.7. Yaratıcılığı Etkileyen Faktörler ve Geliştirilmesindeki Etkenler.....	47
1.1.4.7.1. Aile ve Çevre.....	47

1.1.4.7.2.	Eğitim ve Okul	51
1.1.4.7.3.	Öğretmen	57
1.1.4.7.4.	Zekâ	62
1.1.4.7.5.	Yaş.....	64
1.1.4.8.	Yaratıcılığı Ne Engeller	65
1.1.5.	Yaratıcı Yazma Yaklaşımı	69
1.1.5.1.	Yaratıcı Yazma Nedir?.....	69
1.1.5.2.	Yaratıcı Yazıların Nitelikleri.....	74
1.1.5.3.	Yaratıcı Yazmada Amaç	77
1.1.5.4.	Yaratıcı Yazmayı Geliştirecek Teknik ve Yöntemler	82
1.1.5.4.1.	Beyin Fırtınası	82
1.1.5.4.2.	Zihin Haritası.....	84
1.1.5.4.3.	Kavram Haritası	84
1.1.5.4.4.	Sınıflama-Kümeleme-Kelime Ağı-Salkım Oluşturma (Cluster).....	87
1.1.5.4.5.	Görsel Malzemeler	88
1.1.5.4.6.	Balık Kılıcı	89
1.1.5.4.7.	Listeleme	89
1.1.5.4.8.	Not Defterleri Ya da Günlükler.....	90
1.1.5.4.9.	Yanal (Lateral) Düşünme	91
1.1.5.4.10.	Yarım Kalmış Bir Öyküyü Kendine Göre Kurgulayıp Tamamlama	91
1.1.5.5.	Yaratıcı Yazmada Değerlendirme.....	97
1.1.5.6.	2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'yla Ulaşılması Beklenen Temel Beceriler.....	100
1.1.5.7.	2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda Yer Alan Yazma Amaç ve Kazanımları	101
1.1.5.7.1.	Yazma kurallarını uygulama	101
1.1.5.7.2.	Planlı yazma	102
1.1.5.7.3.	Farklı türlerde metinler yazma	102
1.1.5.7.4.	Kendi yazdıklarını değerlendirme	103
1.1.5.7.5.	Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma.....	103
1.1.5.7.6.	Yazım ve noktalama kurallarını uygulama	103
1.2.	Araştırmanın Amacı	104

1.3. Araştırmanın önemi	105
1.4. Problem Cümlesi	106
1.5. Sınırlılıklar.....	106
1.6. Tanımlar	106
BÖLÜM II: YÖNTEM	109
2.1. Araştırmanın Modeli	109
2.2. Verilerin Toplanması.....	110
2.2.1. Yazma Kazanımlarının Yaratıcı Yazmaya Uygunluğunun Belirlenmesi	110
2.3. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	110
BÖLÜM III: BULGULAR ve YORUM.....	112
3.1. Birinci Bulgu	112
3.2. İkinci Bulgu	112
Birinci Kazanım: Olayları ve Bilgileri Sıraya Koyarak Anlatır.....	113
İkinci Kazanım: Yazısında Sebep-Sonuç İlişkileri Kurar	117
Üçüncü Kazanım: Yazısında Amaç-Sonuç İlişkileri Kurar	121
Dördüncü ve Beşinci Kazanımlar: Yazısını Bir Ana Fikir Etrafında Planlar; Yazısının Ana Fikrini Yardımcı Fikirlerle Destekler	124
Altıncı Kazanım: Yazdığı Metni Görsel Materyallerle Destekler	129
Yedinci Kazanım: Olay Yazıları Yazar	134
Sekizinci Kazanım: Düşünce Yazıları Yazar	141
Dokuzuncu Kazanım: Şiir Yazar	147
Onuncu Kazanım: Duygu, Düşünce, Hayal, İzlenim ve Deneyimlerini Yazarak İfade Eder.....	151
BÖLÜM IV: SONUÇLAR ve ÖNERİLER	157
4.1. Sonuçlar.....	157

4.2. Öneriler.....	159
KAYNAKÇA	161
ÖZET.....	173
ABSTRACT.....	175
EKLER.....	177
EK-1: Yazma Kazanımlarının Yaratıcılığa Uygunluğunun Belirlenmesinde Kullanılan Uzman Görüşü Anketi.....	177
Ek-2: Bütünsel Beyin Modeline Göre İnsanın Yetenek, Eylem ve Algılamalarının Beyin Bölgelerine Göre Dağılımı	180

TABLolar

Tablo 1: Beyin Yarı Kürelerinin İşlevleri	39
---	----

ŞEKİLLER

Şekil 1: Beynin Sağ ve Sol Loblarının Özellikleri.....	38
--	----

ÖN SÖZ

Yazma becerisi temel dil becerilerinden bir tanesidir. Üzerinde çokça çalışma yapılan yazma becerisi, kişinin kendini yazılı olarak ifade etmesi açısından dil becerileri içerisinde önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. Okul süreciyle birlikte elde edilen bu beceri, insanoğlunun duygu, düşünce, izlenim, birikim, deneyim ve gözlemlerini yazılı olarak aktarmasını sağlayan ve böylece insanlar arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasında önemli bir katkısı olan bir beceridir.

Yazma becerisi diğer dil becerilerine nazaran daha zor elde edilen bir beceridir. Bu nedenle sabır ve azimle devam etmeyi gerektirir. Yazmaya, yazmak için gerekli olan psikomotor becerileri öğrenmekle başlanır. Bir duvar ustasının ya da bir heykeltıraşın hassasiyetine ve sabrına sahip olmak ve sürekli alıştırmaya yapmak bu becerinin elde edilmesini kolaylaştırır.

Yazma, sadece okul zamanıyla sınırlandırılacak bir beceri değildir. Hayatın her aşamasında, duygu ve düşüncelerin iletilme ihtiyacı olduğu sürece yazma, başvuru en önemli dil becerilerinden bir tanesidir.

Yazmaya küçük yaşlardan itibaren alışmak gerekir. Bu nedenle ilköğretim öğrencilerinin ileriki yaşlarda yazılı iletişim kurmada sıkıntı yaşamamaları için yazma eğitime daha ilkokul birinci sınıftan itibaren gerekli önemin verilmesi zorunludur.

Yaratıcı yazma, yazma eğitiminde son zamanlarda büyük önem kazanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda sıra dışılık vardır, özgünlük vardır. Kısacası “Ben” olma vardır. Yaratıcı yazma yaklaşımında kilit sözcükler yaratıcılık ve yaratıcı düşünmedir. İlköğretim öğrencilerinin kendilerine has yönlerini, özelliklerini kabiliyetlerini ortaya çıkarmada önemli role sahip olan yaratıcı yazma yaklaşımı, bu nedenle öğretim programlarında artık daha fazla önemsenmeyi ve böylece bu yazma yaklaşımının yararlarından daha fazla yararlanmayı gerektirir.

Bu çalışmada 2006 yılında kabul edilerek uygulanmaya başlanan Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki yazma kazanımlarının yaratıcı yazmaya uygunluğu incelenmiştir. Bu çalışmanın her aşamasında değerli fikirlerinden istifade ettiğim saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Ömer ifti'ye, benden desteklerini esirgemeyen değerli bölüm başkanım Yrd. Doç. Dr. Kemal Erol'a ve deprem sürecinde olmamıza rağmen çalışma sürecinde sonuna kadar sabrederek bana her türlü desteği veren aileme şükranlarımı sunarım.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, bu çalışmayı yapmamızın gerekçelerini ortaya koyan problem durumu, çalışmanın amacı, çalışmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler, sayıtlılar, sınırlıklar, tanımlar ve ilgili araştırmalar üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem Durumu

1.1.1. Dil ve İletişim

İnsan sosyal bir varlıktır. Diğer insanlarla iletişim kurmak sosyal bir varlık olmanın gereğidir. Bu nedenle insanoğlu ilk günden beri duygu ve düşüncelerini söz, resim ve yazıyla ifade etme, karşısındakine iletme çabasına girmiştir.

Sosyal bir varlık olan insan, hayatı boyunca diğer insanlarla iletişim kurma ihtiyacı hissetmiştir. Bu iletişim kurma ihtiyacı anlatma yoluyla gerçekleşmektedir. Anlatma yollarından biri olan yazma becerisi, iletişimin en önemli araçlarından biridir (Özbay, 2011: 72). Yazmanın temel koşulu ise dile egemen olmak, dili enine boyuna yoğurma, dilin sınırlarını zorlayarak olanaklarını bulgulamaya çalışmaktır (İpşiroğlu, 2007: 23).

Bu ifadelerden de sağlıklı bir iletişim için dilin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Çünkü dilin doğması insanların birbirleriyle iletişim kurma zorunluluğundan kaynaklanmıştır. Güneş (2004: 27)'in ifade ettiği gibi anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme; bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihninde yapılandırma; kendini ifade etme, iletişim kurma, arkadaşlarıyla iş birliği yapma, tartışma, problem çözme, ortak karar verme ve girişimcilik gibi çeşitli zihinsel ve üst düzey becerilerin

kazanılması ve geliştirilmesi, öğrencilerin dili doğru ve etkili kullanmalarına bağlıdır.

Muharrem Ergin (2008: 3) dili, “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.” şeklinde tanımlar.

Edward Sapir (1921)’e göre dil; duyguların, düşüncelerin ve isteklerin serbestçe oluşturulmuş semboller sistemi aracılığıyla aktarılması için ayrıcalıklı olarak insanlara özgü, içgüdüsel olmayan bir yöntemdir ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Dil_\(lisan\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Dil_(lisan)), Erişim Tarihi: Şubat 2012). Andre Martinet (1998: 28; Dağabakan-Dağabakan, 2007: 156)’e göre ise bir dil, insan deneyiminin, topluluktan topluluğa değişen biçemlerde, anlamsal bir içerikle sessel bir anlatım kapsayan birimlere, başka bir deyişle, anlambirimlere ayrıştırılmasını sağlayan bir bildirişim aracıdır. Noam Chomsky (Altun, <http://www.dilbilimi.net/geneldilbilimi.htm>, Erişim Tarihi: Mayıs 2012)’e göre ise bir dil, her biri sonlu uzunlukta ve sonlu bir üyeler kümesinde oluşturulan (sonlu ya da sonsuz) cümleler kümesidir.

Dil, İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban (Büyük Türkçe Sözlük, www.tdkterim.gov.tr/bts/, Erişim Tarihi: Şubat 2012) dir.

Çiftçi (2007: 7)’ye göre ise dili, insanların uzun süre edindikleri tecrübeler sonucunda vücuda getirdikleri duygu, düşünce ve isteklerini aktarmakta kullandıkları simgeler bütünü olarak da tarif edebiliriz.

Bayrav (1998: 14; Güneşli, 2007: 12), insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğinin dili olduğunu belirtir. Ona göre insanların kullandıkları anlaşma sistemlerinin en yetkini ve öteki sistemlerin temeli dildir.

Dil bir iletişim aracıdır. Dinleme, konuşma, okuma ve yazma birer dilsel beceridir. Dili kullanma becerisi bireyin iletişim yeteneğinin sınırlarını oluşturan temel bir değişkendir. Hem konuşma hem de yazma etkinliği, başkalarıyla iletişim

kurmanın, kendimizi, yaşantılarımızı anlatmanın bir yoludur (Sever, 1998: 51). Sever bu tanımda iletişim becerimizin sınırının dili kullanabilme becerimiz ölçüsünde olduğunu vurgulamıştır.

Elbette dilden bahsedip kültürden bahsetmemek mümkün değildir. Çünkü Sever (1994: 121)'in de ifade ettiği gibi dil, insanlığın bütün kültür birikimini, kültür dokusunu aktaran en büyük donatımdır. Bir ulusun bireylerini kaynaştıran duygu ve düşünce bağıdır. Bireyin, düşünce ve duygu yapısını oluşturan, düzenleyen ve biçimlendiren de dildir.

Dil, topluluklara millet olma şuurunu kazandıran ve kültürlerinden, gelenek ve göreneklerinden uzaklaşmamasını sağlayan en güçlü bağlardan birisidir. Aksan (2007: 13)'a göre bir toplumu ulus yapan bağların en güçlüsü dildir. Bireyleri ulusuna, yurduna, geçmişine sıkı sıkıya bağlar; kuşaktan kuşağa aktararak gelen dil, bireyi geçmişle gelecek arasındaki zincirin bir halkası durumuna getirir. İpşiroğlu (2007: 22)'nin ünlü Rus kuramcısı M. Bachtin'den aktardığına göre dil, yaşayan bir olgu olarak toplumdaki çeşitli söylemlerden oluşan kültürel bir bütünlüğü oluşturuyor.

Milletleri oluşturan bireylerin arasında adeta harç görevi gören dil, eğitim sistemlerinde 'dil eğitimi' diye bir alanın olmasını zorunlu kılmıştır. "Çağdaş anlamda öğrenme, birey ile çevresi arasındaki etkileşim sonucu meydana gelen kalıcı izlenimli yaşantı ürünlerinin bireyde oluşturduğu davranış değişimidir" (Alkan 1992: 5; Sever, 1994: 121). O halde, öğrenme bir iletişim işidir. Öğrenmenin oluşumu ve netliği ise, kurulan iletişimin etkililiğine bağlıdır (Sever, 1994: 121). Bu durumda iletişimin netliği öğrenmenin netliğini etkiler; iletişimin net olması da dile hâkim olmayı gerektirir. Bu da 'dil eğitimi'ni gerekli kılmaktadır.

Kavcar (1983: 113)'a göre dil eğitiminin temel amacı, kişilerin düşünme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesidir. Dille iletişimin bir yönünü anlatma, öteki yönünü anlama oluşturur. Bu nedenle, bütün ülkelerin eğitim sistemlerinde dil eğitimine, özellikle anadili eğitimine büyük önem verilir. Yetişmekte olanlara dilin çok iyi bir şekilde öğretilmesi için çalışılır. Çünkü dil, kültürün temel ögesidir ve insanları birbirine yaklaştıran en güçlü araçtır.

Özdemir ise dil eğitiminin bireyin konuşma, yazma, okuma, dinleme etkinliklerini kapsadığını belirtmektedir. Ona göre dil eğitimin amacı bireylerin dil becerilerini geliştirerek onların iletişim yeteneklerinin artırılmasına yardımcı olmaktır. Yazılı anlatım becerisi iletişim araçlarını en etkili olanıdır. Yazı insanın belleğidir, yazının düşünceyi bulup saptamada, zenginleştirip boyutlandırmada büyük payı vardır (Özdemir, 1999; Ungan, 2007: 462).

Dil öğretimi sadece belli kuralların edinilmesine dayanan etkinliklerden oluşmaz. Bir dili öğrenmiş olmak o dille konuşabilmek, yazabilmek, okuyabilmek, okuduğunu anlayabilmek ve dinleme ile ilgili etkinlikleri yerine getirebilmekle mümkündür. Bu nedenle dil öğretimi gerçekleştirilirken konuşma, dinleme, okuma ve yazma gibi öğrenme alanlarının geliştirilmesine çalışılır (Temizkan, 2010: 621-622).

İsteyen, biraz çaba gösteren herkes anadilini iyice öğrenebilir. Duygu ve düşüncelerini doğru anlatabilir, amacını düzgün olarak yazıya dökebilir. Elbette herkes büyük yazar olamaz ama doğru yazma becerisini kazanabilir (Kavcar, 1983: 114).

1.1.2. Yazma Becerisi

Dil eğitiminin temel hedefi, bireylerin dil becerilerini geliştirmektir. Dil becerileri ise genelde ikiye ayrılır:

- Anlama becerileri : Okuma, dinleme ve görsel okuma.
- Anlatma becerileri : Konuşma, yazma ve görsel sunu.

Anlama, konuşma ya da yazı yoluyla aktarılanı algılamaktır. Anlatma ise, duygu, düşünce, tasarı ve yaşantıların söz ya da yazıyla aktarımıdır. İletişimsel beceriler arasındaki ilişkiler, her becerinin birbirini var kılma amacına yöneliktir. Bireyin, anadiliyle doğru, açık ve etkili bir iletişim gerçekleştirmesi bu dört becerinin bütünsellik içinde gelişmesine bağlıdır. Çünkü dilsel becerilerinden birinin gelişimi öteki becerilerin gelişimine de katkı sağlar. Sözelimi, okuduğunu anlama

becerisindeki gelişme sözcük dağarcığını zenginleştirmekte; bu durum bireyin yazma ve konuşma becerilerini de etkileyerek, onun daha iyi ve etkili yazabilmesi ve konuşabilmesini sağlamaktadır. Anadilin beceri alanlarındaki bu gelişmeler dinlediğini anlamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. (Sever, 1995: 24; Sever, 1998: 54).

İletişim bakımından bakılacak olursa dil becerilerini yazılı, sözlü ve görsel dil becerileri olarak üçe ayırmak mümkündür.

- Yazılı dil becerileri : Okuma ve yazma.
- Sözlü dil becerileri : Konuşma ve dinleme
- Görsel dil becerileri : Görsel okuma ve yazmadır.

Dinleme, okuma, konuşma ve yazma diye adlandırılan iletişimsel (dilsel) becerilerdeki yetkinlik, bireylerin toplumsal yaşamın her alanındaki başarısını da belirleyen bir etkidir. “Dinleme ve okuma” bir anlama; “konuşma ve yazma” da bir anlatma eylemidir (Sever, 1998: 54).

Dil becerileri, dil öğretiminde geliştirilmesi esas kabul edilen; dinleme, konuşma, okuma ve yazmayı içeren dilin temel beceri alanlarıdır. Dilsel beceriler; bireylerin dinlediklerini, gördüklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlaması ve yine bunları tam ve doğru olarak başkalarına anlatması biçiminde özetlenebilir. Bu becerilerin kazandırılması ise dinleme, konuşma, okuma ve yazma gibi dört ana etkinliğe dayanır (Maltepe, 2006: 16-17).

Duygu, düşünce, görüş ve hayallerin sözle ifade edilmesi yeterli değildir. İletişimde yazı da çok önemlidir. Yalnız edebiyatla uğraşanlar değil, diğer alanlarda çalışanlar da yazma ihtiyacı duyarlar. Yazma, konuşmanın birtakım sembollerle tespit edilmesidir. Yazma da konuşma gibi bir ihtiyaçtan doğmuş ve hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İnsanlar duygu, düşünce, istek ve tasarımlarını, hayallerini başkalarına aktarmak, uzaktakilere duyurmak, gelecek nesillere ulaştırmak isterler. Bunun için de yazıya başvururlar (Özbay; 2002: 173; Ak 2011: 3).

Yazının buluşu büyük bir dönüm noktasıdır. Çünkü yazı insanlar arası iletişimi farklı bir boyuta taşımakla kalmamış, yanı sıra o günden sonra konuşulan her şeyi kayıt altına alabilmek, kayda geçirebilmek gibi çok önemli bir devrin başlangıcı olmuştur. Karatay (2011: 1030)'a göre bir iletişim aracı olarak yazı, yüzyıllardır dünya milletleri tarafından değişik şekillerde kullanılmış, hiçbir yetenek ya da buluş, yazının keşfinden daha çok insanoğlunun medeniyetine katkıda bulunmamıştır. İnsanoğlu elde ettiği deneyimlerini gelecek nesillere yazı aracılığıyla aktararak bugünkü bilim, kültür ve medeniyet seviyesine ulaşmıştır.

Yazma ile ilgili birçok tanım vardır. Bunlardan birkaçına bakalım:

Yazma, düşüncelerimizi ifade edebilmek için gerekli sembol ve işaretleri motorsal olarak üretebilmektir. İnsanoğlunun iletişimde kullandığı en etkili ve kalıcı araçlardan birisi olan yazıdaki önemli unsurlar ise hız ve okunabilirliktir (Akyol, 2008: 51).

Yazma duygu, düşünce istek ve olayların belli kurallara uygun olarak birtakım sembollerle anlatılmasıdır. Yazma insanın doğası gereği kendini dışa vurduğu davranışlardan birisidir (Özby, 2009: 115).

Yazma, bireylerin konuşma ve düşüncelerini yazılı olarak anlatmalarınıdır (Özdemir, 1987: 77; Belet, 2005: 15).

Yazma, bilginin elde edilmesi ve bilginin ifade edilmesi ile ilgili süreçlerden oluşan bir beceridir (Carter vd., 2002: 246; Göçer, 2010: 179).

Yazmak, düşündüklerimizi, duyduklarımızı, tasarladıklarımızı ve görüp yaşadıklarımızı yazı ile anlatmaktır. Konuşma gibi, başkalarıyla iletişim kurmanın, kendimizi ve yaşantılarımızı anlatmanın bir yoludur (Sever, 1998: 60).

Yazma, birtakım sembollerle, duygu, düşünce, istek ve tasarıların anlatılmasıdır. İnsanın kendini tam ve doğru bir biçimde ifade ederek insanlarla sağlıklı iletişim kurmasında önemli bir anlatım aracıdır (Özdemir, 2008: 28).

Yazma, üst düzeyde düşünme aracı, düşünme üzerinde düşünme (Güneş, 2007: 161; Göçer, 2010: 179); düşüncelerimizi ifade edebilmek için gerekli sembol

ve işaretleri kurallarına uygun bir şekilde ve okunaklı olarak üretebilmektir (Akyol, 2000: 146).

Yazılı anlatım, öğrencinin gördüğünü, duyduğunu, düşündüğünü ve yaşadığını yazarak anlatmasıdır (Ünalın, 2001; Ak, 2011: 5).

Yazma (yazılı anlatım / kompozisyon), düşünce gücüne sahip olanların görüş, fikir ve duygularıyla gözlem, deney ve tecrübelerini, seçilen konuyla ilgisi ölçüsünde planlayıp dilin kurallarına uygun biçimde anlatmasıdır (Ağca, 1999: 109-112; Göçer, 2010: 179).

Yazma, kısaca, kurallarına uygun, bütünlüğü içinde metin oluşturma becerisi olarak da tanımlanabilir. Yazma eğitimi ise bu becerinin belli prensipler ve yöntemler dâhilinde hedef kitleye kazandırılması amacıyla verilen eğitimidir (Çeçen, 2011: 127-128).

Duygu, düşünce ve hayallerin, istek ve arzuların, bilinen ve görülenlerin, okunan ve duyulanların kelimelerle kâğıt vb. üzerine aktarılmasına yazma adı verilir. İnsan, bu icadından sonra bulduğunu, bildiğini, duyduğunu, gördüğünü, başından geçenleri, duygu düşünce ve hayallerini yazıya geçirmiştir. (Karakuş, 2005: 125; Özbay, 2011: 72).

Yazılı anlatım, öğrencinin gördüğünü, düşündüğünü, duyduğunu, yaşadığı olayları ve bildiklerini; yazım (imla) ve dilbilgisi kurallarına uygun olarak açık, seçik ve doğru bir şekilde yazarak anlatmasıdır (Tekışık, 1994: 26; Coşkun, 2006: 46).

Yazma, zihindeki duygu, düşünce ve bilgilerin yazılı olarak ifade edilmesidir. Bunun için öğrencilerin dinledikleri ile okuduklarını iyi anlamaları ve zihinlerinde yapılandırmaları gerekmektedir. Yazma süreci ön bilgileri gözden geçirme, düzenleme ve aktarma olmak üzere üç aşamayı içermektedir. Yazmaya zihinde yapılandırılmış duygu, düşünce ve bilgilerin gözden geçirilmesiyle başlanmaktadır. Yazının amacı, yöntemi, konusu ve sınırları belirlenerek yazılacak bilgiler seçilmektedir. Seçilen bilgiler çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilerek düzenlenmektedir. Düzenleme sonucu aktarılmasına karar verilen duygu, düşünce ve bilgiler, harf, hece, kelime ve cümleler aracılığıyla aktarılmaktadır. Yazma becerileri

bu üç aşamadaki çalışmalarla geliştirilmektedir (İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar), 2009: 17)

Yazmayla ilgili yukarıdaki tanımlardan farklı daha birçok tanım sıralayabiliriz. Bütün bunlardan yazmayla ilgili çıkarılacak en önemli şey, **yazmanın duygu ve düşüncelerin karşımızdakilere iletilmesinde kullanılan iletişim yollarının en önemlilerinden birisi olmasıdır**. Çünkü Özbay (2009: 115)'in da ifade ettiği gibi duygu, düşünce, görüş ve hayallerin sözle ifade edilmesi yeterli değildir. Dil gelişiminde yazı daha çok önemlidir. Yazma insanın günlük çalışmalarında olduğu kadar, meslekteki bilgilerini başkalarına aktarmak açısından da bir ihtiyaçtır. Yalnız edebiyatla uğraşanlar değil, diğer alanlarda çalışanlar da yazma ihtiyacı duyarlar.

Ungan (2007: 463)'a göre de insanların gördüklerini, düşündüklerini, yaşadıklarını, hayallerini, isteklerini amacına uygun bir şekilde ifade etme becerisi kazanmaları, onların akademik ve sosyal hayatta daha başarılı olmalarına zemin hazırlamaktadır. İyi yazma, gençler için bir fikir değil, zorunlu bir eylemdir. Okuduğunu anlama ve yazma beceresi sivil hayatta ve iş hayatında başarılı olmanın en önemli unsurlarının başında gelmektedir. Teknolojinin zirveye ulaştığı günümüzde gerek sözlü, gerek yazılı olarak her gün yüzlerce kişi ile birçok iletişim kurma mecburiyeti vardır.

Yazma, bilgi edinmenin ve bilgiyi uzun sürede hafızada tutmanın en etkili yollarından biridir. İnsanlarda bilginin uygulama boyutunu devreye sokan yazma, bilginin kültüre dönüşmesinin ve insan hayatının bir parçası olmasının zeminini oluşturmaktadır. Yazma sayesinde dil gelişimi daha hızlanmakta ve kişilerin kendine olan güvenlerinin artmasına neden olmaktadır (Ungan, 2007: 469).

Kavcar (1983: 114)'a göre de düşündüklerimizi, duyduklarımızı, görüp yaşadıklarımızı derli toplu ve düzenli bir biçimde anlatmak büyük önem taşır. Bu bakımdan düzgün yazmaya, doğru ve güzel yazmaya çok özen göstermek gerekir. Yoksa kendimizi tam olarak anlatamayız, başkalarıyla sağlıklı bir ilişki ve iletişim kuramayız. ... İsteyen, biraz çaba gösteren herkes dilini iyice öğrenebilir. Duygu ve düşüncelerini doğru anlatabilir, amacını düzgün olarak yazıya dökebilir. Elbette

herkes büyük yazar olamaz ama doğru yazma becerisini kazanabilir. ... Herhangi bir konuda bilgi eksikliği belki bir dereceye kadar hoş görülebilir. Ama kişi kendi dilinde doğru ve düzgün bir yazılı anlatım becerisinden yoksun kalırsa çok ayıplanır.

Yazılı ve sözlü yönden kendini iyi ve başarılı şekilde ifade edemeyen, duygu ve düşüncelerini açıklamaktan yoksun bireylerden oluşan bir toplumun uluslar arası rekabet koşullarında bilgi ve iletişim teknolojilerinden yeterince yararlanabilmesi ve gelişmiş diğer ülkelerle arasındaki açığı kapatabilmesi olası görünmemektedir (Küçük, 2006: 182).

Kişisel gelişimin sağlanmasında “yazı”nın önemli bir yeri vardır. “Yazmak” belleğin geliştirilmesi ve “bilgi”nin kalıcılığının sağlanması açısından oldukça önemlidir. ... Yazmak, insan belleğinin disiplin kazanması, diri kalması, biçimlenmesi açısından da işlevselliği küçümsenmeyecek bir eylemdir (Akbayır, 2006: 2).

Yazarken harfler ve konuşurken çıkarılan seslere ilişkin harfler birliği gibi grafiksel semboller kullanılır. Bu anlamda yazmaya bazı alanlar üzerinde işaretleme yaparak bu sembolleri biçimlendirme denilebilir. Fakat nasıl konuşma sesler ürününden daha fazlasıysa yazma da açıkça grafiksel sembollerden çok daha fazlasıdır. Yazma eyleminde bu semboller sözcükleri, sözcükler de cümleleri biçimlendirmek üzere belirli bir dizgeye göre düzenlenmelidir. Böylelikle belirli bir dizge içinde düzenlenmiş ve belirli yollarla birbirine bağlanmış cümlelerin sıralandığı tutarlı bir bütün oluşturulur (Byrne, 1988; Maltepe, 2006: 18).

Yazma, bireylerin iletişim kurmaya yönelik gereksinimlerini karşılaması yanında öğrenmelerine de yardım eder. Öğrencilerin yazma becerileri geliştikçe, onların yazılı anlatım konusunda edindikleri bilgileri uygulamaları ve öğrendiklerinin ötesine geçmeleri sağlanır. Ayrıca, öğrenciler, yazma becerilerini geliştirdikçe, düşünme becerilerini kontrol eder, zihinlerini sürekli kullanır ve öğrenme sürecini daha etkili duruma getirirler (Raimes, 1983: 3; Belet, 2005: 15).

Yazma becerisinin, dilin ifade edilmesi olarak görüldüğüne dikkat çeken Glover (1990, 186; Kuvanç, 2008: 53-54)’e göre son yıllarda yazma süreci artan bir

biçimde motivasyon, kendini ifade etme ve bilişsel gelişim süreçleriyle ilişkilendirilmektedir. Kapsamlı bir yazma eğitimi, birçok amacın gerçekleştirilmesine dönük mükemmel bir araçtır. Öğrencilerin yazma aracılığıyla kendisini ifade etme becerisine sahip olmaları onların dil ve bilişsel gelişimlerine ilişkin önemli katkılar sağlamaktadır.

Dört temel dil becerilerinin sonuncusu olan yazma, diğerlerine göre daha güç kazanılan bir beceridir. Bunun sebebi ise yazma bilişsel ve duyuşsal öğrenmelerin yanı sıra psikomotor beceri gerektiren bir eylemdir. Bu durum yazma becerisini elde etmek için çok sayıda alıştırma yapma zorunluluğunu getirir. Bir duvar ustasının tuğlaları yerleştirirkenki hızı, onun sürekli bu işi yapmasından geldiği gibi, yazmayı adet edinen kimsede de sözcükler kendiliğinden yazı sayfalarına akar. Doğrudan doğruya eğitimle elde edilen yazma becerisi, elverişli ortamda, uygulama ve denemelerle, sabırla, özen ve çaba göstererek kazanılır. Önceki bilgi, birikim ve tecrübelerin olmasını da zorunlu kılmaktadır. Özdemir ve Özbay da benzer ifadelere yer verirler: “Yazma, zaman alan ve süreç içerisinde değişimini gözlemlediğimiz bir beceridir. Yazma yazarak öğrenilen bir sanattır. Bu, olağanüstü yetenek isteyen, Tanrı vergisi bir güç değildir. Deneye deneye öğrenilecek bir beceri işidir (Özdemir, 2003; Ak, 2011: 10). “Toplumumuzda ‘yazmak bir yetenek işidir, herkes yazı yazamaz’ şeklinde bir inanış vardır. Oysaki yazmak bir kabiliyet işi değildir. Güzel yazı yazma yetenek işi olabilir, ancak iyi ve doğru yazmak, Türkçeyi hatasız kullanmak herkesin yapabileceği bir iştir. Herkes iyi ve doğru yazma alışkanlığı kazanabilir.” (Özbay, 1995: 224; Kuvanç, 2008: 59).

Diğer dil becerileri formel bir eğitim gerektirmediği halde, yazılı dil becerileri olan okuma ve yazma, formel eğitim gerektirmektedir. Bu nedenle okul çağıyla başlayan bir sürece sahiptirler. Aynı dönemde ve birlikte öğrenilmeye başlanan okuma ve yazma arasında da fark vardır. Okumada alınan uyarıcıların beyin tarafından anlamlandırılarak sese çevrilmesi söz konusu iken; yazma, beynin bizzat üretmesini gerektirir. Diğer taraftan yazma becerisine sahip olmak okuma becerisini elde etmekle mümkün olmaktadır. Çünkü okuma alışkanlığı olmayan bir kişinin yazabilmesi mümkün değildir. İpşiroğlu (1991: 14; Beydemir, 2010: 9)’na göre yazma becerisinin gelişebilmesi için; bir sorunun üzerinde enine boyuna

düşünebilme, düşündüklerini açık ve yalın bir dille ve mantıksal bir düzen içinde dile getirebilme, güzel bir anlatım ve çarpıcı bir buluşla yazıya canlılık kazandırma konularında yetkin olmak gerekmektedir. Bu yetkinlik de her şeyden önce iyi bir okuyucu olmayı koşullar. Okuduğunu özümseyen bir kişi hem kalıplarla düşünme alışkanlığından kurtulup bakış açısını hem de yazma becerisini geliştirecektir.

Yazmanın bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olmak üzere üç boyutu vardır. Bunlar şöyle açıklanabilir (Köksal, 2001: 7; Belet, 2005: 16):

- Bilişsel boyut: Edinilen bilgilerin, duyuların, görülenlerin ve okunanların sıraya konarak zihinsel işlemlerden geçirilmesi ve yorumlanmasıdır.
- Duyuşsal boyut: Anlatımın yalınlığı, akıcılığı, çekiciliği ve yazının okunaklılığıdır.
- Devinişsel boyut: Yazma araçlarını kullanma ve yazmadaki kas hareketlerinin eşgüdümüdür

Sharples (1999: 6; Maltepe, 2006: 57-58), yazarı; yaratıcı düşünen, kültürel farklılık ve sosyal etkileşimin olduğu dünyada metin tasarlayıcısı olarak kabul etmekte ve çalışmalarını sırasında “Nasıl yazıyoruz?” sorusunu cevaplarken karşılaşılan bazı çelişkileri şöyle sıralamaktadır:

1. Yazma, karmaşık bir zihinsel etkinlik gerektirir; fakat bazı insanlar fazla çaba göstermeden yazıyor gibi görünür.
2. Çoğu yazma süreci iyice düşünülmüş bir planlama ister; fakat bunun yanında şansa bağlı keşfetmeyi de gerekli kılar.
3. Yazma analitiktir, değerlendirme ve problem çözmeyi gerektirir; fakat aynı zamanda senteze dayalı, üretici bir süreçtir. Analiz ve sentez birbirine karşı değildir; tam tersine metin oluşturulurken her ikisinden de yararlanır.

4. Bir yazar, yazmak için biçem, başlık, dil bilgisi vb. gibi kısıtlamalara ihtiyaç duyar; fakat yaratıcı yazarlık bu kısıtlamaları yok etmeyi içerir. Kısıtlamalar, zihinsel etkinlikler için sözsüz ifadeler gibidir; fakat deneyimli yazarlar, kısıtlamaları açık yapılar olarak sunabilirler.
5. Yazmak, temel olarak zihinsel bir etkinliktir; fakat fiziksel araçlara da gereksinim duyar. Uzun bir yazıyı tamamen zihinde yazmak mümkün değildir. Bu yüzden bir yazar, makro yapılar geliştirmeye ve bazı taslaklar yaratmaya ihtiyaç duyar. Yazma bir tasarım olarak ele alındığında onun dış dünyayla zihin arasındaki zengin etkileşimi içerdiği görülür.
6. Yazmak, tek başına gerçekleştirilen bir görevdir; fakat yazar, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel dünyanın etkileri altındadır. Bir yazar yalnız çalışır; ama bir dil yardımıyla sosyal bir çevrede yer alır. Fikirlerini oluşturur ve diğerlerinin metinlerini de okur. Yazar, belirli kaynaklardan yeni anlamlar çıkartır ve bu, yazının içeriğini oluşturur. Bu her yazar ve her metne kişisel ayırt edici özelliğini verir.

İlköğretimden başlayarak ortaöğretimin son sınıfına kadar gelmiş bireylerin birçoğu duygu ve düşüncelerini karşı tarafa yazılı olarak ifade etmede ciddi anlamda güçlük çekmektedir. Hatta üniversitelerimizin eğitim fakültelerinde öğrenim gören, yarının öğretmeni olacak bireylerde bile bu durumla sıkça karşılaşmaktadır. Aslında Temizkan (2003: 14)'ın da belirttiği gibi düşündüğünü ve duyduğunu karşısındakine anlatabilmek ne bir meslek ne de bir sanattır. Bu, ilk ve orta öğretimden geçen her vatandaşın yapması gereken bir şeydir.

Bağcı (2007: 2)'ya göre de yazmak insanın günlük çalışmalarında olduğu kadar, meslekî bilgilerini başkalarına aktarması açısından da bir ihtiyaçtır ve konuşma gibi hayatın ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Bu yüzden doğru ve amacına uygun bir yazılı anlatım becerisi kazanmanın önündeki engeller aşılmalıdır. İnsanlardan duygu ve düşüncelerini yanlış anlaşılmaya yer vermeyecek şekilde anlatabilmeleri beklenir. Nitekim bu, ilköğretimi bitiren herkesin kazanması gereken bir beceridir.

İlk ve orta öğretim okullarından mezun olan herhangi bir öğrenciden beklenen şey, sanatsal bir değeri olan yazılar değil; kendisini, düşüncelerini ve hissettiklerini karşı tarafa birkaç cümle ile de olsa açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etmektir. ÖSYM (1982; Sever, 2004: 25; Maltepe, 2006: 19) de düşünceyi iletme aracı olan sözcüklerin belirli bir düzen içinde cümlelere, cümlelerin paragraflara, paragrafların paragraf üstü birimlere dönüştürülmesi için en azından sahip olunması gereken becerileri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Sözcük düzeyinde:

- a. Amaca uygun sözcüğü seçebilmeli,
- b. Seçilen sözcüğü yerli yerinde kullanabilmeli.

2. Cümle Düzeyinde:

- a. Dilin işleyiş düzenine uygun (anamlı ve kurallı) cümle kurabilmeli,
- b. Cümleleri, değişik amaçlara uygun biçimlere sokabilmeli.

3. Paragraf düzeyinde:

- a. Cümleleri, bir düşünceyi iletecek düzene sokarak aralarındaki dil ve düşünce bağlantısını kurabilmeli,
- b. Paragrafta, düşünceyi geliştirici düzenlemeler yapabilmeli.

İşte tam da bu noktada hem öğretim programlarının içeriğine hem de onun uygulayıcısı ve bu sürecin en önemli ayağı olan öğretmenlere çok iş düşmektedir.

Öğretim programlarımızda yazmaya ayrılan ders saatleri hiç de istenilen verimi elde etmeye yetmemektedir. Bu da okullarımızda yazma için yeteri kadar uygulama çalışmalarının yapılmadığı anlamına gelmektedir. Karatay (2011: 1031)'ın da belirttiği gibi öğretim sürecinin her aşamasında yazma becerisini geliştirmeye yönelik yetersiz uygulama etkinlikleri ve değerlendirme çalışmaları, zamanla öğrenciler arasında kendini yazılı olarak anlatmanın, yazı yazmanın herkeste var

olmayan özel bir yetenek olduğu yönünde yanlış bir algıya ve/veya yazılı anlatıma karşı olumsuz tutuma neden olabilmektedir.

Öğretim programlarıyla ilgili benzer sıkıntılardan bahseden Yalçın (1998: 148; Kuvanç, 2008: 61-62)'a göre ülkemizde, eğitim öğretim kurumlarında uygulanan ana dili programlarında yazı yazmanın ve kişinin kendini yazılı olarak ifade etmesinin özel yetenek gerektiren çok zor bir uğraş alanı olduğu yargısı geleneksel bir hal almıştır. Yazılı ve sözlü anlatımın geliştirilmesine yönelik derslerde öğrencilere yazılı ve sözlü anlatımla ilgili teorik bilgiler verilmekte, uygulama çalışmaları öğrencinin ilgi alanı dışından seçilerek yazmaları istenmektedir. İlgi alanları farklı ve bilgi düzeyleri eşit olmayan öğrenciler için verilen konuda yazı yazmak işkence halini almaktadır. Tüm bunların bir sonucu olarak da yazı yazmaktan korkan, kendine güvensiz, eleştirilmekten çekinen nesiller yetişmektedir

Yazma öğretiminin can damarı, öğrencilerimizin yazma ve yaratma güçlerini harekete geçirmektir. Başka türlü söylersek onların yazma ve yaratma gücünü geliştirme, belirli bir amaç doğrultusunda yönlendirmedir (Göğüş, 1978: 116; Temizkan, 2003: 13). Konuşma öğretiminde olduğu gibi yazma öğretiminde de öğrenci duyduğunu, düşündüğünü, tasarladığını dile getirmeye istek duymalıdır. Öğrencilerin yaratma ve yazma güçlerini geliştirebilmek için onların iç dünyasını yakından tanımak, onları bu dünyayı kendi ölçülerimize göre değil kendi duygu ve düşüncelerini belli amaçlar doğrultusunda kullanabilecek bir biçimde yönlendirmek gerekir (Göğüş, 1978: 11; Temizkan, 2003: 14). Bütün bunların gerçekleşmesinde en büyük görev öğretmene düşmektedir. Çünkü öğretmenler öğretim programlarının şekillenmesinde, hayat bulmasında en büyük etkiye sahiptirler. Teorik bilgiler onların eliyle hayat bulur. Bu nedenle en büyük görev onlara düşmektedir. Bu durumda bir öğretmene düşen, eline gelmiş taze hamur misali öğrencilerin tamamına yazma konusunda rehberlik etmek ve onların gelişmesine katkıda bulunmaktır. Sadece yeteneği olanlara yönelmek son derece zayıf ve güçsüz kişiliklerin işidir. Çünkü onlardan beklenen, sanatçı yetiştirmek değil; kendisini yazılı olarak rahatça ifade edebilecek kişiler yetiştirmektir. Bunu başarabilmek için de dahi olmaya gerek

yoktur. Bir atasözünün açıklamasını istemek, yarıyıl veya yaz tatilinin nasıl etçiğini yazdırmak öğrencilerin gelişimine katkı sağlamaz.

Yıldız vd. (2008: 211-212)'ne göre öğretmen;

- Öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate almalıdır.
- Farklı yazın türlerini tanıtarak öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin düşüncelerini önemsemelidir.
- Kaynaklara ulaşma yöntemlerini sunmalıdır.
- Öğrencilerin edebi zevklerini geliştirici çalışmalar yapmalıdır.
- Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirici çalışmalar yapmalıdır.
- Öğrencilerin, bilgilerini sınıflandırmalarına, karşılaştırma yapmalarına, bilgiler arasında ilişkilendirme kurmalarına, yeni bilgileri yorumlamalarına yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin, öğrenme türlerine göre çalışmalar yapmalarına yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerine yönelik çalışmalar yapmalarına yardımcı olmalıdır.
- Yapılan etkinlikler konusunda diğer öğretmenleri ve velileri bilgilendirmelidir.
- Etkinliklerin sonunda ortaya çıkan ürünlerden arşiv oluşturmalıdır.

Öğretmenin sınıf ortamında öğrenciyle sıkı bir bağ kurması, yazma ile ilgili derslere ilgiyi arttıracaktır. Öğretmenin, öğrencinin güvenini kazanabilmesinin ve onunla iyi bir diyalog geliştirmesinin en önemli yollarından birisi de dönüt ve düzeltmeler yaparkenki yaklaşımıdır. Öğrencinin yazılarını değerlendirirken son derece yapıcı olmalı, olumsuz eleştiriler yapmamalı, yazılarındaki yanlışları ve eksikleri değil daha çok olumlu ve güzel yönleri ön plana çıkararak gururunu okşamalı ve kendisine güven duymasını sağlamalıdır. Çünkü öğrenci yazdıklarının dikkate alınmadığı, önemsenmediği, eleştirildiği bir ortamda yazmaya karşı herhangi bir istek duymayacaktır.

Brillant (2005; Ungan, 2007: 462-463), öğrencilerin geçmiş dönemde yazma ile ilgili hata yaptıklarında eleştirildikleri ve gururlarının kırıldığı için kendilerini yetersiz hissettiklerini ve yazılı anlatım dersinin kişisel yetersizliklerini ortaya çıkaracağını düşündüklerini belirtir. Yazılı anlatım dersinin öğrenciler tarafından böyle algılanması onların kişisel gelişimlerini, ifade becerilerini olumsuz yönde etkilemekte, bu durumda öğrencilerin hayat boyu etkili bir yazılı iletişim becerisi kazanmalarına engel teşkil etmektedir.

Yazma becerisini geliştirmenin bir diğer yolu da yazma ile ilgili çalışmaları sadece Türkçe dersine sığdırmaya çalışmamaktır. Çünkü sadece bir dersin sınırları içerisinde kazandırılmayacak kadar zaman gerektiren yazma becerisi için diğer ders öğretmenlerine de birçok yükümlülük düşmektedir. Diğer derslerde öğrencilerin yazı yazmayı içeren çalışmalarında düşüncelerini ifade edebilme ve ifade ettiklerini kompozise edebilme becerisinin önemsenmesi ve teşvik edilmesi, yazma becerilerinin gelişmesinde Türkçe öğretmenlerine ciddi anlamda kolaylık sağlayacaktır. Yazılı anlatımdaki düzensizlik ve bozuklukların genel olarak diğer derslerde de sorunlar yaşanmasına neden olduğunu ve yazılı anlatımın diğer derslerde başarılı olmanın temelini oluşturduğunu belirten Temizkan (2003: 26)'ın Erişen (1980: no 348)'den aktardığına göre de Türkçe dersi ile öteki dersler arasında vazgeçilmez bağlar vardır. Öbür dersler Türkçe dersini besler geliştirir. Türkçe dersi de öteki dersleri. Çocuklarımıza gözlem yapma, kıyaslama yapma, usa vurma, okuduğunu anlama, duyduğunu düşündüğünü sözlü ya da yazılı anlatma yeteneği kazandırmaya yalnız Türkçe dersi saatlerinin dar sınırları yeterli değildir.

Birkaç cümleyle de olsa kendisini, istek ve arzularını açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edemeyen bir kişinin herhangi bir alanda veya derste başarılı olması mümkün değildir. Türkçe dersi bu açıdan da temel ders özelliği taşımaktadır. Okuma ve yazma becerilerinin kazandırılması örgün eğitimin isidir ve bu beceriler ilköğretim kurumlarında Türkçe dersleriyle kazandırılmaya başlanır. Okuduğunu çabuk ve tam olarak anlayabilen, duygu, düşünce ve tasarımlarını belli bir amaca yönelik olarak açık ve anlaşılır biçimde yazıyla ifade edebilen öğrencilerin hemen her derste başarılı olma olasılığı yüksektir. Birçok derste başarılı olmanın temelinde

de okuduğunu anlayamama ve öğrendiğini anlatamama vardır (Tekin, 1980: 18: Belet, 2005: 17).

Elbette Tekin'in ifade ettiği okuduğunu anlayamama ve anlatamamanın birçok sebebi vardır. Bunlardan birisi de eğitim sistemimizde sınavların çok fazla olmasıdır. Yazma becerilerinin kazandırılmasında oldukça olumsuz bir etkiye sahip olan bu sınavlar ilköğretimin ikinci kademesinden itibaren çoktan seçmeli test usulü şeklinde yoğun olarak karşımıza çıkar. Yazma becerisi emek, zaman ve sabır isteyen bir uğraştır. Sözü geçen sınavlarda başarılı olmanın yolu, yoğun olarak test çözmeye yönelik çalışmadan geçer. Bu durum öğrenci ve öğretmenleri yazma çalışmalarına karşı isteksizleştirir ve yazmadan uzaklaştırır. Böyle bir tempo, yüksek öğrenime başlayan öğrencileri üretimden ve özgün yaratımlardan uzak bir hale getirmektedir.

Yazma becerisine sahip olmak insanlara sadece kendilerini yazılı olarak ifade etmeyi kazandırmaz. Bununla birlikte yazmanın kişisel donanıma da etkisi vardır. Yazmanın kişisel donanıma etkileri şu şekilde sıralanabilir:

- Yazma, zihinsel gelişimi destekler.
- Yazma, düşünmeyi, algılamayı ve duyguları geliştirir.
- Yazma, öğrenmeyi destekler ve güçlendirir.
- Yazma, araştırmayı ve okumayı teşvik eder.
- Yazma, bilgiyi seçme ve karar verme kabiliyetini geliştirir.
- Yazma, kişinin kendisini keşfetmesini, tanımasını sağlar.
- Yazma, özgüven duygusunu geliştirir.
- Yazma, empati kurmayı kolaylaştırır.
- Yazma, kişinin düşüncesini açmasına yardımcı olarak onu ezberden kurtarır.

- Yazma, zamana bağılı olmaksızın bilgilerin üst üste konulabilmesi ile üretkenliği sağlar (Kasapoğlu, 2007: 2).

Fritzsche (2001: 14-17; Kasapoğlu, 2007: 2), yazmanın kişide temel motivasyonu sağlayan ve kişinin toplumsal temel ihtiyaçlarına cevap veren üç özelliğinden bahseder:

- Yazmak, yazılı iletişimi sağlamaktadır.
- Yazmak, düşünmeyi ve anlamayı teşvik etmektedir.
- Yazmak, kişinin maksadına ulaşmak için kendisini dilsel ve sembolik olarak ifade etmesini sağlamaktadır.

Eskiden beri okullarımızda yazma ile ilgili dersler için yazılı anlatım ya da kompozisyon ifadesi kullanılmaktadır. Kompozisyonun duygu, düşünce, görüş ve hayallerin düzenli bir biçimde, açık, canlı ve çarpıcı bir anlatımla söz veya yazıyla anlatılması olduğunu belirten Kırbaş (2006: 22)'a göre yazılı veya yazılı kompozisyonda etkili olmayı sağlayan unsur; konu ve seçilen kelimeler değil, bunların belirli bir düzen içerisinde ifade edilebilmesidir. Kompozisyonda amaç, seçilen malzemeyi yani dili etkili ve düzenli bir biçimde kullanmaktır. Aktaş ve Gündüz (2009: 163)'e göre de dili en şekilde kullanmanın yolu yazılı anlatımdır. Buna göre yazılı anlatım, her türlü olay, düşünce, durum ve duyguları, dili en güzel şekilde kullanarak, belli bir plân dâhilinde başkalarına ve yarınlara ulaştırmaya, böylece kalıcılığını sağlamaya fırsat veren bir araç olarak tanımlanabilir.

Kavcar ve diğerleri (2002: 12; Göçer, 2010: 179) de kompozisyonda üç temel öğenin var olmasından söz etmektedir. Bunlar; duygu, düşünce, görüş ve hayal; belirli bir düzen; açık, canlı ve çarpıcı bir anlatımdır. Başarılı bir yazılı anlatımın gerçekleşebilmesi için uzmanlarca şu hususların bir arada olması gerektiği belirtilmektedir: “Sağlam ve zengin bir kelime hazinesine sahip olmak, bol ve dikkatli okumak, iyi bir gözlemci olmak, başarmaya niyetli ve azimli olmak, okul ve çevre eğitimi ile kendi kendine eğitime önem vermek, dilin özelliklerini ve inceliklerini bilmek, geniş düşünmek ve bol hayal kurmak, bir amaca sahip olmak ve bu amacı açık olarak belirtebilmek, yazma işini zevkle

yapabilmek, hitap edilen kişileri tanıyarak, onların zihinsel kapasitesi, kültür düzeyi ve ilgi alanını dikkate almak, duygu ve düşünceleri mantıklı ve ahenkli bir düzen içine soka-bilmek, orijinal(özgün) olmaya çalışmak” (Kantemir 1997: 106; Yel 1976: 43; Göğüş 1978: 244; Gökşen 1969: 10; Okurer 1997: 52; Deniz, 2003: 242).

Yazma öğretimi yerine yazılı anlatım ifadesinin kullanılmasının doğru olmadığını savunan Yıldız vd. (2008: 212)’ne göre ise ikisi arasında farklar vardır: “Yazma öğretimi, öğrencilerin kendilerini, duygularını, düşüncelerini, isteklerini, hayallerini ifade etmelerini sağlamak için, onları cesaret ve zevk eşliğinde geçmiş birikimlerinden faydalanarak bir adım daha ileri seviyede yazabilir duruma getirmelidir. Yazılı anlatım ise bu seviyenin daha ilerisi ve daha düzeylisi olmak durumundadır. Bu bakımdan ilköğretim ikinci kademe öğrencileri için yazılı anlatımdan ziyade yazma öğretimi gereklidir.”

1.1.2.1. Yazma Sürecinin Aşamaları:

İyi bir yazı için olması gereken aşamalara geçmeden önce öğrenci yazılarında en çok görülen yanlışlara ve iyi bir yazının ortaya konulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara bakalım.

Kavcar (1983: 114-115)’a göre öğrenci yazılarında ve kompozisyonlarda en çok görülen yanlışlıkları şöyle sıralayabiliriz: Bozuk cümle, noktalama ve yazım (imla) kusurları, sözcükleri yerinde kullanamayıp, düzgün olmayan anlatım, sözlerin birbirine ters düşmesi, plansızlık, bilgi ve gözlem yanlışları, birikim yetersizliği, gereksiz sözler, sözcük ve görüş tekrarları, açık olmayış.

Başarılı bir yazılı anlatım için göz önünde tutulması gereken temel noktalar vardır. Bunların en önemlileri şöyle sıralanabilir (Kavcar, 1983: 115-121):

1. İstek ve çaba
2. Cümle bilgisi

3. Noktalama ve yazım (imla) kuralları
4. Okuma
5. Plan yapma
6. Kontrol etme

İyi bir yazının ortaya konulması için bazı aşamalar vardır. Bunlar yazıya başlamadan önce düşünme aşaması, yazıyı yazma aşaması ve yazıya son halini verme aşamasıdır.

Araştırmacılar, aşağıda verilen beş aşamalı yazma sürecini geliştirmişlerdir.

1. Ön Yazma:

- Konu seçmeyi
- Fikirleri bir araya getirip düzenlemeyi
- Hedef kitleyi tanımlamayı
- Yazma etkinliklerinin amaçlarını tanımlamayı
- Hedef kitle ve amaçlara uygun bir yazım biçim seçmeyi içerir.

2. Tasarlama:

- Kabaca bir tasarı yazmayı
- Okuyucuların dikkatlerini çekecek karakterler oluşturmayı
- Biçimden çok içeriği vurgulamayı kapsar.

3. Yeniden gözden geçirme:

- Yazılarını paylaşmayı

- Sınıf arkadaşlarının, kendi yazısı hakkındaki tartışmalara yapıcı bir şekilde katılmayı
- Hem öğretmenlerinin hem de sınıf arkadaşlarının tepki ve yorumlarını yansıtmak için kompozisyonlarında değişiklikler yapmayı
- İlk ve son tasarılar arasında sürekli değişiklikler yapmayı içerir.

4. Düzenleme:

- Kendi kompozisyonlarını tashih etmeyi
- Sınıf arkadaşlarının kompozisyonlarını tashih etmelerine yardım etmeyi
- Sahip oldukları mekaniksel hataları yoğun bir şekilde tanımlama ve düzeltmeyi içerir.

5. Yayınlama:

- Yazılarını uygun bir biçimde yayımlama ve
- Bitirdikleri yazılarını uygun bir hedef kitle ile paylaşmayı gerektirir (Tompkins, 2000; Öztürk, 2007: 5-6).

Akyol (2006; Ak, 2011: 13-14) da yazma sürecinin gelişim aşamalarını şu şekilde sıralamıştır:

1. **Başlangıç aşaması:** Konunun belirlenmediği, organizasyonunun henüz olmadığı aşamadır.
2. **Gelişim aşaması:** Konuyu geliştirme ve bir plan dâhilinde sunma becerisi kazanılmaya başlanmaktadır.
3. **Yoğunlaşma aşaması:** Konu açıkça belirlenmiştir. Fikirler yetersiz olabilir; ancak yazım planı açık ve anlaşılırdır.
4. **Deneyim aşaması:** Konunun detaylandırmalarla açıkça belirlendiği, farklı cümle yapılarının kullanıldığı aşamadır.

5. **Süreci kavrama ve geliştirme aşaması:** Konu belirlenmiş, amaç ve organizasyon açık, dil etkili bir şekilde kullanılmış ve yorumlamalara yer verilmiştir.

Karatay (2011: 29)'a göre ise planlı yazma ve değerlendirmeye dayalı yazma süreci şu aşamalardan oluşur:

1. **Hazırlık:** Konuyla ilgili beyin fırtınası yapma, öğrencilerin konuyla ilgili neler bildiklerini belirleme, araştırma yapma, gözlem ve deneyimlerden yararlanma, neler söylenebileceğini belirleme.
2. **Yazma taslağı oluşturma:** Konuyu sınırlama, yazma amacı belirleme, ana maddeleri, başlıkları düzenleme.
3. **Yazma taslağını gözden geçirme / düzenleme – geliştirme:** Konuyla ilgili nelere değinildiğini veya değinilmediğini ve konuya nasıl değinildiğini gözden geçirme, düzenleme.
4. **Yazıyı düzeltme:** Dil ve anlatım yönünden, yazım ve noktalama açısından düzeltme.
5. **Yazıyı ortaya koyma – yayınlama:** Yazılı anlatım metninin okurlarla paylaşılması. Bu paylaşımın sınıf panosu, duvar gazetesi, okul dergisi, internet sayfası, yerel gazeteler vs. aracılığıyla gerçekleştirilmesi.

1.1.2.2. Yazma Eğitiminde Amaçlar ve İlkeler:

1.1.2.2.1. Amaçlar:

Yazma eğitiminin amacı her şeyden önce öğrencilerin yazma güçlerini harekete geçirmektir.

Yazı yazmanın amacı, okuyuculara duygu ve düşüncelerimizi gözlemlerimizden ve bilgi birikimimizden yararlanarak güzel, doğru ve etkili biçimde yansıtmaktır. Bu yansıtma eylemi, sadece bilgi vermekle sınırlı olmayıp

aynı zamanda okurların zevk almasını sağlamaya yönelik çok yönlü ve karmaşık bir etkinliktir. Bunun gerçekleşmesi için ana dilini kullanma becerisi kazanmak, üslup, gözlem yapmak, okumak, okudukları ve gözlemledikleri üzerinde düşünmek gibi birtakım hususların da göz önünde bulundurulması gerekir. Aksi durumda iletişim mekanik bir hal alır ve metnin duygu değeri kaybolur (Özbay, 2011: 75).

Yazma becerisinin kazandırılmasında en önemli sorumluluğu üstlenen Türkçe öğretmenlerinin, yazma eğitiminin genel amaçlarından haberdar olmaları gerekmektedir. Çünkü öğrencilere hangi amaçlar için yazma becerisinin kazandırılması gerektiğini bilmeyen bir Türkçe öğretmeninden istenilen verim elde edilemez. Yazı eğitiminin amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Göğüş, 1978: 236-239, 372; Keçik ve Uzun, 2001: 73-79; Aktaş ve Gündüz, 2004: 62; Coşkun, 2007: 51-54; Maltepe, 2006: 62-63; Göçer, 2010: 181):

- Yazma sürecini içselleştirmek; yazma istek ve zevkini kazandırmak.
- Yazmada bilgi vermek yanında okuyanların zevk almasını da sağlamak.
- Doğru yazma sorumluluğu kazandırmak.
- Metin oluşturmaktan çok metin oluşturma için öğrencilere gerekli becerileri kazandırmak.
- Sözcüklerin doğru yazılışını, doğru yazım yoluyla doğru söylenişini öğretmek.
- Yazım kurallarını öğretmek.
- Öğrencilerin yazı türlerini tanıma, kendilerini yazılı olarak ifade etme ve yaratıcı yazılar yazmalarını sağlamak.
- Yazarken olaylara, düşüncelere, gerekli ve mantıklı bir düzen verebilmek.
- Yazıyı giriş, gelişme ve sonuç ana düzenleyişine göre geliştirmek; ona uygun başlık koyabilmek.

- Duyuru, dilekçe, mektup vb. biçim ve anlatım özelliklerine uygun yazabilmek.
- Yaratıcılık isteyen öykü, roman, oyun vb. türler için konu bulmaya, bunları iyi bir düzenleme ve etkili bir anlatımla yazmaya alışmak.
- Yazılı olarak üretilen metinlerde sıkça kullanılan anlatım çerçevelerini (metnin türüne göre öznel/nesnel bakış açısı ve buna göre metindeki dilsel düzenlemeleri) tanımak ve uygulayabilmek.
- Yazılı olarak üretilen metinlerde paragraf yapısı ile anlatım çerçevelerinin nasıl ilişkilendiğini öğrenebilmek.
- Bir yapıtı, bir düşünce ya da görüşü açıklayan, tartışan eleştirel yazılar yazmaya alışmak.
- Kendisinin ya da başkasının yazısını okuyup yazım, anlatım ve anlam yönlerinden düzeltme alışkanlığı kazanmak.
- Bütün alanlarda kullanabilir olmak ve bütüncül öğrenmeyi sağlamak.
- Yazma eğitimini okullardaki çalışmalarla sınırlı bırakmamak, öğrencilerin okul dışında da yazma alışkanlığı kazanmasını sağlamak.

1.1.2.2.2. İlkeler

Yazma becerisini edinmenin değişmez ilkesi “yazmak”tır. Yazmadan yazma becerisini kazanmaya veya kazandırmaya çalışmak “Bakmakla öğrenilseydi kediler kasap olurdu” atasözünü akla getirmektedir.

Yazma eğitiminde farklı yöntem ve teknikler kullanılabilir. Hangi yöntem veya teknik kullanılırsa kullanılsın yazma eğitiminde şu ilkelere dikkat edilmelidir:

1. Yazma becerisinin geliştirilmesi birbirleriyle sıkı ilişkilere sahip birçok eylemin art arda kullanılmasıyla gerçekleşen bir süreci gerektirir.

2. Yazma eğitiminin amacı, metin oluşturma değil, metin oluşturma için gerekli becerilere sahip olunmasını sağlamaktır.
3. Yazma eğitiminde öğrencinin yazmaya psikolojik ve düşünsel açıdan hazır olmasına yardımcı olunmalıdır.
4. Öğretmen yazma sürecinin her aşamasında öğrenciyi takip etmeli, ona yol göstermeli, metin oluşturmada yardımcı olmalıdır.
5. Öğrencilerin yazmaya karşı olumsuz bir tutumu veya korkusu varsa ilk olarak olumsuz tutum ve korkunun giderilmesine dönük çalışmalar yapılmalıdır.
6. Yazma eğitiminde öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar göz ardı edilmemelidir.
7. Yazma eğitiminde öncelikli olarak içeriğin düzenlenmesine ağırlık verilmelidir.
8. Yazma konusuyla ilgili özel bir amaç olmadıkça öğrenciler tek bir konu üzerinde yazmaya zorlanmamalı, öğrencilere farklı konulardan istediklerini seçme imkânı verilmelidir.
9. Yazma çalışmaları olabildiğince farklı metin türleri üzerinde yaptırılmalıdır.
10. Öğrencilerin yazılı anlatımları değerlendirilirken içeriğin orijinal, farklı olması, öğrencinin kendi düşüncelerini yansıtması teşvik edilmelidir.
11. Öğrencilerin bilişsel becerilerini geliştirmek yazma eğitiminin önemli bir parçasıdır.
12. Öğretmenler, öğrencilerin yazılı anlatımlarını sadece not vermek için değil, yazma becerilerindeki sorunlarını tespit etmek ve yanlışlarını düzeltmelerine yardımcı olmak için değerlendirmelidir. Bunu sağlamak için öğretmenin öğrencilere geri bildirimde bulunması çok önemlidir.
13. Yazma eğitimi sadece okuldaki çalışmalarla sınırlı kalmamalı, öğrencinin okul dışında da yazma zevk ve alışkanlığı kazanması sağlanmalıdır. (Coşkun, 2007b: 51-54)

1.1.2.3. Yazma Becerisinin Geliştirilmesi

Yukarıda yazmanın formel eğitim gerektiren bir beceri olduğu ifade edilmişti. **Doğuştan sahip olunmayan, belli bir çaba ve eğitim sonucu elde edilen her beceri geliştirilebilirdir.**

Yazma becerisi ancak çokça pratik yaparak, bıkmadan usanmadan yazarak geliştirilebilir. Uzmanlar da yazma becerisinin geliştirilebilir bir beceri olduğuna ve bunun da öğrencilere her fırsatta alıştırmalar yaptırılarak sağlanabileceğine dikkat çekmektedirler.

Kuvañ (2008: 62-63)'ın aktardığına göre uzmanlar yazma becerilerinin geliştirilmesi için şunları önermişlerdir:

- Öğrencinin yazmayla ilgili önyargısı giderilmelidir. Kendisinin de çalışarak doğru ve güzel yazacağı belirtilmelidir.
- Anlatımın temeli olan kelime hazinesi, aktif olarak kullanılabilir şekilde geliştirilmelidir.
- Kelime gruplarının dilbilgisi kurallarına uygun olarak oluşturulmasına dikkat edilmelidir.
- Kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan yargı birimi olan cümle çalışmalarına öncelikle önem verilmelidir. Öğrencilerin cümle kurma cesaretlerinin artırılması ve değişik cümle yapıları üzerinde hâkimiyetinin sağlanması çalışmaları yapılmalıdır (Cemiloğlu 1994: 129).
- Yazma düşünmeye dayalı bir eylem olduğu için öğrenilmiş sözlerin yinelenmesi ve bazı formüllerin ustalıklarla kullanılması demek değildir. Bu yüzden öğrenciler, kendi bilgi, yaşantı, deney, izlenim ve duygularını kendi sözcükleriyle özgürce bildirmeye yöneltilmelidir. Yazma etkinliklerinde seçilecek konular öğrencilerin duygu, düşünce, deney, yaşantı ve bilgilerini anlatabileceği nitelikte olmalıdır.
- Yazma etkinlikleri için ders saati ayrılmalıdır. Bu ders saatinde öğrencilere çeşitli tümce, paragraf alıştırmaları denemeleri yaptırılarak; tür ve biçim bilgileri verilerek; yaptırılacak ödevlerin konuları üzerinde konuşularak; öğretmence incelenmiş ödevler eleştirilip başarılı ödevler

okunarak yazma becerisi geliştirilebilir. Dilbilgisi kuralları yazma içinde gerekliyse verilmeli ve hemen uygulanmalıdır.

- Yazma çalışmalarında öğrencilerin buldukları sınıf düzeyi değil, yazma becerisindeki gelişim düzeyleri dikkate alınmalıdır. Yazma kısa sürede öğrenilecek bir bilgi değil, çeşitli alıştırmalarla kazanılacak bir beceri olduğu için ağır gelişir ve zaman ister. Yazma çalışmalarında kolaydan zora, basitten karmaşığa gidilmelidir. Ayrıca öğrenciler her yazılan tür üzerinde biçim, plan, anlatım yönlerinden yeterli oluncaya dek sınıf içi alıştırmaların yapılması ve yeterli sayıda örnek verilmesi gerekmektedir.
- Yazma ile konuşma çalışmaları arasında ilgi kurulmalıdır. Sınıfta konuşulmuş bir konu, yazma konusu ya da yazma ödevi konusu yapılabilir. Ayrıca öğrenciler yazma ödevlerini yapmadan önce yazma konusu ile ilgili sınıfta konuşturulmalı; böylelikle öğrencilerin duygu ve düşüncelerini zenginleştirmelerine yardım edilmelidir (Göğüş, 1978: 240-242).
- Sınıfta, yazmaya istek uyandırmak için çeşitli yarışmalar düzenleme, sınıf ve okul gazetesi veya dergisi oluşturma gibi çalışmalar yapılmalıdır.
- Öğrencilerin zihinsel gelişimine önem verilmelidir. Bunun için öğrencinin okuma, deneme, görme, gezme, konuşma, tartışma faaliyetlerine yönlendirilmesi gerekir.
- Öğrencilerin düşünme yeteneğinin bir düzen ve disiplin altında geliştirilmesi gerekmektedir.
- Yazma çalışmalarında öğrenci bir metodu uygulaması için zorlanmamalıdır (Deniz, 2000: 75-77).

1.1.3. Yazma Öğretimi Yaklaşımları

Oral (2008: 24), yazı yazma sürecinin, birincisi ürün merkezli diğeri süreç merkezli olmak üzere iki ana yaklaşımda incelendiğini vurgular.

Yazma öğretimi alanında süreç temelli yaklaşımın başlangıcı olan 1970 ve 80'li yıllara kadar ürün temelli yaklaşım sergilenmekteydi. Ürün temelli yaklaşımda

yazı yazma tamamen kurallara ve talimatlara göre, yazım ve kullanımın doğruluğuna dikkat eden, sürece değil sonuca odaklanan bir yapı söz konusuydu. Bu durumda yazı yazan öğrencinin yazma sürecinde neler yaptığı, nasıl bir performans gösterdiği değerlendirmeye alınmazdı.

Ürün merkezli yaklaşımda yazı yazmak, düşüncelerin kaydedilmesi ya da kâğıda aktarılması olarak görülür (Oral, 2008: 24). Bu yaklaşımda öğrenci yazmadan önce gerekli bilgi ve kaynakları toplar; daha sonra bu bilgileri belli kural ve talimatlara uygun bir şekilde kâğıda döker. Öğretmen ise yazım ve dil bilgisi kuralları, sözcüklerin kullanımı gibi teknik açıdan değerlendiren kişidir.

Süreç temelli yaklaşımda bu durum değişmiştir. Her şeyden önce öğretmen talimat veren değil, sürece dâhil olarak öğrenciyle beraber anı yaşayan konumundadır. Bundan da önemlisi gerektiğinde öğretmen yönlendirmesi ile birlikte yazma sürecine odaklanma, keşif ve buluş için öğretme stratejilerini içermesi ve bunun yanı sıra yazının yazarın yazmak istediğini ne kadar yazabildiğine göre değerlendirilmesi gibi doğruları ön plana çıkarmaktadır (Maltepe, 2006: 31).

Süreç merkezli yaklaşımda yazı, düşüncenin ve dilin keşfedilmesi, yenilenip değiştirilmesi olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, yazıyı yazmadan önce ve yazım sırasında ortaya çıkan farklı süreçlerle alt beceriler üzerinde durur ve stratejiler üretir. Bu alt süreçler, ön yazım, taslak yazma, gözden geçirip düzeltme, redaksiyon ve yazım işlemi bitene kadar uyumun korunmasını kapsar (Oral, 2008: 25).

Süreç temelli yaklaşımda yazma her şeyden önce gelişmenin bir yoludur. Kişi soran, sorgulayan, analiz edebilen; öğretmen ise rehberlik eden, destekleyen konumundadır. Bu yaklaşımın en belirleyici özelliklerinden biri de model öğretmen tipini ortaya çıkarmasıdır. Yani öğretmen öğrencisine rehberlik ederken kendisi de yazar.

Süreç yaklaşımında yazma; öğrenme ve gelişmenin bir yolu, analiz edebilen ve tanımlanabilen belirli kurallara bağlı kalınarak düzenlenmiş yaratıcı bir etkinlik olarak görülmektedir. Bu bağlamda yaratıcı yazma yaklaşımı yazma öğretiminde

süreç merkezli bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir (Smith, 2000; Oral, 2003; Maltepe, 2006: 31-32).

1.1.4. Yaratıcılık

1.1.4.1. Yaratıcılık nedir?

Oral (2008: 1)'ın 'İçimizde uyuyan dev!' dediği yaratıcılık, son 25-30 yıldır üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Birçok kişinin bilerek ya da bilmeyerek kullandığı bu ifadenin herkesçe kabul edilen bir tanımından bahsetmek mümkün değildir. Bunun temel sebebi ise yaratıcılığın bilişsel, duyuşsal ve düşünsel her türlü şeyin içinde var olmasıdır. Ortaya konulan her yeni çalışma ve uğraş yaratıcılığın izlerini taşır. Bununla birlikte bu farklı yaklaşımların birçok ortak noktalarının da olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Yaratıcılığın çeşitli bilgi alanlarında ve farklı milletlerdeki miktar ve derinliği çok önemli olacaktır. Çünkü yaratıcı davranışlar yalnız bilimdeki ilerlemeleri değil, fakat bütün bir toplumu da çok büyük ölçülerde etkilemektedir (Arık, 1990: 4; Akdağ-Güneş, 2003). Toplumlar açısından olduğu kadar bireylerin kendi yaşamlarını etkili bir şekilde sürdürmeleri açısından da yaratıcılık önem taşımaktadır. Çünkü bireylerin uyumlu yaşamlarını sürdürebilmeleri için sürekli bir yaratıcılık süreci içinde olmaları zorunludur. Bireyler bu yaratıcılıklarını ne denli özgür kullanabilirse o denli, uyumlu olmaları mümkündür (Kırlı, 1998: 1309; Akdağ-Güneş, 2003).

Latince "creare" sözcüğünden türeyen yaratıcılık kavramı doğurmak, yaratmak, meydana getirmek anlamlarında kullanılmaktadır.

Yaratıcılık kavramı üzerine yazılmış binlerce makale ve kitap vardır. Bunların içinde binlerce yaratıcılık, yaratıcı insan, yaratıcılığı geliştirme yöntemleri, yaratıcılığı engelleyen nedenler ve konu ile ilgili sayısız kuramsal düşünce ve akademik dayanak bulmak mümkündür (Gökçe, 2007: 13).

Bu tanımlardan birkaçına bakalım:

Torrance, yaratıcılık ile ilgili Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (Torrance Tests of Creative Thinking)'nin ana noktasını oluşturan şu tanımı yapar (Torrance, 1974b: 8; Davaslıgil, <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, Erişim Tarihi: Ocak 2012): “Sorunlara, yetersizliklere, bilgideki boşluklara, eksik elemanlara, uyumsuzluklara, düzensizliklere vb.lerine duyarlı olma; güçlükleri belirleme, çözümler arama, yetersizliklere ilişkin tahminlerde bulunma veya hipotezler oluşturma; bu hipotezleri sına, yeniden sına, revizyondan geçirerek yeniden sına ve en sonunda sonuçları iletme süreci”dir.

Yaratıcı süreç sayrılığın sonucu olarak değil, duygulanımsal (emotional) sağlığın en yüksek derecedeki betimi, normal kişilerin kendilerini gerçekleştirme edimlerinin bir dışa vurumu olarak keşfedilmeli. Yaratıcılık, sanatçının olduğu kadar bilim adamının, estetin olduğu kadar düşünürün emeğinde görülmeli ve yaratıcılığın erimi, ola ki modern teknolojinin kaptanlarında ya da bir annenin çocuğuyla normal ilişkilerinde ortaya çıksın, çizip sınırlandırılmamalı. Yaratıcılık Webster'in yerinde belirtişyle yapma, varlığı ortaya çıkarma sürecidir (May, 2010: 64).

Clark (1992: 56-60-61; Davaslıgil, <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, Erişim Tarihi: Ocak 2012), yaratıcılığı duygusal açıdan ele alanların mutlu olma ve kendini gerçekleştirme yetenekleri üzerinde yoğunlaştıklarını, ... yaratıcılığın fiziki hissetme (sensing) boyutunun beceriyle ilgili olduğunu ve yetenekli yaratıcının ürününü, sanat tarzını ve alanını içerdiğini ... yaratıcılığın sezgi boyutu dikkate alındığında, olayların büyük bir kısmının ancak yaşanarak anlaşılabilceği ve rasyonel sözel açıklamaların onları ifade edemeyeceği görüşünün ağır bastığını ifade eder.

Yaratıcılık zekânın bir işlevidir. Çok çeşitli biçimleri vardır, çok çeşitli kaynaklardan yararlanır ve hepimizin çok çeşitli yaratıcı güçlerimiz vardır. Yaratıcılık, insan zekâsının etkin bir biçimde katıldığı tüm faaliyetlerde mümkündür. İnsan zekâsının belirleyici ögesi, imgelem ve simgesel düşüncenin gücüdür (Robinson, 2008: 131).

Var olan kalıpları yıkma, başkalarının yaşantılarına açık olma, alışılmışların dışına çıkma, bilinmeyenlere doğru bir adım atma, empoze edilmiş düşünce çizgisini

kırma ve yeni bir düşünce çizgisi ortaya koyma, belli bir problem için değişik alternatif çözümler getirme, başkalarının izlediği yoldan çıkma, başka şeylere yol açan yeni bir şey bulma, yeni bir ilişki kurma, yeni bir düşünce ortaya koyma, bilinmeyen yeni bir teknik veya yöntem icat etme ve insanlara yararlı olan bir aracı veya bir aygıtı bulma (Rıza, 2000: 6; Kuvanç, 2008: 5) dır.

Yaratıcılık, özgün buluşlar ortaya koyma becerisidir (Dikici, 2001).

Yaratıcılık, her bireyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde bulunabilen bir yeti, günlük yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan geniş bir alanı içine alan süreçler bütünü, bir tutum ve davranış biçimidir (San, 1979: 177). Daha önceden kurulmamış ilişkiler arasında ilişkiler kurabilme, böylece yeni bir düşünce şeması içinde yeni yaşantı, deneyim, fikir ve ürünler ortaya koyabilme ya da anlam evrenimizi yeniden yapılandırma, bireyler için ya da kültür için gerçekliğe uygun bir yenilik katma (San, 1985: 101) dır.

Bilinen şeylerden yepyeni bir şey çıkarmak, yeni, özgün birleşime (sentez) varmak, birtakım sorunlara yeni çözüm yolları bulmak (San, 2008: 15).

Yaratıcılık; olmayan bir şeyi hayal edebilme, bir şeyi herkesten farklı yollarla yapabilme ve yeni fikirler geliştirebilme yeteneğidir. Başka bir deyişle yaratıcılık herkesin gördüğü şeyi aynı görüp onunla ilgili farklı şeyler düşünebilmektir. Yaratıcılık günlük olaylara ve nesnelere herkesten farklı bakabilmek ve farklı yaklaşım tarzı geliştirebilmektir (Evirgen, 2010: 18).

Bireyin öğrenme yaşantıları sonucunda öğrendiklerini, yeni öğrendiği bir konuyla yeni ve değişik biçimde ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi; ortaya yeni, özgün bir düşünce ya da ürün koyabilmesi etkinliği (Güleryüz, 2008: 44) dir.

Yaratıcılık, birey rüya gördüğünde ya da herhangi bir şekilde hayal kurduğunda ortaya çıkar. Çocuklar bunu oyun oynarken, masal dinlerken ya da kumdan bir kale inşa ederken yaparlar. Yetişkinler ise bunu bir kitap okurken, bir seyahat plânlarırken ya da sadece banka hesaplarında birikmiş parayla ne yapacağını düşünürken yaparlar (Mayesky, 1995: 13; Dikici, 2001).

Rawlinson da benzer bir tanımlamada bulunarak yaratıcı düşünmenin bir rüya görmek olduğunu belirtir. Ona göre rüya görmek, beynin çalışabilmesi için temel işlevlerdendir ve rüya görmeyen çok az insan vardır (Rawlinson, 1995: 21; Dikici, 2001).

Yaratıcılık; yeni, özgün ve beceriye dayalı bir ürün olarak ortaya çıkmış veya henüz ürüne dönüşmemiş, kendine özgü bir problem çözme sürecini içeren, kişinin zekâ unsurlarını da özgün ve üretime dönük kullandığı bir bilişsel yetenektir (Aslan, 2001: 19).

Barlett ise yaratıcılığı ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulma olarak tanımlamaktadır (Özben-Argun, 2005: 17).

Barlett'in "ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulma" şeklindeki yaratıcılığı tanımlamasının yanı sıra, daha çok sanat alanındaki yaratıcılık üzerinde duran Read, yaratıcılığı 'önceden biçimi ve hiçbir yüzü olmayan bir şeyin varlık kazanması' şeklinde tanımlamaktadır (Yenilmez-Yolcu, 2007: 96).

Landau (1974: 10; San, 2008: 15)'nin yaratıcılık tanımı da "Daha önce kurulmamış ilişkiler arasında ilişkileri kurabilme, böylece yeni bir düşünce şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, yeni düşüncüler (fikirler) ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi." şeklindedir.

Wilson yaratıcılığı, kişi ve onun yaşantısındaki materyaller, olaylar, insanlar ve süreçlerin herkesten farklı ve tek olması özelliklerinden kaynaklanarak ortaya çıkarılan, yepyeni değişik bir düşünce ürünü olarak açıklar (Özben-Argun, 2005: 17).

Yaratıcılık ya da yaratıcı düşünme; bilinenin, alışılmış ve kalıplaşmış olanın tam karşıtı olan bir davranış biçimi, düşünme süreci ya da yeni bir ürün ortaya koyma becerisidir (Koray, 2004: 2).

Yaratıcı düşünme becerisi; öğrencilerin bir temel fikri ve ürünü değiştirme, birleştirme yeniden farklı ortamlarda kullanma ya da tamamen kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı ürünler, bilgiler üretme, olaylara farklı bakabilme, küçük çaplı da olsa bazı buluşlar yapabilmeyi kapsar. Ayrıntılı fikirler

geliştirme ve zenginleştirme, sorunlara benzersiz ve kendine özel çözümler bulma, fikirler ve çözümler ortaya çıkarma; bir fikre, ürüne çok farklı açılardan bakma, bütünsel bakma alt becerileri içerir (Spor Masajı Dersi, Taslak Öğretim Programı (10. Sınıf), 2006: 6).

Eski fikirlere yeni kimlikler verme ve bilinenlerden yeni sentezler yapma faaliyetleri (Bessis, 1973: 25; Koray, 2004: 2) dir.

Yaratıcılık hem bir süreç hem de bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma olarak ele alınabilir. John Preeman'a göre ise yaratıcı olmak demek; dünyaya yeni ürünler ya da düşünceler sunabilmek demektir (Noyanalpan, 1993; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96).

Yaratıcılığın başlıca nedeni, insanın kendini gerçekleştirme eğilimidir (Rogers, 1959: 72; Davaslıgil, <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, Erişim Tarihi: Ocak 2012).

Bu tanımların sayısını çoğaltmak mümkündür. Şunu da belirtelim ki yaratıcılığı yukarıdaki tanımlardan herhangi birisine sığdırmak mümkün değildir. Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere yaratıcılık denilince aklımıza “duyarlı olmak, çözümler oluşturmak, hipotezler oluşturmak, kendini gerçekleştirmek, alışılmışın dışına çıkmak, yeni ve bilinmeyen icat etmek, özgür ve özgün buluşlar ortaya koymak, rüya görmek, hayal kurmak, ana yoldan ayrılmak, kalıplardan kurtulmak, tepkide bulunmak, varlığı ortaya çıkarma süreci, uyandırılmayı bekleyen dev, zekânın bir işlevi, imgelem, süreç, ürün, yeti” vb. ifadeler gelmelidir. Öztürk (2007: 13)'e göre bu tanımlarda yaratıcılıkla bağlantılı yaygın olan kelimeler; yenilik, farklılık ve orijinalliktir.

Yaratıcılık, yaratıcı düşünme demek değildir. Ancak bu ifadeler sıklıkla birbirlerinin yerlerine kullanılabilir. Kuvanç (2008: 6)'a göre yaratıcılık zihinsel ve performansa dayalı etkinlikleri, yaratıcı düşünme ise sadece zihinsel etkinlikleri çağırır. Bu sebeple yaratıcılık, yaratıcı düşünmeyi de kapsar.

Yaratıcılık söz konusu olduğunda; bilgi ve deneyim birikiminden yararlanarak sentezleme sonucu yeni ürünler ortaya koymak gerekir. Birbirleriyle

farklı olan, ilişkisi olmadığını sandığımız şeylerin ilişkisini kurmak ve yeniyi yaratmak gerekir. Görmek, yaratmanın başlangıcıdır. Buluşun, yeniliğin söz konusu olduğu yaratıcılıkta, zihnin tüm yetileri, düşünme süreçleri, imgelem, duygular etkileşim halindedir. Yaratıcılık tüm zihinsel yetileri geliştirmede rol oynar. Yaratıcı düşünme; buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimidir. Bilgi çağında, bilgi üretme ortamında yaşam bulması ve geliştirilmesi gereken bir olgudur. Yaratıcı düşünme özgürdür, hareketlidir, üretken bir süreçtir. Çok yönlü bakmak, çok seçenekli çözüm yolları bulmak gerekir. Tasarımcı yaratıcı eylem sürecidir (Yenilmez-Yolcu, 2007: 96).

Birçok uzman yaratıcılığı problem çözme olarak görmüştür. Ancak sadece problem çözme olarak bakmak yaratıcılığın anlamını daraltır. Çünkü yaratıcılık problem çözme becerisi olduğu kadar problemi fark etme ve problemi çözmeye götürecek çözüm yolları geliştirmedir aynı zamanda. Robinson (2008: 134)'a göre de problem çözmek yaratıcı sürecin bir ögesidir. Ancak yaratıcılığı, yalnızca problem çözmekle eşdeğer kabul etmek hatalı olur. Yaratıcılık, problem çözmek kadar problem bulma sürecidir.

Yaratıcılık; ne, niçin, nerede, nasıl, kim, ne zaman vd. sorularının hemen her alanda sorulmaya başlamasıyla birlikte akla gelen ve yirminci yüzyıldan içinde bulunduğumuz yüzyıla değin tanımlanması en güç olan kavramlardan biridir (Üstündağ, 2009: 1). Yaratıcı düşünmeyi daha iyi anlamak için analitik düşünme ile olan ilişkisi üzerinde de durmak gereklidir. Analitik düşünme mantıksaldır ve tek bir yanıtı ya da uygulanabilirliği olan az sayıda çözüme ulaştırır. Yaratıcı düşünme ise hayal gücü gerektirir ve insanı pek çok olası yanıtı, çözüme ya da düşünceye götürür (Üstündağ 2009: 95).

İnsanlık tarihinde gelişmeyi ve ilerlemeyi sağlayan bütün önemli buluşlar, yapılan keşifler yaratıcılığın ve yaratıcı düşünmenin bir ürünüdür. Mısırlıların takvimi, Mezopotamyalıların tekerleği, Sümerlerin yazıyı, Babillilerin toplama makinesini, Lidyalıların parayı buluşu; ampulün, suyun kaldırma kuvvetinin, yer çekim kuvvetinin, pi sayısının bulunuşu; telefonun, bilgisayarın icadı; tıp ilmindeki ilklerin tamamı ve binlercesi ancak sıra dışı ve farklı olanın peşine düşen beyinlerin

ürünü olabilir. İnsanlık tarihi kadar eski olan yaratıcılık ve yaratıcı düşünme insanoğlu tarafından ortaya konulan her çalışma ve her uğraşın içinde vardır.

1.1.4.2. Yaratıcılığın Aşamaları

Yaratıcılıkla ilgili düşüncelerinin başta Torrance olmak üzere birçok bilim adamını etkilediği Guilford, yaratıcılığın dört adımını şu şekilde belirlemiştir:

- Var olan bir problemi tanıma,
- İlgili fikirlerden çeşitlilikler üretme,
- Olası ürünlerin değerlendirilmesini yapma,
- Problemin çözümünü sağlayan uygun sonuçları taslak haline getirme (Cropley, 2001; Yaman-Yalçın, 2005: 44).

Erlendsson (https://notendur.hi.is/joner/eaps/cq_cr04.htm, Erişim Tarihi: Ocak 2012)'a göre yaratma sürecinin dört aşamada ele alınması mümkündür:

1. Arka plan ya da bilgi toplama (Background or Knowledge Accumulation): Konuya ilişkin perspektif edinme ve konunun detaylarını öğrenme aşamasıdır. Bu aşama için önerilenler:

- ✓ Çeşitli alanlarda okuyun.
- ✓ Meslek grupları ve derneklere katılın.
- ✓ Mesleki toplantı ve seminerlere katılın.
- ✓ Yeni yerlere seyahat edin.
- ✓ Konunuza ilişkin herkesle konuşmaya çalışın.
- ✓ Gazete ve dergilerde konunuza ilişkin makaleler, yazılar arayın.
- ✓ İleride başvurmak için bir konu kütüphanesi oluşturun.

- ✓ Küçük bir notebook taşıyın ve yararlı bilgileri kaydedin.
- ✓ Her şeyi merak edin.

2. Kuluçka süreci (Incubation Process): Kuluçka süreci, bilinçli olarak problemin düşünülmediği fakat bilginin hazmedilmesi dönemidir. Bu süreç için önerilenler:

- ✓ Rutin, düşünmeyi gerektirmeyen işler yapın (evi boyamak, çim biçmek).
- ✓ Düzenli egzersiz yapın.
- ✓ Oynayın (spor, bulmaca çözmek)
- ✓ Uyumadan önce konu veya sorunu düşünün.
- ✓ Meditasyon yapın ve / veya kendinizi hipnotize etmeye çalışın.
- ✓ Düzenli olarak (arkanıza yaslanarak) rahat oturun ve dinlenin

3. Fikir veya keşif (Idea Experience): Bu dönemi çoğunlukla kuluçka sürecinden ayırmak mümkün değildir. Buluşun yapıldığı, fikrin veya çözümün bulunduğu dönemdir. Bu aşama için önerilenler:

- ✓ Düzenli olarak hayal kurun.
- ✓ Hobilerinizle uğraşın.
- ✓ Sakin bir ortamda çalışın (örneğin işinizi parkta yapın).
- ✓ Sorunu geri plana itin.
- ✓ Küçük bir notebook taşıyın ve yararlı bilgileri kaydedin.
- ✓ Çalışırken molalar verin.

4. Değerlendirme ve gerçekleştirme (Evaluation and Implementation): ilk üç dönemde elde edilen fikrin uygulanabilirliği tartışılır ve test edilerek

geçerli olup olmadığına bakılır. Buluşun uygulandığı aşamadır. Bu aşama için önerilenler:

- ✓ Egzersiz, diyet yaparak ve dinlenerek enerji düzeyinizi artırın.
- ✓ İş planlama sürecini ve işle ilgili her şeyi öğrenin.
- ✓ Bilgili kimselerle fikirlerinizi paylaşın.
- ✓ Sezgilerinize ve duygularınıza dikkat edin.
- ✓ Satış sürecini öğrenin.
- ✓ Organizasyon politikasını ve pratikleri hakkında bilgi edinin.
- ✓ Başkalarına danışın, tavsiye alın (örneğin arkadaşlar, uzmanlar).
- ✓ Fikirlerinizi gerçekleştirirken karşılaştığınız sorunları inceleyin.

Wallas (1921; Çellek, 2002)'a göre ise zihinsel faaliyetler hazırlık, kuluçka, aydınlanma, ispat şeklinde bir süreç izliyor:

1.1.4.3. Yaraticılık ve Beynin İşleyişi

Eğitim, oldukça önemli ve heyecan verici bir çağa adım atmaktadır: Bu çağ, beyin çağıdır. İnsan beyni ve öğrenmenin biyolojisi hakkında bugün eskiye kıyasla oldukça fazla şey biliyoruz. Yeni keşifler ile bilgilerimiz sürekli olarak artmaktadır (Erlauer, 2003: 1; Erduran Avcı, 2007: 12). Yakın zamana kadar insan beyni hakkındaki bilgiler cerrahi yöntemler veya otopsi çalışmalarından elde edilenler ile sınırlıydı. Ancak günümüzde görüntüleme ve ölçme teknikleri ve hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalar (Hall, 2005a) beyin araştırmalarının artan ivmeyle yürütülmesini sağlamaktadır (Erduran Avcı, 2007: 12).

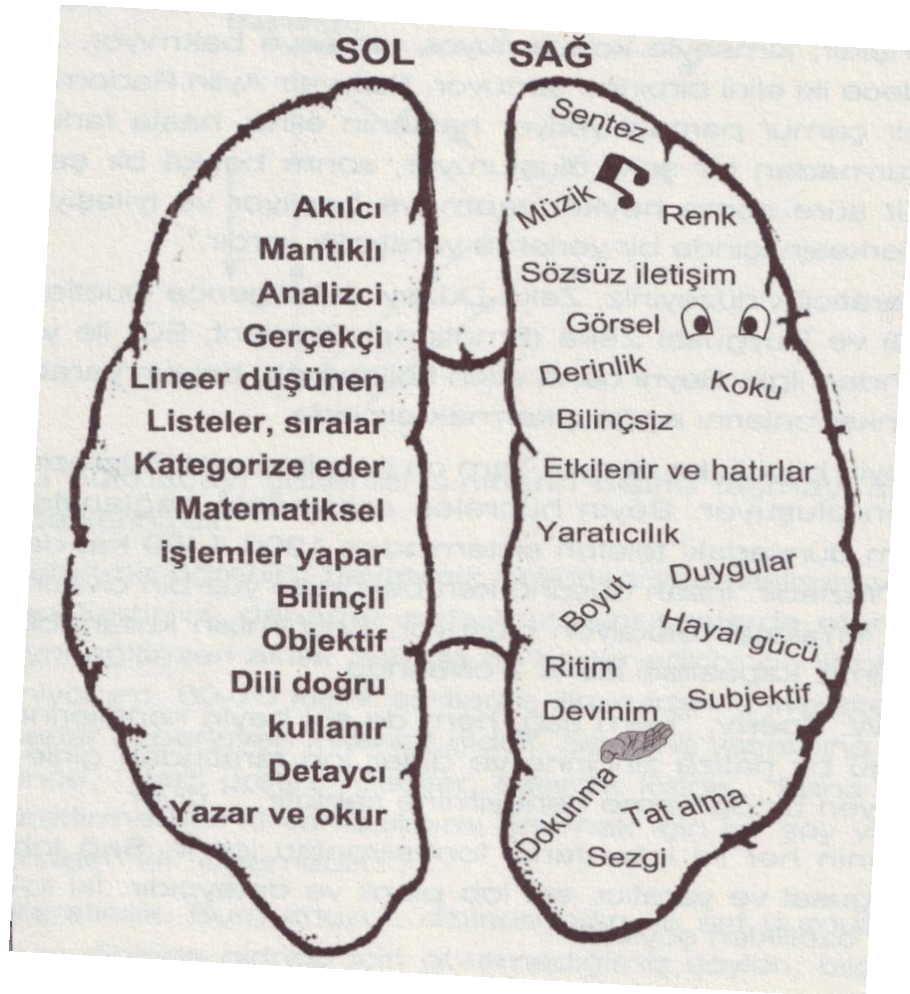
Sağ ve sol loblardan oluşan insan beyni tüm düşünsel işlemlerin merkezidir. Her bir lob farklı zihinsel işlemleri gerçekleştirir. Yaraticılık sağ lobun görevidir. Bununla birlikte yapılan her işlemde sağ ve sol loblar birbirlerine katkı sağlar.

1.1.4.3.1. Beyin Yarı Kürelerinin İşlevleri

Beynin her iki lobu farklı fonksiyonları içerir. Sağ lob duygusal ve yaratıcı, sol lob planlı ve detaycıdır. Yaratıcılık sağ lobtadır ve bu lobun daha da etkinleştirilmesi bazı fiziksel egzersizlerle mümkün (İzgören, 2011: 61-62). Beynin her iki yarım küresini beraber kullanmak yaratıcılığı geliştirmesinde katkı sunabilir.

Sayılar, detay ve analizin ağırlıkta olduğu sol beyinde akıcılık ön plandadır. Sol beynini kullanan kimseler genellikle matematik ve hukuk gibi akla ve mantığa dayalı alanlara hâkimdirler. Kurallara, kanunlara, bilimselliğe ve çizgiselliğe düşkünlüdürler. Kelimelerle düşünürler, sayılarla araları iyidir (Küçük, 2007: 20; Temizkan, 2010: 633).

İzgören (2011: 61-62)'e göre iki lobun özellikleri şöyledir:

1. Şekil: Beynin Sağ ve Sol Lobu

Erduran Avcı-Yağbasan (2008: 7) ise beynin sağ ve sol loblarının işlevlerini şu şekilde açıklarlar:

1.Tablo: Beyin Yarı Kürelerinin Fonksiyonları:

Sol Yarı Küre	Sağ Yarı Küre
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Parçalı, sıralı ➤ Zihinsel, entelektüel ➤ Düzenleme ➤ Çözümsel, analitik ➤ Mantıksal ➤ Rasyonel ➤ İsimleri hatırlama ➤ Makul, rasyonel ➤ Problemleri parçalara ayırarak çözme ➤ Çizgisel düşünme ➤ İşitsel ➤ Yazmayı ve konuşmayı tercih etme ➤ Konuşulan talimatları takip etme ➤ Doğru/yanlış, çoktan seçmeli ve eşleştirmeli testleri tercih etme ➤ Az risk alma ➤ Ayrıntılara bakma ➤ Vücudun sağ tarafını kontrol etme ➤ Matematiksel düşünme ➤ Somut düşünme ➤ Dil öğrenme becerisi ➤ Bir şey için bir müddet düşünme ➤ Sözlü dil kullanma 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bütünsel ➤ Sezgisel ➤ Kendiliğinden, anında olan ➤ Yaratıcı /duyarlı, hassas ➤ Duygusal ➤ Yüzleri hatırlama ➤ Duygularıyla hareket etme ➤ Bütüne bakarak problem çözme ➤ Üç Boyutlu düşünen ➤ Görsel ➤ Resim yapma/çizme ve dokunulacak nesnelere tercih ➤ Yazılı veya kanıtlanmış talimatları takip etme ➤ Yazılı sınavları tercih etme ➤ Çok risk alma (az kontrol ile) ➤ Benzer özelliklere bakma ➤ Vücudun sol tarafını kontrol etme ➤ Rastgele ve açık uçlu düşünme ➤ Soyut düşünme ➤ Müzikal yetenekler ➤ Eşzamanlı düşünme ➤ Jest, mimik, duygular ve vücut dili ile yorumlama ➤ Yön bulabilme becerisi

Sağ yarım küre yabancı, yeni, çok anlamlı, çelişkili ve geleneksel olmayan şeyleri işlemekte üstündür. Yaratıcılığa, duygusallığa, seslere ve renklere, hayal gücüne, sezgilere ve soyut algılamalara daha yatkın çalışır. Bununla birlikte beynin her iki lobu birbirini tamamlayan ve aralarında sürekli bilgi alışverişini sağlayan bir şekilde çalışır. Mesela şair beyninin sağ kısmıyla derin duygularını ve keskin hayal gücünü çalıştırmaktadır. Sol kısım ise bütün bu duygulara uygun kelimeleri bulmaktadır. Şiirde uygun kelimelerin bulunması bu aşamada bilişsel bir işlemdir ve bu, o kelimelerin daha önce beyne kodlanmış olmasına ve sağ beyindeki uygun çağrışımlar sonucu sol beyin tarafından açığa çıkarılmasına bağlıdır. Bu aşamada sağ beynin görevi yaratıcılık kıvılcımını ateşlemektir ve ilgili anlarda sağ beyin hemen devreye girer (Alder, 2001: 23; Temizkan, 2010: 633).

1.1.4.4. Yaratıcılık Özellikleri

Yapılan çok sayıda araştırma sonucu yaratıcılığa ait birçok özellik saptanmıştır. Çağlar (1999: 1624-25), yaratıcılığa ait ortak özellikleri şu şekilde ifade etmiştir:

1. **Sorulara Karşı Duyarlılık (Sensitivity to Problems):** Yaratıcı kimseler sorunların özünü kavrar ve onların çözüm olasılıklarını sezer. Sorunların çözümü için gerekli esas öğeleri, araç ve gereçlere duyarlılık gösterir. Diğer bir deyimle karşılaşılan sorunların çözümünde ikinci derecede yardımcı olacak araç, gereç ve öğelerle ilgilenmez. Sorunun özüne ilişkin öğelerle ilgilenir, bulur.
2. **Fikirlerde Akıcılık (Fluency of Ideas):** Yaratıcı kimse bir duruma tepkide bulunurken, bir sorunun çözümü ile uğraşırken çok çeşitli fikirlere sahip olmaya ve birçok çözüm yollarını öğrenmeye yönelir. Bunların içinden durum için en orijinal ve uygun düşenini kolaylıkla seçer ve durumu rahatlıkla uygular.
3. **Esneklik (Flexibility):** Yaratıcı kimse yeni bir duruma kolayca adapte olma ve o duruma göre değişme yeteneğine sahiptir. Herhangi bir duruma uygun

düşen bir yaklaşımdan diğer bir yaklaşıma kolayca geçebilir. Esnektir, katılıktan hoşlanmaz.

4. **Orijinallik (Originality) Yepyenilik:** Yaratıcı kimsenin en belirgin özelliklerinden birisi her hangi bir duruma verdiği cevaplarda yepyeni bir başkalık oluşudur. Özellikle yaratıcılık yeteneğine sahip olduğu alanda alışlagelmiş cevaplar, tepkilerden tamamen farklı tepkiler ve cevaplar verir. Problemlerin çözümünde, çeşitli yapıtların da yepyeni yaklaşımlar izler. Bu yetisi çoğu zaman onu, çevresindeki muhafazakârlar ile çatışmaya düşürür. Çünkü yaratıcı kimsenin yepyeni yaklaşımları ve yapıtları alışlagelmiş tepkileri ve yaklaşımları benimseyen muhafazakârlar için acayip gelir.
5. **Yeniden Tanımlama Ve Düzenleme Yeteneği (The Ability Redefinition and Rearrange):** Yaratıcı kimse gizli olarak etrafındaki nesnelere fonksiyonlarını alışlagelmiş olandan farklı görme yeteneğine sahiptir. Onları anlar ve yepyeni bir yönde ve yöntemde kullanır.
6. **Soyutlama Özetleme Ve Analiz Etme Yeteneği (Analysis Or Ability to Abstract):** Yaratıcı kişi ayırt etme, ayrıntıları bulma, karşılaştığı durumu önemli parçalar ve anlamlarına göre soyutlama, analiz etme yeteneğine sahiptir. Yaratıcı kişi durum ve konuların özünü, önemli kısımlarını ve tüm ayrıntıları önem derecesine göre ayırır. Onları en uygun şekilde kullanır.
7. **Bileşim Sentez ve Bir Sonuca Götürme (Synthesis and Closure):** Yaratıcı kişi birbiriyle bağıntısı olmayan parçaları ve öğeleri birbiri ile uyumlu bir şekilde yepyeni bir sentez oluşturacak şekilde birleştirme yeteneğine sahiptir. O daha önceden bir bütünü oluşturan parçalar üzerinde iyice çalışmadan bir bütünün ayrıntılarını kavrar ve yepyeni bir sentez oluşturur. Çeşitli parçalar arasında yeni bağıntılar kurarak yepyeni bir sentez yapabilir.
8. **Tutarlı Şekilde Düzenleme (Coherence of Organization):** Yaratıcı, kişi nesnelere ahenkli bir şekilde düzenleme yeteneğine sahiptir. Bir bütünün farklı parçaları ve öğeleri şekillendirilir veya kaldırılır. Böylece son düzenleme tutarlı olarak kabul edilir, birlik ve bütünlük sağlanır. Yaratıcı kişi yetenekli olduğu alanda durumların, nesnelere, parçalarını ahenkli ve tutarlı bir şekilde yeniden düzenler, yepyeni yapıtlar oluşturur

Erlendsson (1999; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96-97) ise bu özellikler şöyle sıralamıştır:

- **Akıcılık:** Üretilen uygun düşünce sayısı ve ya problem için birçok alternatif geliştirme becerisi.
- **Esneklik:** Farklı kategorilere giren düşünce üretme yeteneği ve ya problem çözümünde yaklaşımları değiştirme.
- **Özgünlük:** Eşsiz, rastlanmayan, akıllı düşünceler yaratma yeteneği ya da yeni özel çözümler getirme becerisi.
- **Zenginleştirme:** Düşünceyi tamamlayarak geliştirme, ayrıntılara girebilme, yanıtlar ekleme yeteneği.

1.1.4.5. Yaratıcı Bireyin Özellikleri

Yaratıcı bir beyne sahip olan kişileri normal kişilerden ayıran çeşitli özellikler vardır. Bu özellikler onları sıradanlığın dışına çıkarır. Çoğu araştırma ortak özelliklerden bahsetmektedir. Ancak yaratıcı özelliğe sahip kişilerin tamamında bu özelliklerin hepsinin olduğunu ya da bu kişilerin hepsinin aynı özellikleri taşıdığını düşünmek doğru değildir.

Yaratıcılığı yüksek olan bireyler,

- Meraklıdırlar,
- Temel sorunlarla ilgilenirler,
- Özgürdürler,
- Enerjiktirler,
- Espritüeldirler

Yaratıcılık söz konusu olduğunda yeni deneylere ve gerçeklere açık olmak gerekir. Yaratıcı düşünce tüm bilgileri kullanmak durumundadır. Dolayısıyla bilgiler, veriler çoğaltılıp yoğunlaştırılarak yaratıcılık artırılabilir, geliştirilebilir (Çellek, 2002).

Harry Adler (2004: 68; Gökçe, 2007: 20), *Yaratıcı Zekâ* adlı eserinde yaratıcı bireyin kişilik özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır: “Hedefleri üzerinde, bunları elde etmedeki başarıları üzerinde ve hedeflediklerini başaramadıkları durumlardan aldıkları dersler üzerinde çok düşünürler, kendi güç yanarlını ve zayıflıklarını tanır ve tahlil ederler, güçlü yanlarını optimum seviyede uygularlar, hayatlarının daha az kabiliyetli oldukları alanlarında sızlanmaz, kendi kendilerine acıyarak debelenmezler, yenilgileri ve başarıları daha büyük başarı ve öğrenme fırsatı olarak yeniden çerçevelerler.”

Torrance’ın oluşturduğu yaratıcılığa ilişkin kişilik özellikleri ise aşağıdaki gibi birbirine zıt niteliklemlerle, uçlarda gezinen sıfatlardan oluşmaktadır. Bu durum da yaratıcılığın doğasına ilişkin bilinen verileri desteklemektedir.

Düzensizliğe karışıklığa tolerans, serüvenci (adventurous), güçlü sevecenlik (Strong affection), özgeci (altruistic), başkalarının farkında, sürekli herhangi bir şeyle meşgul, karışıklığa, düzensizliğe ilgi, gizemi olana ilgi, güç işlere el atma, dış dünyaya karşı çekingen, yapıcı eleştiride bulunan, cesaretli, bilinçli ve köklü kurallara bağlılık, görgü kurallarına uymayan, sağlık kurallarına uymayan, mükemmelliğe karşı istek, kararlı, farklı değer hiyerarşisine sahip, gayrimemnun, aşırı düzenlemeden rahatsız olan, başat (dominant) (güç anlamında değil), coşkulu, coşkusal duyarlık, enerjik, hata bulan, “farklı” diye tanınmaktan korkmayan, güzelin, iyinin, alışılmışın dışında olduğunu bilen, meraklı, kendi kendine yeten, yalnızlığı seven, değer yargılarında bağımsız, düşüncelerinde bağımsız, bireysel, sezgili, çalışkan, içe yönelimli, alışılmamış uğraşlarla vaktini geçiren, iş yeteneği eksik, hata yapan, çok az canı sıkılan, uyumsuz (Nonconforming), düşmanca ya da olumsuz tavırlardan bağımsız, popüler olmayan, garip alışkanlıkları olan, ayak direyen, herhangi bir sorunla sürekli kaygılı, karmaşık fikirleri tercih eden, soru soran, köktenci (radical), dış uyaranlara açık, başkalarının düşüncelerine açık, çok az gerileyen, içgüdülerinde kontrolü reddeden, duygularını bastıramayan, az konuşan, amaca giden yolda kesin kararlı, denemeler geliştiren, özgür savları olan, başlatıcı, kendi kendinin farkında, kendine güvenli, kendine yeterli, kader duygusuna sahip, mizah duygusuna sahip, güzelliğe duyarlı, güç, statü ve makamdan uzak duran, içten davranabilen, ayrıntılarla ilgilenmeyen (divergence), düşüncelerle oynayan

(speculative), karşı fikirler ileri sürmede yetenekli, uzak amaçlara sahip, dik kafalı, değişken mizaçlı, kolay ikna olmayan, yumuşak coşkuları olan, utangaç, her alanda kendini yetiştirmiş, güç ve statüye değer vermeyen, bazen ilkel, kültürsüz, sade, duygusal, hiçbir şeyi kendisine tanıtıldığı gibi kabul etmeyen, görsel algısı güçlü, çeşitliliğe değer veren, riske girmeye istekli, bazen kendi dünyasına çekilmiş sessiz, sakin (<http://elitokul.comsosyalbilimyaraticilikvedusunme.htm>, Erişim Tarihi: Aralık 2011).

Csikszentmihalyi (2002: 58-73; Üstündağ, 2009: 31-32), yaratıcı bireyin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

1. Hem dopdolu bir enerjiye sahip hem de sessiz ve rahattır.
2. Hem zeki hem de acemi ve deneyimsizdir.
3. Eğlence ve disiplini, sorumluluk ve sorumsuzluğu bir arada bulundurur.
4. Fanteziler, hayal kurma ve gerçekler arasındadır.
5. Kendi içindeki ve kendisinin dışındaki çelişkili yorumlar ya da anlayışlara karşı sürekli olarak kendini korur.
6. Hem alçak gönüllü, hem gururludur.
7. Bir yandan sıradan bir kişinin katı ve kesin bir boyutunu, diğer yandan da biricik ve özgün bir kişinin eğilimlerini gösterir.
8. İşinde hırslı ve ateşliyen, diğer yandan öznel düşünebilir.
9. Duyarlılık ve açık görüşlülüğü ona acı verse bile bu yönünü açığa vurur.

Hem Torrance hem de Csikszentmihalyi'nin saydığı özellikler arasında birbirine zıt birçok özellik bulunmaktadır. Zaten yaratıcı zekâyâ sahip bireylerin en dikkat çeken özelliklerden birisi de birbirine zıt özelliklere sahip olmalarıdır.

Rowe (2007: 47; Kuvanç, 2008: 15)'a göre ise yaratıcı kişiler, yoğun zihinsel hareketliliğe sahiptir. Birbirine ters düşen durumları iyi değerlendirerek sorunlara

yeni uygun yaklaşımlarda bulunurlar. Başarısız olma riskini göze alırlar. Daima uyarım ve heyecan arayan kişilikleri vardır.

Yaratıcı düşünme gücüne sahip insanlar genellikle meraklı, problemleri araştıran, karşısına çıkan tehditleri fırsata dönüştüren, iyimser, yargılayıcı, hayalperest, kolay kolay pes etmeyen ve çalışkan kişiler olarak göze çarparlar (Temizkan, 2010: 624).

Yaratıcı bir kişilikte, en başta merak, sabır, buluş yapma yetisi, serüvenci düşünme, imgelerle düşünebilme ve imgelemci olma, deney ve araştırmalardan kaçmayan ve bireşimci (sentezci) yargılara varabilen bir kişilik yatmaktadır (San, 2008: 17).

Araştırmalar yukarıda sıralanan özellikler dışında yaratıcı bireylerin genellikle kendi yaşlılarıyla değil, ya kendilerinden yaşça büyük ya da küçük kişilerle zaman geçirdiklerini, arkadaşlık yaptıklarını, hayali bir oyun arkadaşına sahip olduklarını da belirtmektedir.

Erlendsson' a göre de herkesten farklı olarak daha fazla yaratıcı olan/görünen kişiler (Erlendsson, 1999; Akkurt, 2001):

- Zekidirler ama çok parlak olmak zorunda değildirler. Yaratıcılık, çok üst seviyede zekâ gerektirmez.
- Kısa zamanda çok sayıda değişik düşünceler üretmede başarılıdırlar.
- Benlik değerleri yüksektir. Kendini seven kişilerdir.
- Çevrelerine duyarlı ve başkalarının duygularını anlayabilen (empatik) kişilerdir.
- Sorunlarla uğraşmak onları güdüler.
- Yeterli kanıt toplamadan, karar vermekten kaçınırlar.
- Bağımsızlıklarına düşkün ve grup onayına fazla değer vermeyen kişilerdir.
- Zengin ve fantastik yaşamaktan hoşlanırlar.
- Katı ve dogmatik değil, esnektirler.
- Küçük detaylardan çok, sorunun anlam ve doğurgularıyla ilgilenirler.

Elbette yaratıcı bir bireyin sahip olduğu bütün özellikler bunlardan ibaret değildir. Araştırmalar çoğaldıkça farklı özellikler ortaya çıkmaya devam edecektir.

1.1.4.6. Yakınsak ve İraksak Düşünme

Yakınsak düşünme ile iraksak düşünme kısaca insanoğlundaki dar bakış açısı ile geniş bakış açısıdır. Yaratıcı birey sıradanlığın ötesine geçen, denenmemişi deneyendir. Yazma öğretiminde ürün temelli yaklaşımın yerini süreç temelli yaklaşımın almasıyla birlikte iraksak düşünme daha çok önemsenmeye başlanmıştır.

San (2008: 21)'a göre yakınsak ya da klişeleşmiş düşünme beklenen, belirlenmiş uyuşuma (konvansiyonel) ve olağan yanıtlara yöneliktir. Önüne, çözümlenmesi için önceden belirlenmiş, ölçülenmiş (normlaşmış) yöntemlerden yararlanılabilecek türden sorunlar çıkınca etkinlik kazanır. Bu düşünme de verimli sonuçlara, az çok özgün bireşimlere varabilir. Ama yaratıcılığın asıl dayandığı düşünme biçimi 'iraksak düşünme'dir.

İraksak düşünme, önceden hiçbir şeyin belirlenmemiş olduğu, türlü doğrultularda özgürce yol alan düşünmedir. Çözülecek sorunu keşfederek, çözüme varmak için hangi evrelerden geçeceğini, hangi adımları atacağını, önceden bilmeden, yeni ve özgür düşünüyü, çözümü ortaya koyar (San, 2008: 21).

Yakınsak düşünüş, beklenen, belirli, ya da uzlaşmalık cevaplara yönelmiştir (bu cevaplar, örneğin bir trigonometri problemi gibi çok zor ve karmaşık olabilirler.) Bunun tersine iraksak düşünüş, önceden hiçbir şeyin belirlenmemiş olduğu türlü doğrultularda özgürce, spontanca yön alabilir. Yakınsak düşünüş, önüne, çözülmesi için önceden belirlenmiş, normalleşmiş, standartlaşmış metotlardan faydalanabilecek şekilde bir sorun çıkınca etkenliğe geçer; çözüm ise, sayısı sınırlı birkaç adımda elde edilebilir. Oysaki iraksak düşünüş, çözülecek sorunu keşfedecek ve çözüme varmak için hangi adımlardan geçebileceği üzerine hiçbir bilgisi olmadığı halde, onu, düşünür için yeni olan terimlerle ortaya koyacaktır; öte yandan, yakınsak düşünüşte, genel olarak olabilen bir çözüm şekli varsaydır, hâlbuki iraksak düşünüşte yerinde çözümlerden bütün bir dizi söz konusu olabilir (Vexliard, 1966: 116-117).

Iraksak düşünce mevcut bilgiyi de kullanarak değişik yanıtlar üretilmesidir. Bunlar özgündür. Tek çözümlü değildir, salt fikir bulunmakla kalınmaz, geliştirilir, ayrıntılara inilir. Iraksak düşüncede çağrışım ve ifadelendirme söz konusudur. Iraksak düşünce farklı çözümlere ulaşırken, yakınsak düşünce tek bir çözüme ulaşır. Sistem yakınsak düşünen, yaratmayan, farklı ilişkilendirmeler kurmayan, derinlemesine düşünmeyen bireyler yetiştirir. Hâlbuki yaratıcılık yöntemi çerçevesinde salt bilgi tekrarı olmayan, ezber değil de farklı çözümler üretebilen, iraksak düşünceli bireyler yetiştirilebilir (Yenilmez-Yolcu, 2007: 97).

1.1.4.7. Yaratıcılığı Etkileyen Faktörler ve Geliştirilmesindeki Etkenler

Yaratıcılığın geliştirilmesinde birçok etken vardır. Çünkü yapılan araştırmalar zekânın doğuştan gelen bir yetenek olduğunu, yaratıcı zekânın da genel zekânın bir işlevi olduğunu ortaya koymaktadır. Elbette bu, bir kişinin ne kadar zekiye o oranında yaratıcı olacağı anlamına gelmez.

Yaratıcılığın doğuştan gelen özelliklere bağlı olduğu kabul edilirse, o zaman doğuştan gelen kişilik özelliklerinin tamamı gibi yaratıcılık da geliştirilebilir. Günümüzde de özellikle Batı'da ve Avrupa'da yaratıcılığın geliştirilmesini sağlayacak birçok etkinlik yapılmaktadır. Yaratıcılığın geliştirilmesinde hem doğal çevre ve aile, hem okul ortamı ve eğitim programları, hem de özel ilgi ve eğilimler etkilidir.

1.1.4.7.1. Aile ve Çevre

Çocuk hayatının ilk ve en önemli dönemlerini ailesiyle birlikte geçirir. Doğuştan getirdiği ve açılmamış birer tohum niteliğindeki bütün kişilik özelliklerinin gelişip olgunlaştığı, karaktere dönüştüğü yer ailedir. Aile ilk eğitim ortamıdır. İlk temellerin atıldığı yerdir. Ailenin sosyo-kültürel yapısı çocuğun gelişiminde büyük etkiye sahiptir.

Davaslıgil (<http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, Erişim Tarihi: Ocak 2012)'in belirttiğine göre yapılan araştırmalar yaratıcılığın üç ile dört buçuk yaşları arasında özellikle artış gösterdiği yönündedir. Bu yaş aralığı da çocuğun ailede olduğu, anne babayla sürekli iletişim içinde olduğu ve kişilik gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir.

Ömeroğlu ve Turla (2001)'ya göre doğduğu andan itibaren bebeğin yeni tanıştığı çevre ile uyumunu sağlamak, ailenin özellikle de iletişiminin daha yoğun olduğu annenin görevidir. Bu nedenle anne ne kadar küçük olursa olsun bebeğiyle oynamalı, ona dokunmalı, onu sesli ve sessiz uyaranlarla tanıştırmalıdır. Küçük ses taklitleri yaparak, ona şarkı, ninni söyleyerek sesli uyaranlar vermelidir. Değişik dokularda ve renklerde kumaş toplanıp dolgu bebekler, mobiller hazırlanmalı bebek büyüdükçe ona ait eşya ve oyuncaklarının bulunduğu tehlikelerden uzak, oynamaya ve yaratmaya elverişli bir fiziksel çevre düzenlenmelidir. Seçilecek oyuncaklar onun duyularına hitap ederken, yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalı, yapılandırılmış oyuncaklar yerine kendi kendine yapıp bozarak, takarak, üst üste koyarak oynayabileceği ve yeni ürünler yaratabileceği nitelikte olmalıdır. Oyunlarında sadece anne değil, babası, büyük kardeşleri ve diğer aile üyeleri de rol almalıdır. Ona yapılan örnekler sunmak yerine gerektiği yerde yol göstermek şeklinde küçük yardımlarda bulunularak etkinliği desteklenmeli, olumlu model olunmalıdır. Çocuklara gereken zaman verilip oyunlarını bitirmeleri sağlanmalıdır.

Yaratıcılığın önemli özelliklerinden olan özgür ve eleştirel düşünmenin tohumları ailede yeşermeye başlar. Yaratıcı birey yetiştirebilmek için de geniş bir bakış açısına sahip olmak, hoşgörülü ve her türlü fikre açık olmak gerekir.

Yukarıda da belirtildiği üzere yaratıcılık doğuştan gelen bir yetenek olmakla beraber geliştirilebilir bir özelliğe sahiptir. Çocuğun gelişiminin her aşamasında birlikte olan aile bireylerinin (özellikle anne-babaların) sahip oldukları görüş ve düşünceleri zoraki bir yolla çocuğa kabul ettirmeye çalışmamaları gerekir. Çocuğa, fikirlerini ve çözüm önerilerini özgürce ifade etmeleri için sağlayacakları demokratik ortam, farklılıklarını ortaya koymaları için gösterecekleri hoşgörü, hatta bu yönde yapacakları teşvik çocuğun yaratıcılığının gelişiminde son derece önemli bir etkiye sahiptir. Çocuklarının meraklı sorularına sabırla cevap veren, hatta teşvik eden, hayal

kurmalarına olanak sağlayan, karşılaştığı problemleri sabırla çözmelerine yardımcı olan, aile içi sorun ve krizlerde olumlu tepki geliştirmeleri konusunda destek veren, yanlışlarına cezalar vererek karşılamak yerine onları doğruya sevk eden ortamlar hazırlayan anne babaların çocuklarıyla iletişim kurmaları daha kolay olur. Çocuğun kendisine, ilgi alanına saygı gösteren hoşgörölü anne babaların çocukları daha başarılı olurlar.

Wright'ın Baldwin (1949) ve Mac Kinnon'dan (1961) aktardığına göre ise, çocuğa saygı göstermenin bir başka yolu da ona aile kararlarını ve böylece de kuralların arkasındaki mantığı açıklamaktır. Aynı zamanda, kuralların oluşmasında ara ara kendisinin de söz sahibi olmasını sağlamak da bir diğer yoldur (Davalıgil, <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, erişim tarihi: Ocak 2012).

Anne babanın çocuğa kazandıracakları en önemli özelliklerden birisi de özgüvendir. Özgüven sahibi birey projeler geliştirir ve geliştirdiği projeleri gerçekleştirmede ısrarcı olur. Aynı zamanda özgüven sahibi birey yanlış yapmaktan korkmayacağından, denemekten asla geri durmaz. Yanlışını daha kolay kabul eder. Doğrusunda daha ısrarcı olur. Baskı ve hoşgörüsüzlüğün olduğu ailelerde ise yaratıcılığın olmasını beklemek boşunadır. Böyle ortamlarda yetişen çocuklar özgüven eksikliği hisseder. Fikirlerini açıkça ifade etmektan kaçınır. Aile içi işlerde sorumluluk almaktan çekinir.

Anne babalar çocuklardaki yaratıcılığa farkında olmadan zarar verebilirler. Eğer anne baba çocuğun merakına kendini ifade etmesine engel olursa bu durum çocukta var olan yaratıcılığın ortaya çıkmasına da engel olacaktır. Çoğu anne-baba çocuktaki yaratıcılık ve keşfetme merakı arasındaki ilişkiyi fark etmez. Onlar sadece çocuklarını tehlikelerden koruyan ve onların gereksinimlerini karşılayan anne-baba olmaya çalışırlar. Aile çocuklarının yaratıcı özelliklerinin gelişmesi için belli sınırlar içinde ona özgürlük tanıyarak ve uyarıcıları düzenleyerek onların yaratıcı güçlerini ortaya koymalarına olanak tanınalıdır (Gürsoy, <http://www.orhangazianaokulu.k12.tr/dosya/2147.pdf>, Erişim Tarihi: Ocak 2012).

Yapılan araştırmalar otoriter aile çocuğunun yaratıcılık puanlarının düşük olduğunu göstermektedir. Eratay (1993: 54)'ın aktardığına göre Baldwin ve

Watson'un araştırmaları sonucunda hoşgörlü ve demokratik evlerde büyüyen çocukların arkadaş ilişkilerinde etkin, girişken, yaratıcı fikirler öne sürebilen, düşüncelerini özgürce ifade edebilen çocuklar oldukları belirlenmiştir (Kuvaç, 2008: 21).

Anne ve babalar sorunların çözümünde, çocuklarına “öyle olmaz böyle olur” gibi soyut emirler vermek yerine, “başka türlü yapabilirsin” gibi yönlendirici öneriler getirmeli, çözüm yolları tartışılmalıdır. Çocukların üzgün düşünmesine, deneme yanılma yöntemiyle problemlere çözüm bulmasına, ezbercilikten uzaklaşmasına yardımcı olmalıdır. Her yerde her zaman “mükemmel” olma duygusundan uzaklaşılmalıdır. Cinsiyet rolünün aşırı ya da yanlış vurgulanmasının da yaratıcılığı olumsuz etkilediği unutulmamalıdır. Anne babalara çocuklarının yaratıcılığını geliştirilmesi için şunlar önerilebilir:

- Çocuğa baskı uygulanmamalı, çocuktan modeli taklit etmesi istenmemelidir.
- Çocuk çok fazla eleştirilmemeli ve başka çocuklarla kıyaslanmamalıdır.
- Çocuğa çok fazla müdahale ederek aşırı koruyucu bir tutum sergilenmemelidir.
- Çocuk güvenli bir ortamda daha yaratıcı olabileceği için sevgi, güven dolu ve destekleyici ortamlar yaratılmalıdır.
- Çocuğun ilgi ve beceri düzeyi belirlenerek, ona uygun malzemeler sağlanmalıdır.
- Çocuğun duygularını kullanarak malzemelerin tüm özelliklerini algılamalarına olanak tanınmalıdır.
- Çocuğun başarısını fark etmesi sağlanmalıdır (Gürsoy, <http://www.orhangazianaokulu.k12.tr/dosya/2147.pdf>, Erişim Tarihi: Ocak 2012).

Çevrenin de çocuk üzerinde etkisi azımsanmayacak ölçüdedir. Çevre denildiğinde birinci derecede çocuğun muhatap olacağı aile ve arkadaş çevresi anlaşılmalıdır. Çocuğun geniş ailesi (amca, dayı, teyze, hala, nine, dede vs.) de anne babanın çocuğa olumlu yaklaşım ve hoşgörülerini sürekli desteklemeli farklı telkinlerde bulunmamalıdır.

Arkadaş çevresi ise çocuğu daha küçük yaşlardan itibaren etkisi altına alan bir ortamdır. Yetişkinlerin çocuklarının arkadaş çevrelerine çok fazla müdahale etmeleri yanlış olmakla birlikte, olumsuz arkadaş çevresine karşı daha farklı arkadaş çevresi edinmelerine yardımcı olmaları gerekir.

1.1.4.7.2. Eğitim ve Okul

Günümüzde nitelikli insanlara duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır ve toplumların nitelikli insan güçleri de ancak nitelikli bir eğitimle sağlanabilir. Türkiye'nin çağdaş bir toplum olmak için gösterdiği çabalar incelendiğinde, bütün bu çabaların temelini eğitimin oluşturduğu görülür. Çünkü bir ülkenin çağdaş devletler arasında sağlam bir yer edinip, bu yerini korumasında rol oynayan önemli öğelerden birisi eğitimidir. Bilgi çağı olarak nitelendirdiğimiz 21. yüzyılda, bilim ve teknolojinin hızla ilerlemesi toplumların yapısını değiştirmekte, böylece eğitim sisteminde de diğer alanlarda olduğu gibi yenileşme zorunlu bir hale gelmektedir. Bundan dolayı da hem bireylerin hem de toplumların geleceği açısından, büyük bir önem taşıyan eğitim konusunda ilgisiz kalmayı düşünmek mümkün değildir (Aybek, 2007).

İnsanlığın geleceği yaratıcı insanlara ve onların yaratıcılığına özgü eğitime bağlıdır. Toplumların sahip oldukları tüm orijinal ve üstün yapıtlar yaratıcı düşünceye sahip insanların yarattığı yapıtlardır. Her toplum için en önemli eğitim sorunu yaratıcı niteliklere sahip çocukları ve gençleri erken teşhis etmek ve yaratıcı düşünceyi eğitip geliştirmek. Çünkü yaratıcılık niteliklerine sahip olan kimseler hem üyesi bulunduğu toplum hem de tüm insanlığın gelişmesi için en önemli gelişim potansiyelidir. Dünya kurulalı beri insanlar için her alanda yapılan icatlar onların

eseri olmuştur ve bundan sonra yapılacaklarda onların eseri olacaktır. Bugün her alanda ileri gitmiş, gelişmiş ülkeleri bu aşamaya getiren sihirli gizli güç her alanda yaratıcı düşünceye sahip kimseleri yetenekleri yönünde ve seviyesinde gelişmesi için uygun eğitim ortamının sağlanmış olmasıdır. Onların yaratıcı güçlerinin kendi toplumu ve diğer toplumların refahına hizmet edecek ürünlere dönüştürülmüş olmasıdır (Çağlar, 1999: 1624).

Günümüzde, çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemlerine yapılan en ağır eleştiri yaratıcılıktan yoksun olmasıdır. Özellikle eğitim fırsat eşitliğinin geçerli olduğu tüm toplumlarda, herkese aynı eğitim imkânı sağlamak olarak algılandığı için, merkeziyetçi, tek tip ders kitabı ve ezbere dayalı eğitimle yaratıcılık dikkate alınmamaktadır (Ataman, 1995: 107; Dikici, 2001).

Eğitim, toplum içindeki bireylerin yaşam içindeki yerlerini almalarını sağlamaya yöneliktir. Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir. Eğitim, belli bir bilim dalı ya da sanat kolunda yetiştirme, geliştirme ve eğitme işidir. Bu çerçevede yaratıcılığın ön planda olması çok önemlidir. Yani ya yaşatacağız ya da öldüreceğiz. Bunun içinde ateşli bir silaha gerek kalmadan (Çellek, 2002).

Toplumun ihtiyaçlarına istenilen seviyede cevap verebilen bireyler yetiştirilmesinde de eğitim sistemine önemli sorumluluklar düşmektedir. Sadece analitik düşünceye dayanan, kalabalık sınıflarda ve öğrencinin bütün zamanını alan yüklü programlarla verilen eğitim yaratıcılığı törpülemektedir. Tezci ve Dikici (2003: 252)'ye göre de bilgi artışına ve akışında yaşanan yoğunluk ve teknolojik ilerlemeler, toplumsal yaşamı derinden etkilemeye başlamıştır. Bu değişim, "eğitime" bakış açılarını da etkilemiş, özellikle enformasyon teknolojilerinde, bilgisayarda ve İnternet teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler, eğitime ve dolayısı ile okullara yönelik beklentilerin niteliğini de değiştirmeye başlamıştır. Bir yandan eğitimin değişime ayak uydurması beklenirken diğer yandan eğitim, kendisinin değişimi yaratması gibi bir taleple karşı karşıya kalmıştır.

Yaratıcılığın geliştirilmesinde aileden sonra en önemli yer okuldur. Çocuğun aileden sonra girdiği yeni çevre olan okul ortamı çocuğun yaratıcılığı üzerinde son

derece önemli bir etkiye sahiptir. Sınıf ortamı, öğretmenin yetişme tarzı, verilen eğitimin niteliği yaratıcılığı etkileyen önemli faktörlerdir. Özellikle günümüzde okul öncesi eğitimin öneminden dolayı zorunlu hale getirilmesi çocuğun erken yaşta okulla tanışmasını sağlamaktadır.

Okul; aklın ve mantığın egemenliğini güçlendirerek bilinmezi, özgün olanı ayıklamaktadır. Yeni, rahatsız edici, saçma olanı eleyerek düşüncenin kısırlaşmasına yol açmaktadır (Sungur, 1997: 182; Dikici, 2001). Üstelik Sungur'a göre bu durumu "... eğitim programları ve eğitim araçları ile pekiştirerek sol beyni koşullayan bir aygıt dönüşmektedir...". Ona göre fazla eğitilmiş insanlar daha az yaratıcı olurlar. Çünkü yaşamları boyunca yanılma ve başarısızlığın tehlikelerini öğrenirler. Araştırma ve yaratıcılıkta yüzlerce kez yanılma ve bir kez başarı vardır (Dikici, 2001).

Ülkemizdeki eğitim kurumları maalesef hala ezberci eğitim mantığıyla hareket etmektedir. Bu da öğrencilerin tek yönlü yetiştirilmesine neden olmaktadır. Oysaki sadece zihinsel gelişmeye önem veren değil, aynı zamanda sosyal gelişmeyi de bir tarafa bırakmayan, sosyal faaliyetlere de yeterince imkân sağlayan kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Özellikle 2006 programından önceki öğretim programlarımızda ezberci mantık çok ön plandadır. Bireyin kendisini, çevresini, yaşadığı ortamı anlaması, algılaması ve ona göre hareket etmesi gerektiği düşünüldüğünde, bunu böyle ortamlarda yapmak güçleşmektedir. Bilgi Çağı'nda toplumların bireylerden beklentilerinin artması ve farklılaşması, bireyi kalıplardan kurtulmaya, yaratıcılığa, eleştirel bakmaya, farklı olanı denemeye, imgesel düşünmeye, özgür ve özgün olana yönelmeye mecbur hale getirmektedir. 2006 programına bakıldığında da Seviye Belirleme Sınavları dikkatimizi çekmektedir. İlköğretimin ikinci kademesinde başlayan ve çocuğun aldığı puanın geleceğini şekillendirdiği SBS maalesef yaratıcı, farklı ve özgün düşünebilen birey yetiştirmeyi engellemektedir. Sınavların test usulüyle yapılması ve bunun da daha çok çocuğun bir şeyler üretmek yerine var olan bilgileri hafızasına geçirmekle zaman geçirmesine sebep olduğu göz önüne alınırsa, okul çağı bittiğinde çocuklarımız hızlı bir şekilde çoktan seçmeli test çözen birer makineye dönüşmüş olmaktadır.

Böyle bir eğitim anlayışı, öğrencilerin daha ilkokul birinci ve ikinci sınıftan başlayarak test kitaplarıyla tanışmaları (öğrencilerin en az yarısı SBS’de başarılı olmak için daha 4. sınıftan itibaren dersanelere, ya da özel derslere yönelmektedir) vahim bir durumdur. Türkiye’de bazı özel eğitim kurumları “Karakter Eğitimi” adı altında ilk üç sınıfta test mantığından tamamen uzak bir eğitim vermektedirler. Bunun yaygınlaştırılması ve MEB tarafından da kabul edilip uygulanması şarttır. Ayrıca not kaygısı, aile ve çevrenin beklentileri de çocuğun yaratıcılığını engelleyen başka sebeplerdir. Okullarda uygulanan yoğun eğitim programları, pratikte uygulanmasının imkânsız olduğu bir yığın bilginin daha ilk yıllarda verilmeye başlanması ve kalabalık sınıflar da yaratıcılığın gelişimini olumsuz etkileyen diğer faktörlerdir.

Klasik eğitim sisteminde öğrenci, katılımı olmayan bir alıcıdır. Eğitmenin aktardığı bilgi mutlak doğrudur, tartışmaya açık değildir. Aktarılan bilgiler kesindir ve değişmez. Bilgilerin sunumunda akıl yürütmeye gerek yoktur, ezberlenmeye hazır bir şekilde iletilirler. Eğitmen bir otoritedir, alanında söz sahibidir ve bir öğrencinin onun bilgisine yeni bir şey katması mümkün değildir. O, zaten her şeyi biliyordur (Kökdemir, 2003: 3; Yahşi Cevher, 2008: 11). Günümüzde, okulda yapılan her şey, çocukları yanıt merkezli kişiler haline getirme eğilimlidir. Çünkü okullarda doğru yanıtlara önem verilir. Oysa yanıt avcılığından önce, çocukların düşüncelerini sağlamak gerekir (Yavuzer, 2002: 87; Yahşi Cevher, 2008: 11).

Yaratıcı okul ortamı; kısıtlayıcı, otoriter ve aşırı derecede yapılandırılmış olmamalı; çocuğun kendi kendine disiplinli öğrenmesini, arkadaşlarının hakkına saygı gösteren kişi olmasını ve kendi isteği ile öğrenme olanağını sağlayan bir ortam yaratılmalıdır (Mangır-Aral, 1992; Özben-Argun, 2005: 18).

Eğitim ortamı içerisinde öğrenci kendini özgür hissetmeli, düşüncelerini rahatça ifade edebilmelidir. Öğretmen mantığa ters düşen fikirlerin de destekçisi olmalıdır. Yeni düşünce üretmeye engel olan kültürel normların etkisini azaltıcı etkinliklerde bulunmalıdır (Özden, 1997: 119-120; Dikici, 2001).

Yaratıcı düşünme, birey için psikolojik güvenin olduğu ortamlarda gelişebilecektir. Objektif testlerle öğrencilerin daha çok bilme ve hatırlama

düzeyinde davranışları ölçülmekte çok nadir durumlarda uygulama düzeyine çıkabilmektedir. Objektif ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarında kullanılan sorular kapalı uçlu ve yakınsak düşüncenin gelişimini ölçmekte dolayısıyla yaratıcı düşüncenin gelişimine engel teşkil etmektedir (Tezci-Dikici, 2004).

Yaratıcılığı geliştiren okullarda her şeyden önce;

- Herkeste karşılıklı sevgi, saygı, hoşgörü ve olumlu bakış açısı olmalıdır.
- Okul çalışanları özellikle yöneticiler çocuklara karşı son derece hoşgörülü olmalıdır.
- Sadece sınıfta değil, ders dışı zamanlarda da yaratıcılığı olumlu etkileyen ortamlar oluşturulmalıdır.
- Koridorlar, yemekhane, spor salonu, okul bahçesi gibi çocukların sürekli kullandıkları yerler çocukta farklı düşünmeyi tetikleyen görseller ve yazılarla donatılmalıdır.
- Gerek sınıf içinde gerekse sınıf dışında öğrencilerin fikirlerini özgürce ifade etmelerine imkân verilmeli ve özgün fikirler sürekli desteklenmelidir.
- Öğrencilerin sahip oldukları özgün fikirleri arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle özgürce paylaşmaları ve tartışmalarına imkân verilmeli hatta teşvik edilmelidir.
- Öğrencilerin sahip olması gereken en önemli özelliklerden biri de okulda verilenleri olduğu gibi kabul etmemeleri ve eleştirel bir bakış açısına sahip olmaları gerektiğidir. Ama bu da ölçülü yapılmalıdır.
- Öğrencinin yaratıcılık süreçlerine müdahale edilmemelidir.
- Okullarımızda halen ürün merkezli bir değerlendirme söz konusudur. Kesinlikle ürünle birlikte süreç merkezli bir değerlendirmenin yapılmasına özen gösterilmelidir.

Okullarda yaratıcılığı etkileyen en önemli etkenlerden birisi de zenginleştirilmiş öğrenme çevresidir. Böyle bir çevrede oyuna önem verilir, çünkü oyun çocukların yaratıcı potansiyelini arttıran bilişe ve davranışa ilişkin süreçleri harekete geçirir. Böyle bir çevrenin bir başka özelliği de birçok yaratıcı yetişkin örneğiyle dolu olmasıdır. Böyle örneklerin varlığı, çocuğun çeşitli alanlarda yeni beceriler ve yaratıcı davranış şekilleriyle yüz yüze gelmesini sağlar.

Yine böyle bir çevrenin bir başka özelliği de geniş ilgi dağılımına cevap verecek malzemeye sahip olmasıdır. Örneğin, okuma kitapları, müzik aletleri, sanat malzemeleri vb. Böylece, düşüncelere ve çeşitli ilgilere verilen önem, çocukların çevrelerini keşfedip deneyler yapmasını teşvik edecektir (Wright, 1987: 36; Davaslıgil, <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, Erişim Tarihi: Ocak 2012).

Kırıçoğlu'na göre sınıf ortamında yaratıcılığın engelleri şöyle sıralanabilir (Kırıçoğlu, 2002: 180; Üstündağ, 2009: 25):

- Çocuğun ilgili ve istekli olmadığı konu ve gereçle çalışmaya zorlanması.
- Öğrenciyi bilgilendirmeden çalışmaya geçilmesi.
- Öğrencinin çalışmanın ana kaynağına sahip olamayışı.
- Araç-gereç ve çalışma ortamının yetersiz oluşu.
- Sınıfın kalabalık, dersliğin dar oluşu ve öğretmenin her öğrenciye yeterli zamanı ayıramaması.
- Çalışma süresinin kısıtlılığı.
- Çevredeki kültürel kaynaklardan yeterince yararlanamama.

Sonuç olarak yaratıcılığın gelişmesinde kilometre taşlarından biri de eğitim-eğitim programları-okuldur. Fakat yaratıcılık yaşamın bir parçası haline gelmedikçe gelişmesini beklemek doğru olmaz.

1.1.4.7.3. Öğretmen

Değişimdeki hızın Bilgi Çağı'nda en üst seviyeye çıkmasıyla birlikte beden gücünün yerini de artık bilgi gücü almıştır. Bu da soran, sorgulayan, yapıcı, yaratıcı, eleştirel bakış açısına sahip bireyler yetiştirmeyi hem bir gereklilik hem bir zorunluluk haline getirmiştir.

Yazma öğretiminde ürün temelli yaklaşımın yerini süreç temelli yaklaşım almaya başladıktan sonra öğretmenlere düşen görev ve sorumluluk da değişmiştir. Çünkü süreç temelli yaklaşımda en çok sorumluluk yüklenen ana unsurlardan biri de öğretmendir. Ürün temelli yaklaşımda dersler öğretmen merkezli bir tarzda işlenirdi. Ancak yaratıcılıkta ürünle beraber özellikle sürecin dikkate alınması gerekliliği öğretmeni artık sadece bir değerlendirici olmaktan çıkararak, bir rehber haline getirmiştir.

Yapıcı ve yaratıcı birey yetiştirmenin en önemli ayaklarından biri olan öğretmenin sahip olduğu kişilik özellikleri bireyin yaratıcı zekâsının gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. Yaratıcı zekâların ortaya çıkarılmasında veya yaratıcı zekâyâ sahip bireylerin bu yönlerini köreltmede öğretmenin yaklaşımı oldukça etkilidir.

Wilks (1995; Aybek, 2007)'e göre okulların, iyi sorgulayan, daha fazla katılımcı olan, tartışmalara daha açık olan, tahminleri ve öncelikleri belirleyen, alternatifler arayan, çeşitli görüşlerden anlam çıkaran öğrenciler yetiştirilebilmesi için öncelikle dersleri verecek öğretmenleri bu yeterlilikleri kazanacak şekilde yetiştirmek gerekir. Diğer bir deyişle öğretmenler, akıcı, esnek ve orijinal bir düşünme gücüne sahip olmalı ki çocukları yaratıcılığa yöneltecek bir öğretme-öğrenme ortamı düzenleyebilsin ve yaratıcılığın gelişimine rehberlik edebilsin. (Yenilmez-Yolcu, 2007: 98). Yaratıcı bir bakış açısına sahip olmayan, farklılıklara tahammül etmeyen, otoriter öğretmen yapısını değiştirmeden yaratıcı bireyler yetiştirmek hayal bile edilemez. Yaratıcı bireyler yetiştirmek yaratıcı bir kişiliğe sahip olan öğretmenlerle ancak mümkün olabilir.

Öğretmenin en temel görevi sınıftaki duygusal havayı öğrenme sürecine olumlu katkı sunacak şekilde tutmaktır. Öğrencinin kendisini rahat hissedebileceği, özgüveni yerinde, farklılıklarını çekinmeden ortaya koyabileceği, fikirlerini özgürce savunabileceği demokratik ve hoşgörülü bir ortam oluşturmalıdır. Öğretmen-öğrenci ilişkilerinin resmi, otoriter, baskıcı bir hava yerine sıcak, samimi bir havada olması son derece önemlidir. Özer (1991: 50; Dikici, 2001)'e göre yaratıcı gençler yetiştirebilmek için, eğitimcilerin, öğrencilerin zihin sınırlarını zorlayabilecek sınıf ortamları yaratmaları gerekmektedir. Öğretmenin yalnızca doğru cevap beklediğine inandırılmış, yargılarına ve düşüncelerine gülüneceğine inanan öğrencinin yaratıcı olmasına imkân yoktur.

Yenilmez ve Yolcu'ya göre de öğretmen sınıfta demokratik bir ortam yaratmalı; çocuklar ilgi duyduğu, istediği, kendini hazır hissettiği bir dersle ilgili etkinliklere başlayıp sürdürebilmelidirler. Karar büyük ölçüde öğrenciye aittir. Öğretmen, öğrencilerin özgürce denemeler yapmalarına, olağanın dışında çözümler bulmalarına fırsat yaratacak esnek öğretim-öğrenme ortamı düzenleyebilmelidir (2007: 98). Öğretmen öğrencilere düşüncelerini ifade etmek için fırsat vermeli, her düşünceye saygı duymalı, eleştiriye yer vermemeli, tek bir doğru cevaba kilitlenmemeli, öğrencilerin yanlıştan korkmalarını önlemeli, belirsiz durumlar yaratmaktan kaçınmalı, sürekli mantıklı cevaplar beklentisi içinde olmamalı ve öğrencilerini yaratıcılıklarını geliştirebileceklerine inandırmalıdır. Öğretmenlerin yaratıcılığı geliştirmek için atacakları en önemli adımlardan bir diğeri, öğrencilere yaratıcılıklarının takdir edileceğinin hissettirilmesidir (2007: 103).

Fisher (1995; Aybek, 2007)'e göre ise öğretmen çocuklarda iletişim sağlamaya çalışırken, onların yaptığı hatalardan çok, onların çabaları ve olumlu davranışları üzerinde odaklanmalıdır. Öğretmen çocukları yaratıcı ve eleştirel düşünmeye özendirmeli ve bunun için de sınıfta öğrenciyi yargılamak yerine herkese eşit davranarak ve etkin bir dinleyici olarak onlara bağımsız bir ortam yaratmalıdır. Öğretmenin sınıfta öğrencilerini kendisine bağımlı kılacak şekilde davranması, onlara karşı düşük beklentiler içerisinde olması ve katı tutumlar sergilemesi eleştirel düşünmeyi engeller.

Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir nokta da zaman meselesidir. Yaratıcı düşünme, yaratıcı problem çözme zaman alıcıdır. Öğretmen, öğrenciler üstünde zaman baskısı yaratmamalı, aceleci olmamalıdır. Hız yerine; dikkatli düşünmeye, çeşitli olasılıkları düşünmeye ve yaratıcılığa değer vermelidir. Çocukların analitik düşünmesi, problemlere birçok alternatif çözüm yolları bulması için zaman tanınmalıdır (Yenilmez-Yolcu, 2007: 98)

Chambers (1973; Demirci, 2000: 9; Temizkan: 2010: 635)'e göre iki tip öğretmenden bahsedilebilir. Bunlardan yaratıcılığı kolaylaştıran öğretmen öğrencileri bir birey olarak kabul eder, öğrenciyi özgür olmaya yönlendirir, öğrencilere iyi bir model olmaya çalışır, heyecanını daima korur, öğrencileri eşit olarak kabul eder, öğrencileri ödüllendirir, sürekli okuyarak kendini yeniler, öğrencileriyle etkili iletişim kurar. **Yaratıcılığı engelleyen öğretmen ise** öğrencinin cesaretini kırar, öğrencilere güvenmez, aşırı eleştirir, davranışlarında bir denge kuramaz, heyecanını yitirmiştir, dogmatik ve katı bir eğitim anlayışına sahiptir, sınırlı ilgi alanları vardır, sınıf dışında tartışma ve konuşma yeteneği yoktur ve öğrencileriyle etkili bir iletişime giremez.

Mevcut duruma bakıldığında Chambers'in yukarıda ifade ettiği yaratıcılığı engelleyen öğretmen özelliklerine sahip birçok öğretmen hala görev başındadır. Bu da yaratıcı bireyler yetiştirilmesini olumsuz yönde etkileyen en büyük faktörlerden birisidir. Çağlar (1999: 1629)'a göre yaratıcı çocuklarımızın ve gençlerimizin bu güçlerinin geliştirilmesinde en büyük sorumlulukları yüklenen öğretmenlerimize bu çocukları tanımak, onların gelişmeleri için gerekli yardımları yapmak, yeni eğitim öğretim yöntemlerini yeterli düzeyde tanıtmak için hizmet içi eğitim vermeliyiz. Akkaya (2011: 316) da benzer ifadelerle yer vermektedir: “Yaratıcı yazma tekniklerinin öğretmenler tarafından daha etkin kullanılabilmesi için öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir. Bunun için özellikle ilköğretim öğretmenlerine yönelik bilgilendirme toplantıları atölye çalışmaları düzenlenmeli, üniversitelerin eğitim fakülteleri ile iş birliği içinde olunmalıdır. İlköğretim için öğretmen yetiştiren lisans programlarına yaratıcı yazma dersleri konulmalıdır. Böylece her disiplindeki öğretmen adayı meslek yaşantısında yaratıcı yazma uygulamalarını gerçekleştirebilecektir.”

Yaratıcı öğretmen profiline baktığımızda;

- Yaratıcı öğretmen her şeyden önce öğretirken öğrenendir. Kendisi de sürecin içindedir. Otoritenin olmadığı, yaratıcılığa katkı sağlayacak bir serbestlik ortamı oluşturur. Çocuğun kendi başına öğrenmesini, bilgiyi keşfetmesini destekler, teşvik eder, ödüllendirir.
- Yaratıcı öğretmen istekli ve heyecanlıdır. Hem öğrencileriyle hem insanlarla iletişimi çok güçlüdür. Değişime açıktır. Sürekli kendini geliştirir, güncel gelişmelerden haberdardır, çok okur ve öğrencilerine bu konuda da örnek olur.
- Yaratıcı öğretmen öğrencilerine sürekli güven aşılar, onlara özgüven kazandırır. Çünkü ancak özgüven sahibi bireyler farklılıklarını çekinmeden ortaya koyabilirler.
- Yaratıcı öğretmenin yaşamında umutsuzluğa yer yoktur. İsteğini ve heyecanının sürekli diri tutar. İdeal sahibidir. Buna ulaşabileceğine inanır ve öğrencilerini de inandırır.
- Yaratıcı öğretmen yaratıcı düşünme sürecini destekler. Çocukları veriler arasında yeni ilişkiler araştırmaya, birleştirmeye, hayal kurmaya, probleme değişik çözüm yolları bulmaya, geniş tahminler yapmaya, fikirler ödünç almaya, başkalarının fikirleri üzerine yeni fikirler inşa etmeye ve fikirleri değişik yönlere yönlendirmeye teşvik eder (<http://elitokul.comsosyalbilimyaraticilikvedusunme.htm>, Erişim Tarihi: Aralık 2011).
- Öğretmenler öğrencilere kendi yazım modellerini seçmede hoşgörülle yaklaşmalıdır: Öğretmen, öğrencileri farklı alanlara sürükleyecek bir rehber gibi davranmalı, ama başlama noktası öğrenci tarafından belirlenip değerlendirilmelidir (Maltepe, 2006: 35).
- Öğretmen sınıfta öğrencilerle beraber yazmalıdır: Öğretmen çocuklara verdiği konu hakkında kendisi de yazarsa aslında bunun çok basit bir etkinlik olmadığını anlayacaktır. Öğretmenin yaratıcı yazı çalışmaları yapması, hem

kendi yazım becerilerini geliştirecek, hem de öğrencilerin duygularıyla özdeşim kurmasına yardımcı olacaktır (Maltepe, 2006: 36).

- Yaratıcılık süreci boyunca sürekli motivasyon gerekmektedir. Yaratıcı öğrenciler kendilerini motive edebilmekte ve kendi içsel hedeflerini belirleyebilmektedirler. Bu sebeple öğretmenlerin öğrencileri motive edecek etkinlikleri sınıf içinde uygulamaları gerekmektedir (Ersoy-Başer, 2009: 136).
- Yaratıcılık bireysel bir zihin işlevidir. Bu nedenle öğretmen öğrenciyi bireysel başarı ve gelişmeye teşvik eder, hayal kırıklıklarıyla başa çıkmasına yardımcı olur, ortaya çıkacak farklı fikirleri önemser.
- Eğitimde açık uçlu sorular sormak kişinin yaratıcılığını ve yorum gücünü geliştirir. Yaratıcı öğretmen sınıfta sorulacak soruların kesin ve ezberciliği teşvik eden bir cevabının olduğu sorular olmamasına dikkat eder, herkesin bir şeyler söyleyebileceği, farklı düşünebileceği sorular sorar, orijinal fikirlerin çıkmasına yardımcı olur, öğrencileri bu yönde zorlar.
- Yaratıcı öğretmen, öğrencisini bir birey olarak kabul eder, onların görüşlerini önemser. Onlara ders ve okul dışında da zaman ayırır, aradaki resmi ve otoriter havayı kaldırır.
- Yaratıcı öğretmen sonucu söylemek için kesinlikle acele etmez. Çözümü söyleyerek keşif yolunu kapatmak yerine, yönlendirmelerle sonucu öğrencilere buldurur.

Çocukların yaratıcılıklarını engelleyen öğretmen tutumları ise şunlardır (Artut, 2002: 41; Kuvanç, 2008: 27):

- Çocukların algı, gözlem ve düşünsel gelişimini zenginleştirici çaba göstermez.
- Çocukların cesaretini kırarak onları aşırı derecede eleştirir.
- Çocuğun ilgisini çekmeyen konularda çalışmaya zorlar.

- Farklı, özgün düşünce ve görüşleri önemsemez, hoşgörüsüdür, alan bilgisi ve kültürel düzeyi zayıf, ilgileri dardır.
- Çocukları birbirleriyle kıyaslar.
- Otoriter, katı ve geleneksel eğitim anlayışına sahiptir.
- Sorunlar karşısında ani kararlar veremez.
- Kendine güvensizdir.

1.1.4.7.4. Zekâ

Yaratıcılığın genel zekâyla ne tür bir ilişkisi olduğu, öteden beri tartışılan konulardan biridir. Yaratıcı zekânın genel zekâyla bir ilişkisi olmadığını söyleyenler olmakla birlikte uzmanların birçoğu yaratıcı bir beynin dâhi olması gerekmiyorsa da ortalama bir zekâyla sahip olması gerektiğini söyler.

Birçok bilim adamı yaratıcılığın bütün insanların sahip olduğu, geliştirilebilir bir yetenek olduğunu belirtmektedir. Yaratıcılık aslında insan beyni için son derece doğal bir yetenektir; dolayısıyla tüm yetenekler gibi, eğitimle ve doğal ilkelerin kullanılmasıyla geliştirilebilir (Buzan ve Keene, 1996: Konak, 2009).

Getzels ve Jakson, ergenlik dönemindeki öğrencilerde zekâ ile yaratıcılık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonunda yaratıcılığın basit bir zekâ fonksiyonu olmadığı; yaratıcılık için en az zekâ düzeyinin 120 olması gerektiği belirlenmiştir (Kuvaç, 2008: 17).

Özden de benzer görüşlere sahiptir. Özden (1997: 108; Dikici, 2001)'e göre, üstün beyin gücü ve yaratıcılık arasındaki ilişkide bir eşik noktası bulunmaktadır. Yani belli bir zekâ seviyesine kadar olan çocuklar daha yaratıcı olmakta (120 IQ), ancak o zekâ düzeyi aşıldıkça zekâ ile yaratıcılık arasındaki ilişki neredeyse sıfır noktasına düşmektedir.

Foster *Yaratıcılık Fabrikası* (2005: 9) adlı kitabının ön sözünde James Webb Young'un daha önceki kitabında kullanmış olduğu tanımını tekrar kullanmıştır: Onun aktardığına göre Young, yeni bir fikir “eldeki eski unsurların yeni bir birleşiminden başka bir şey değildir” ifadesini kullanır. Foster bu alıntıya şunları eklemektedir: “Bu tanım bence kişiyi özgür kılmakta; çünkü fikirlerin sadece zeki kişiler tarafından üretilen gizemli şeyler olmadığını ileri sürüyor. Tam tersine, sıradan insanlar zaten bildikleri şeyleri yeni bir şekilde bir araya getirerek fikirler üretebilirler.”

Foster (2005: 9) bu konuda okuyucularını uyarmayı da ihmal etmez: “Eğer yeni fikirlere ulaşmak istiyorlarsa, öncelikle; daha fazla bilgi toplayarak, amaçlarını gözlerinde canlandırarak, çocuksu yaradılışlarına güven duyarak, düşüncelerini yeniden düşünerek, cesaretlerini toplayarak, birleştirmeyi öğrenerek ve en önemlisi keyif alarak ve fikir üretmeyi severek zihinlerini hazırlamalıdır.”

Roberts (2003; Yaman-Yalçın, 2005: 44) de yaratıcılığın herkeste bulunan bir özellik olduğunu ve bireyin bir etkinlik yaparken hayal gücünü kullanarak yeni şeyler bulma yeteneği olduğunu belirtmiştir. Yaratıcılık zihnin bir özelliğidir, özel bir yetenek değildir. Bazılarında yaratıcılık daha önce ortaya çıkabilir; çünkü ne kadar fazla etkinlik yapılırsa o kadar yaratıcı olunur.

Robinson'a göre bazıları, olağanüstü derecede yüksek beceriler sergiler. Fikirleri ve ileriye görme güçleriyle, tarihin akışını değiştiren insanlar vardır. Ancak tüm bunlardan, yaratıcı insanların ayrı bir “tür” olduğu ve insanların çoğunluğunun da bundan yoksun olduğu anlamı çıkmaz (2008: 132). Yaratıcılık özel insanlara özgü, onlarla sınırlı bir nitelik değildir ve öğretilir (2008: 134). Bir insanı yaratıcı olarak tanımlamak, onun sistemli bir biçimde, etkin olarak bir şey ürettiğini söylemek demektir (2008: 135). Elbette bunda birçok etken rol oynamaktadır. Bunların başlıcaları bireyin yetiştiği çevre, gördüğü eğitim, okul ve arkadaş ortamı, ailenin ve öğretmenin yaklaşım tarzıdır.

Özetle yaratıcılık ile zekâ arasında doğrudan bir ilişki ortaya konulamamıştır. Bununla birlikte yaratıcılık için belirli bir zekâ düzeyinin olması gerektiği de belirtilmektedir.

1.1.4.7.5. Yaş

Yaratıcılığın doğuştan gelen ama geliştirilebilir bir yetenek olduğunu yapılan araştırmalar göstermektedir. İnsan yaşamı çeşitli evrelerden oluşmaktadır. Bebeklik, çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri olarak adlandırılabilir. Yaratıcılık bazı yaş dönemlerinde artarken bazı yaş dönemlerinde azalmaktadır. Okul öncesi dönem genel olarak kuralların olmadığı ya da az olduğu dönemdir. Çocuğun sınırsız hayal kurabildiği, hayatın ağır koşullarını henüz tanımadığı bir dönem olmasından dolayı yaratıcılığın gelişimi daha hızlıdır. Yaş ilerleyip hayatın gerçekleriyle karşılaşan birey, kurallar ve sınırlamalarla tanışır. Bu da yaratıcılığı olumsuz etkiler.

Test sonuçları genelde yaratıcılığın gelişmesinin sürekli olmadığını, 3 – 4,5 yaşları arasında bir artışın olduğunu, sonra küçük bir düşüşün meydana geldiğini, sonra dördüncü sınıf civarında meydana gelen bir düşüşe kadar yine artışın sürdüğünü, sonra yedinci sınıf civarında hafif bir düşüşün dışında lise yıllarında artmaya devam ettiğini göstermektedir (Davaslıgil, <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, Erişim Tarihi: Ocak 2012).

Markey de çocuklardaki hayal gücüyle ilgili davranışların okul öncesinde yaşla birlikte arttığını belirtmiştir. Fakat görsel uyaranlara hayali isimlerin verilmesi yaşla birlikte azalmaktadır. Yaşı küçük olan çocuklarda ise ilgi kaynağı ve bilgi yetersizliği yüzünden böyle bir azalmanın söz konusu olmadığı görülmektedir (<http://pelitokul.comsosyalbilimyaraticilikvedusunme.htm>, Erişim Tarihi: Aralık 2011).

Rawlinson (1995: 13; Dikici, 2001)'a göre, istisnasız her insanda yaratıcılık yeteneği vardır. Küçük yaşta çocukların kendi başlarına veya arkadaşları ile oynadıkları oyunlar incelendiği zaman yaratıcılık yetenekleri görülebilir. Fakat çocuk büyüdükçe yaratıcı yetenekleri dışarıdan etkilerle başka yeteneklerin altında örtülü kalmaya başlar. Okul yaşantısı, eğitime yönelik rutin davranışlar gerektirdiğinden yaratıcılık yeteneğini baskı altına almaktadır.

Yaratıcılığın gelişmesindeki en kritik yaş dilimi, 5-6 yaş arasındır. Okula başlama ile otoriteyi, kuralları tanımaya başladığı dönemde yaratıcılık duraklamaktadır. 8-10 yaş arası çete dönemidir. Çete üyelerince benimsenmek için

yaratıcı yanlarını göstermemeyi gerektiren faaliyetler ön plâna çıkar. 13-15 yaş ergenliğe giriş dönemidir. Karşı cins tarafından benimsenme arzusu yaratıcılığı olumsuz yönde etkilemektedir. 17-19 yaş meslek seçimi, üniversiteye giriş dönemi yaratıcılığı geriletken bir başka nedendir (Ataman, 1995: 112; Dikici, 2001). Ayrıca uzmanlara göre okulöncesi dönem çocuğun ilk kez yaratıcılığını ortaya koyduğu dönemdir. Bu da 3-5 yaşlarına tekabül eder.

Smith&Carlsson (1983, 1985) da ilkokula başlayan çocukların yaratıcılıklarında bir düşüşün olduğunu, 12 yaş civarında yine düşüşün tekrarlandığını, 14-15 yaşları arasında bir düzelmeye ulaştığını, fakat 16 yaşından sonraki artışın daha belirgin hale geldiğini araştırma bulgularına dayanarak belirtmişlerdir (Davaslıgil, <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, ErişimTarihi: Ocak 2012).

Bu konuda net bir bilgi olmamakla birlikte çeşitli araştırmalar, yaratıcılığın 70 yaşlarına kadar devam ettiğini, bilim adamlarının 50-60, sanatkarların da 40-50 yaşlarında yaratıcılıklarının zirve noktasına ulaştıklarını belirtmiştir.

1.1.4.8. Yaratıcılığı Ne Engeller

Doğuştan gelen bir yetenek olan yaratıcılık geliştirilmediği takdirde körelir. Çünkü yaratıcı bir aile ve çevrede yetişmeyen bir kişinin yaratıcı düşünmeyi geliştirmesi mümkün değildir. Toplumsal kabuller belli bir zaman sonra bireyi, karşısında direnemeyecek kadar güçlü bir şekilde sarar. Sosyal çevrenin “etliye sütlüye karışma”, “suya sabuna dokunma” tarzındaki mantığı bireyin var olan yaratıcılığını köreltmede son derece etkilidir.

Yaratıcılığı engelleyen birçok faktör vardır. Rıza'nın(1999: 16; Dikici, 2001), Coon'dan aktarımla (1983) yaratıcılığı engelleyen faktörler şunlardır:

- a. Duygusal engeller:** Utangaçlık, aptal yerine koyulma korkusu, yanlış yapma korkusu, belirsizliklere karşı hoşgörü yetersizliği ve aşırı özeleştirme bu gruba girer.

- b. Kültürel engeller:** Toplumsal değerler bir kültürden diğerine değişmektedir. Bazıları yaratıcılığı desteklediği gibi bazıları da engellemektedir. Hayal etmenin boşa harcanan zaman olarak kabul edilmesi, çok oyunun sadece çocuklar için olduğunun düşünülmesi, ... Kültürel engellere örnek olabilir.
- c. Öğrenilen engeller:** Eşyaların kullanımı (fonksiyonel kalıplaşma), anlamların verilmesi, ihtimallerin beklenilmesi ve kutsallaşmış tabularla ilgili gelenek engellerini kapsamaktadır.
- d. Algılama engelleri:** Adetler, problemlerin önemli olan öğelerini tanımada başarısızlığa yol açabilir.
- e. Yüklü program engelleri:** Kalıplaşmış konular yığını olan ve belli süre içinde tamamlanılması gereken eğitim programları da yaratıcılığa engel olabilmektedir.

Sungur, yaratıcılığın bireysel, örgütsel ve toplumsal engelleri olduğunu açıklar (Sungur, 1992: 249-253; Üstündağ, 2009: 15-16):

- 1. Bireysel Engeller:** Kendine güvensizlik; hata yapma ve eleştirilme korkusu; mükemmeli isteme ve uyumculuk; engellerden korkma; bir konu üzerinde yoğunlaşma ve sabırla çalışma güçlüğü; bilişsel çelişkilere direnç; kimlik duygusundan doğan savunma mekanizmaları.
- 2. Örgütsel Engeller:** Geriye dönük tutumlar; önceden ve sürekli özeleştirme; deneyim ve teknik uzmanlık; bireysel güvensizlik duygusu; hiyerarşinin üst düzeyinde bulunanların astlarına güvensizliği; otoriter yönetim; kusursuz olma isteği; ciddi işler yapma isteği.
- 3. Toplumsal Engeller:** Fantezi ve hayal kurma zaman kaybı ve belki de çılgınlıktır; oyun yalnızca çocuklar içindir; sorunlar, matematiksel düşünce ya da çok fazla para ile çözülür; sorunların tek ve doğru bir çözümü vardır; akıl, mantık, sayılar, yararlılık, başarı, iyidir; sezgi, heyecanlar saçma; düşünce, yanılma başarısızlık kötüdür.

San (2008: 19)'a göre yaratıcılığı engelleyen etmenlerin başına UYGU¹'yu koymalıyız. Bireyin toplumun birtakım yargılamaları karşısında belli statülere kavuşabilmek için, 'başka' olmaya yanaşamaması, zorunlu olmadığı ve bir yaptırımla karşılaşmayacağı halde farklı olmayı ve başka davranmayı (moda, giyim, tavır, tutum) göze alamaması aslında kalıplardan hiç değilse belli ölçüde kurtulma ya da onları değiştirme yürekliliğini bekleyen yaratıcılığı büyük ölçüde engellemektedir.

San'ın ve Sungur'un dile getirdikleri engellerin çoğu, kişinin aile, okul ve sosyal çevresinden dolayı sahip olduğu engellerdir. Ayıplanma, dışlanma, küçümsenme korkusu bu engellerin temelinde yatar. Çocukken bu tepkilere maruz kalan birey büyüdüğünde aynısını eksiksiz olarak küçüklerine uygular. Yaratıcılık köreltildiğinde büyüklerden küçüklere aktarılarak nesiller boyu devam eder. Buna karşı ciddi bir mücadele veren bireyler ancak arada sıyrılabirler.

Simberg'e göre özellikle yetişkinlerde algısal ve duygusal özellikler yaratıcılığı engellemektedir. Algısal ve duygusal engeller aşağıdaki gibidir:

Algısal Engeller:

1. Problemi ayırmada güçlük.
2. Problemi gereğinden fazla daraltmanın oluşturduğu güçlük.
3. Terimleri tanımadaki yetersizlik.
4. Gözlemlerdeki tüm duyuları kullanmadaki başarısızlık.
5. Uzak ilişkileri görmede güçlük.
6. Neden ve etki arasındaki ayırimda güçlük.

¹ UYGU: Batı dillerinde 'conformism' olarak geçen bu kavram, belirli bir biçime uymak anlamından (Latince: conformare) çıkmakta olup, toplumsal durum ve biçimlere uyma demektir (San, 2008: 19).

Duygusal Engeller:

1. Kendini aptal yerine koyma ya da hata yapma korkusu.
2. Düşünmede esnekliğin olmayışı.
3. İlk akla gelen görüşü hemen kabul etme.
4. Hemen başarıya ulaşmak için üst düzeyde güdülenme.
5. Güvence için tutku düzeyinde bir istek.
6. Bağımlılık, meslektaşlara güvenmeme ve denetim korkusu.
7. Bir problemi tamamlama ve test etmede dürtü azlığı.
8. İşe çözüm getirmede dürtü azlığı (Simberg; Ülgen, 1995: 46-47; Üstündağ, 2009: 20).

Geleneksel bakış açısıyla olayları ve durumları değerlendiren, sıradanlığın dışına çıkmayan yakınsak düşünme de yaratıcılığı engellemektedir.

Yaratıcılığı engelleyen diğer etmenler arasında ayrıca şunlar da sayılabilir:

İçsel özgürlükten yoksun olma; hangi konu ya da alan üzerinde çalışıyorsa, o alan ve konu hakkında yeterli bilgilerden yoksun olma; dış koşullardan ve dış ilişkilerden güvenli olamama; yanlış yapmaktan, yenilgiye düşmekten, alay edilmekten korkma; belli bir otoriteye (baba otoritesi gibi) bağımlı olma; aşırı yetkinci (mükemmелci) olma; tüm öğrenim ve eğitiminde akıl ve mantıktan yana ağırlıklı, sağ beyine yönelik, kısaca akademik zekâyâ dönük bir sistemden geçmiş olma (San, 2008: 20).

Esasında sağ beyin akademik zekâyı ön plana almaz. Akademik zekânın merkezi daha çok sol beyindir. Sağ beyin yaratıcılığın merkezi olarak kabul edilir. Bu nedenle sağ beyne yönelik bir sistemden geçmiş olma yaratıcılığın engelleri arasında sayılmaz. Sayın San'ın buradaki ifadelerini olduğu gibi aktardık; fakat bir

yanlılık olduğunu düşünüyörüz. Doğru olanı tam tersidir. Bu yanlılık yazılırken de meydana gelmiş olabilir.

Çünkü İzgören (2011: 61-62)'in de dediğı ve gibi sağ lob duygusal ve yaratıcı, sol lob planlı ve detaycıdır. Yaratıcılık sağ lobtadır ve bu lobun daha da etkinleştirilmesi bazı fiziksel egzersizlerle mümkün.

Bununla ilgili Alder (2001: 23; Temizkan, 2010: 633) de şu ifadeleri kullanır: Sağ yarım küre yabancı, yeni, çok anlamlı, çelişkili ve geleneksel olmayan şeyleri işlemekte üstündür. Yaratıcılığa, duygusallığa, seslere ve renklere, hayal gücüne, sezgilere ve soyut algılamalara daha yatkın çalışır. Bununla birlikte beynin her iki lobu birbirini tamamlayan ve aralarında sürekli bilgi alışverişini sağlayan bir şekilde çalışır. Mesela şair beyninin sağ kısmıyla derin duygularını ve keskin hayal gücünü çalıştırmaktadır. Sol kısım ise bütün bu duygulara uygun kelimeleri bulmaktadır. Şiirde uygun kelimelerin bulunması bu aşamada bilişsel bir işlemdir ve bu, o kelimelerin daha önce beyne kodlanmış olmasına ve sağ beyindeki uygun çağrışımlar sonucu sol beyin tarafından açığa çıkarılmasına bağlıdır. Bu aşamada sağ beynin görevi yaratıcılık kıvılcımını ateşlemektir ve ilgili anlarda sağ beyin hemen devreye girer.

Yukarıda ‘Yaratıcılık ve Beynin İşleyişi’ başlığında bu konunun ayrıntıları mevcuttur.

1.1.5. Yaratıcı Yazma Yaklaşımı

1.1.5.1. Yaratıcı Yazma Nedir?

Anahtar kelimesi yaratıcılık olan yaratıcı yazma, bireyin yaratıcılığını kullanarak, yani, dış dünyadan edindiğı izlenimleri, kendi hayal dünyasında yeni ve farklı bir tarzda ortaya koyarak yazmasıdır.

Burns ve Lowe (1966; Öztürk, 2007: 21)'a göre yazma türleri, iki grup altında ele alınabilir. Bunlar, yaratıcı yazma ve pratik (işlevsel) yazmadır. Yaratıcı yazma, genellikle kişisel, hayalî olan ve kişinin kendisinde var olanları ifade etmesi

olarak nitelendirilirken, pratik (işlevsel) yazma yararlı, gerçekçi, nesnel, bilgilendirici olma ve kişinin dışında var olanları ifade etme olarak nitelendirilir.

Pratik (işlevsel), diğer bir adıyla bildirme yazıları özgün yazılar değildir. Daha çok günlük işler ve gereksinimlerden dolayı yazılan, ya da çeşitli kaynaklardan bilgilerin toplanıp aktarıldığı yazılardır. Yazı yazma kurallarının önemsendiği bu yazılar da yaratıcılık ve özgünlük yoktur. Ama yaratıcı yazılar özgündür. Kişinin özgürce yazdığı ve hayal gücü tarafından karakterize edilen yazılardır. Standart bir biçimi yoktur. Küçük (2007: 11; Temizkan, 2010: 628)'ün ifade ettiği gibi yaratıcı yazmada normal değerleri zorlamaksızın alışılmışın dışına çıkmak, hayal gücünden yararlanarak herkesten farklı düşünceler ortaya koymak, özgürlüğü yakalayabilmek, akıcı ve hoşlanarak yazmak, yazmadan zevk almak, standartların dışına çıkmak gibi durumlar söz konusudur.

Oral (2008: 8)'a göre yaratıcı yazı demek, kişinin bir konudaki duygu ve düşüncelerini hayal gücünü kullanarak, özgürce kâğıda dökmesi demektir.

Yaratıcı yazıda öncelikle öğrencilerin belirli bir konudaki duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarmaları, özgün akıcı fikirler üretip, duygu ve düşüncelerini cesaretle, dürüstçe ve etkili biçimde kâğıda dökmeleri hedeflenmektedir (Oral, 2008: 15-16). İçlerinde çatışmalar yaşayan, kendini diğer kişilere açamayan, kendini tanımakta zorlanan kişilerin duygularını kâğıda dökmeleri kendi benliklerinin sınırlarını yakından görmelerine olanak tanır. Duygularını kâğıda ister öykü, ister şiir olarak döksün, kişi bu yolla kendini aynadan görmüş gibi olacaktır (Oral, 2008: 16).

Var olan bilgileri, kavramaları, olayları, bellekteki sesleri, görüntüleri, hayalleri yeniden kurgulayarak, birbiriyle ilişkilendirerek ortaya yeni bir beste, şiir, öykü, deneme ya da roman koyma etkinliğidir yaratıcı yazma (Güleryüz, 2006; Ak, 2011: 24). Bir anlamda özgürce yazabilmektir. Özgürce yazmak, özensizce, bilgisizce yazmak demek değildir. Duyguları, düşünceleri, izlenimleri, hayalleri ifade etmeye yarayan bir yazma biçimidir. Amacı okuru bilgilendirmek değil, etkilemek olan yaratıcı yazma, içinde yüzdüğümüz sıradanlık kültürünün ya da kitlesel aidiyetin dışına adım atmamıza imkân sağlar (Sabancı Üniversitesi Yazma Becerileri Merkezi, 2009; Ak, 2011: 24).

Aşıcıoğlu (1993:146; Maltepe, 2006: 33-34)'na göre de öğrencilere istenilen düzeyde bir yazma becerisi kazandırmak, yalnızca öğretici yazılar yazdırmakla olanaklı değildir. Önemli olan, dış dünyayı algılamaları ve anlatmalarında kendi görüş, düşünce ve hayal güçlerini kullanmalarına olanak sağlamaktır. Böylelikle dış dünyadan beş duyu yoluyla alınan izlenimler zihinde canlanır ve kâğıda dökülür. Duyular aracılığıyla dış dünyayı algılamak, ayrıntıların farkında olmak ve bu ayrıntıları zihinde canlandırmak öğrencilerin yazılı anlatımda özgünlüğe ulaşmalarını sağlar. Ayrıca kişinin yazılı anlatımda özgünlüğe ulaşabilmesi için kendi görüş, düşünce ve hayal gücünü de işin içine katması gerekir. Yaratıcı yazma, dış dünyadan elde edilen izlenimlerin farklı bir sunumla ortaya konmasına dayanır.

Çocuklar genellikle yazı yazmayı sevmezler. Bunun da temel sebebi yazı yazarken sıkı kurallara uyma zorunluluğudur. Yazı güzelliği, kâğıt düzeni, dilbilgisi ve yazım kurallarının daha okulun ilk yıllarında sıkıca tembih edilmesi ve bu kuralların çocuğun ne yazdığından daha çok önemsenir olması bir zaman sonra öğrencide yazı yazmayı bir işkence haline getirmektedir. Oysaki Oral'ın *Yine Yazı Yazıyoruz* adlı kitabının ön sözünde (2008: ix) ifade ettiği gibi eğitim insanın merak ettiğini, onun işine yarayacak olumlu bilgi ve davranışlarla zenginleştirme sanatıdır, bir işkence aleti değil.

Yaratıcı yazarlar, genellikle yazma arzusundadırlar. Bu yazarlar, hayallerinin ortaya çıkmasına ve özgürce dolaşmasına izin verirler. Merakları hiçbir zaman tatmin olmaz. Bu yazarlar olayları daima anlamak için araştırır ve sahip olduğu kelimelerde keşfettiklerini açıklamaya girişirler. Yaratıcı yazarlar, sürekli olarak araştıran kâşiflerdir. Onlar, en iyi şekilde anlamak için derinliklere inen birer madencidir (Öztürk, 2007: 23).

İpşiroğlu'na göre “yazmanın temel koşulu dile egemen olmak, dili enine boyuna yoğurma, dilin sınırlarını zorlayarak olanaklarını bulgulamaya çalışmak. ‘Ben iyi düşünüyorum, ama düşüncelerimi, düşlerimi kâğıda dökmeye gelince başaramıyorum’ düşüncesi gerçekte bir aldatmaca. Çünkü dil ve düşünce birbirinden ayrılmaz bir bütünü oluşturuyor. W.von Humboldt (1980: 36) ‘Dil olmuş bitmiş bir ürün değil, bir etkinliktir’ derken dil ile düşünme arasındaki bu bağlantıya, dil ile dili kullanan arasındaki etkileşime dikkati çeker. İyi düşünen bir kimse düşündüğünü dile

getirmenin yolunu bulacaktır. Müzik yapan biri için aleti, sözgelimi piyano çalan biri için piyanosu neyse, yazı yazan için de dil odur” (İpşiroğlu, 2007: 23).

Sıra dışı düşünebilmek, ana yoldan ayrılarak sınırların dışına çıkabilmek, hayallere dalabilmek, rüya görebilmek, özgür ve özgünlüğe yelken açabilmek yaratıcı yazı yazabilmenin ilk şartıdır. Ama bu hiçbir zaman tek başına bir anlam ifade etmez. Çünkü yaratıcılık ancak bir şey ortaya koyulduğunda gerçekleşir. Robinson (2008: 134, 135) da şu ifadeleriyle bu görüşü desteklemektedir: “İnsanlar soyut olarak yaratıcı değildirler; bir şey de yaratıcıdır -matematikte, mühendislikte, yazıda, müzikte, iş hayatında vb-. Gerçekten bir şey yapmıyorsanız, yaratıcı olamazsınız.” Yaratıcı düşünme yeteneğine sahip bireyin bunu yazıyla ortaya koyması da ancak dille olur. Dili etkileyici bir biçimde kullanamayan kişinin yaratıcılığındaki etki zayıf kalacaktır. Demek ki yaratıcı yazının temel iki boyutu vardır: Birincisi yaratıcı düşünme, ikincisi ise dildir.

Düşünme becerisi ile yaratıcı yazma arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yazmak için zihinde birtakım düşüncelerin şekillenmesi gerekir. Bireyde düşünme becerisinin varlığı, sadece yazacak bir şeyler bulmada sıkıntı çekmeme avantajı yanında düşünülenlerin belli bir düzene göre tasnifi ve ifadesinde de önemli avantajlar vermektedir. Bu bakımdan iyi bir kompozisyon yazmak, bir bakıma iyi düşünmeye, olaylara eleştirel bir gözle ve farklı açılardan bakmaya, sebep, sonuç ilişkisi kurmaya bağlıdır. Bu tür temel düşünme yetilerini kazanmış bireylerin, yazma becerilerinin gelişmesi, dolayısıyla etkili ifade gücü kazanarak yazmada üretken olmaları beklenen bir durumdur (Göçer, 2010: 188).

Yaratıcı yazıların ortaya çıkmasında en büyük etken şüphesiz öğrencilerin yazma gücünü harekete geçirebilmektir. Öğrencileri yazmaya isteklendirmek, yazma işini başaracaklarına dair onları yüreklendirmek büyük önem arz etmektedir.

Sınıftaki yaratıcı yazma etkinlikleri, öğrencilerin hem kendi fikirlerini özgürce dile getirmelerini sağlar hem de başka insanların duygu ve düşüncelerine saygı gösterme ve onları kabul etme alışkanlığı kazanmalarında etkili olur (Oral 2008: 21). Yaratıcı yazı etkinlikleri sayesinde, öğretmenlerin ve eğitimcilerin de çocukların iç dünyalarını yakından tanımasını, onlarla empati kurmasını mümkün

olabilir. Çocukların gelişim dönemlerine göre düşüncelerinde ve duygularında yer alan farklılıklar, içinde buldukları aile ortamı, evde konuşulan konular, çocuğun geçmiş yaşantılarının onun üzerindeki etkileri gibi, çok önemli ve değerli bilgilerin toplanması, öğrencilerle kurulan iletişimin onların lehine olacak şekilde yeniden gözden geçirilmesine ve düzeltilmesine yardımcı olacaktır (Oral, 2008: 18). Yaratıcı yazı etkinliklerinde öğrencilerin cesaretle istediklerini yazabilmelerini sağlamak, onların kendilerine olan güvenlerini de pekiştirecek, bir başka özellik olan duygusal zekâlarının gelişmesine büyük katkıları sağlayacaktır (Oral, 2008: 9-10).

Temizkan (2010: 629) da benzer ifadelerle yer verir: “Yaratıcı yazma etkinliklerinin en önemli amacı öğrencilerin sıkıcı, kendini tekrarlayan, monoton yazılar yazmak yerine özgün, akıcı, ilgi çekici bir şekilde duygu ve düşüncelerini ortaya koymalarını sağlamaktır. Bunun yanında yaratıcı yazma etkinlikleri yoluyla çocukların iç dünyalarına, bilinçaltılarına inmek mümkündür. Onların her zaman, her yerde ve her kişiyle paylaşmadıkları duygu ve düşüncelerini serbest bir şekilde, hiçbir baskı unsuru olmadan, yargılama ve eleştirme korkusundan uzak bir ortamda ortaya koymaları daha kolay olacaktır. Bu sayede öğretmenler öğrencileriyle daha rahat bir şekilde empati kurabilir ve onlara daha etkili bir rehberlik yapabilirler.”

Oral ve Temizkan’ın yukarıda bahsettiği olumlu sonuçların alınmasında eğitimcilerin yaklaşım tarzı ve ortam çok büyük öneme sahiptir. Ancak yaratıcı bir kişiliğe sahip olan bir öğretmen ve onun oluşturduğu özgür ve demokratik bir sınıf ortamında duygu ve düşünceler özgürce kâğıda dökülebilir. Hatta Oral’ın aşağıdaki ifadelerinden de anlaşıldığı gibi sadece belli yaş aralığındaki öğrenciler değil yediden yetmişe bütün insanlar düşünce ve hayallerini özgür bir şekilde dışa vurmak için rahat ve kabul gören bir ortam arayışı içindedir.

Gelişme çağındaki çocukların herhangi bir konuda yazı yazmaları o konuda kendilerini daha gerçekçi bir şekilde sorgulamalarını, hayal dünyalarını daha çok zorlamalarını sağlamaktadır. Karşılarında birebir iletişim kurdukları bir kişinin olmaması, kendilerini daha özgür hissetmelerine, daha da önemlisi o konudaki düşüncelerini hiç değiştirmeden serbest akışa bırakmalarına yardımcı olmaktadır. İşte bu yüzden yazı yazarken çocuklar kendilerini rahatlatıcı ve daima kabul eden bir ortamın içinde bulurlar. Bu psikolojik ortam çocuğun (hatta yetişkinin de) kendini

özgürce dışa vurmasını sağlarken, yüz yüze iletişimde fazla mümkün olmayan hayal gücünü kullanmayı geliştirir (Oral, 2008: 20).

Sonuç itibariyle yaratıcı yazı yazabilmek için bireyin kendisini güvende hissedebileceği özgür bir ortam olmazsa olmazların başında gelmektedir. Öğrencilere yazı yazma teknikleri elbette öğretilecek. Ama bu yapılırken Göçer (2010: 189)'in de belirttiği gibi duygu ve düşüncelerini bir kalıba sıkıştırmadan anlatmalarına ortam hazırlanmalı, öğrencilerin ortaya koydukları ürünlere iltifat edilmelidir. Bu yaklaşım onları yazmaya istekli kılacağı gibi, her geçen gün daha nitelikli metinler ortaya koymalarına da kapı aralayacaktır.

1.1.5.2. Yaratıcı Yazıların Nitelikleri

Bir yazının yaratıcı yazı olabilmesi için bazı nitelikleri taşıması gerekiyor. Her şeyden önce özgün bir yazı olmalıdır. Bununla birlikte birey savunduğu fikirleri dürüstçe ve açık yüreklilikle dile getirmelidir. Bir yazar cesurca yazdığı ölçüde yaratıcılığını ortaya koyabilir.

Öztürk (2007: 26-27)'ün Spandel (2005)'den aktardığına göre yaratıcı yazılarda bulunması gereken nitelikler şunlardır:

1. **Fikirler:** Fikirler yazma parçalarının esasıdır. Öğrenciler ilginç fikri seçerler, onu sınarlar, ana fikir ve ayrıntıları kullanarak geliştirirler.
2. **Organizasyon:** Organizasyon yazmanın iskeletidir. Öğrenciler yazılarının başında okuyucuyu metne bağlar, amaçları tanımlar, mantıklı fikirler sunar, fikirler arasında geçiş sağlar ve önemli soruları cevaplandırarak tatmin edici bir sonla yazımı bitirirler. Öğrenciler ön yazma boyunca yazılarını organize ederler ve tasarılar yaparak planlarını izlerler.
3. **Üslup:** Yazarların ayırt edici stilleri üsluptur. Üslup bir yazma parçasındaki en önemli niteliktir. Culham (2003) üslubu, “yazarın müziği, kelimelerde ortaya çıkar” şeklinde tanımlar. Öğrenciler tasarlama ve aşamaları gözden geçirme esnasında, kullandıkları kelimeler,

oluşturdukları cümleler ve benimsedikleri tonlar yoluyla yazımlarındaki üslûbu tanımlarlar.

4. **Kelime Seçimi:** Dikkatli kelime seçimi, okurken yazıya açık anlam ve çekicilik katar. Öğrenciler canlı kelimeler, özel isim, sıfatlar ve fiiller seçmeyi, kelime resimleri yaratmayı, dilin ifade etme özelliklerini kullanmayı öğrenir. Öğrenciler, yazılarını tasarlayarak ve yeniden gözden geçirerek kelime seçimine odaklanırlar.
5. **Akıcı cümle:** Akıcı cümle, dilin ritmidir. Öğrenciler yazılarının uzunluğunu ve yapılarını çeşitlendirirler. Böylece yazılar doğal bir ritme sahip olur ve doğal sesle okunması kolaydır. Öğrenciler yazılarını tasarlayarak, yeniden gözden geçirerek ve sergileyerek cümle akıcılığını geliştirirler.
6. **Mekanikler:** Mekanikler, doğru telâffuz etme, büyük harf kullanma, noktalama ve dil bilgisidir. Yazma sürecinin yayınlanma aşamasında, öğrenciler yazılarının ön okumalarını gerçekleştirirler, telâffuz ve yazılarının daha kolay okunması için imlâ hatalarını düzeltirler.

Kirby ve Liner, bir yazının kalitesini ilginç ve teknik açıdan başarılı oluşuna göre incelemişlerdir ve bu iki niteliği alt boyutlara ayırmışlardır. Yazının ilginç olması için gereken özellikler şunlardır:

- **Ses:** Yazarın okuyucu ile konuşması, okuyucuyu inandırması, yazarın güçlü ve belirgin etkisinin bulunması ve yazıdaki karakterlerin okuyucu ile konuşması demektir. Film izlerken her karakterin sesini, konuşma tarzını kolaylıkla ayırt ederiz ama yazıda karakterler arasındaki ses ile konuşma farklarını algılamak için yazarın özellikle bu konuya dikkat etmesi gerekir.
- **Hareket:** Yapı oluşturma, okuyucuyu sürükleme, belirli bir sıra izleyerek ve çeşitlilik oluşturarak bir yere gitme, konuya ve karakterlerin sesine bağlı olarak ilerleyebilmeyi kapsar. Yazının okuyucuyu sürüklemesi, tekdüzelikten uzak olması gerekir.

- **Hafif Dokunuş:** Yazarın kendini gereğinden fazla belirginleştirmemesi gerekir. Temkinli gitmek, karakterleri ve konuyu ön planda tutmak, yazının ustalığını gösterir. Yazar kendi fikrini empoze etse de, bunu karakterlerin ağzından sunabilmeli ve okuyucuya öykünün ortasında birdenbire yazarın sahneye çıktığı duygusunu yaşatmamalıdır.
- **Bilgi Aktarımı:** Önem, söyleyecek lafının olmasını, bir mesajın bulunmasını, okuyucunun deneyimlerine eklemeler yapabilmesini içerir. Bir yazının bilgi verici olması, anlamının olması demektir. Yazının yaratıcı olması sadece bir sürü süslü sözden ibaret olduğu anlamına gelmez. Bazen sözcükler yalın olsa da anlam ve içerik son derece zengin olabilir. Bazen de hem anlam ile içerik, hem de sözcükler zengin olabilir. Önemli olan, yazıda kendine has bir içerik ve bilginin olmasıdır.
- **Yaratıcılık:** Özgün deneyim, bilineni yeni bir biçimde ifade edebilme, kelimeleri kullanma, deyimler üretebilme, benzetme ya da farklılıkları uygun yerde kullanabilme gibi ifade tekniklerinin yanı sıra, içeriğin başlı başına ilginç olması da yaratıcılığı etkiler.

Yaratıcılık, aşağıda yer alan tekniklerle de yakından ilgilidir:

- a. **Dinleyiciyi hissetmek:** Okuyucuyla bağlantı kurabilmek, okuyucunun ihtiyaçlarını karşılayabilmek, okuyucuyu anlamla bütünleştirebilmek.
- b. **Detaylara yer vermek:** Somut, görsel, seçici, okuyucuyu etkileyen kelimeleri seçmek.
- c. **Tempoyu ve uyumu yakalamak:** Kelimelerle bir çeşit şarkı yaratmak, özel çaba harcamadan ses uyumu yaratabilmek.
- d. **Biçimin amaca uygun olması:** Yazının sayfada duruş şekli, baskıda görünüşünün amaç ya da amaçlara uygun olması.
- e. **Dilbilgisi kurallarına uymak:** Heceleme, vurgulama gibi temel kuralları yansıtmak, kontrol etme (Kirby ve Liner, 1998; Oral, 2008: 12-13-14).

1.1.5.3. Yararıcı Yazmada Amaç

Yararıcı yazı yazmada en temel amaç öğrencileri bilişsel ve duyuşsal olarak yazmaya hazırlamaktır. Yazmaya karşı öğrencilerde ilgi uyandırmaktır. Bunun için de konuların onların ilgi duyabileceği alanlardan seçmeye dikkat etmek gerekir. Onların ilgilerini çeken televizyon programlarından; resim ve karikatürlerden; gazete ve dergilerdeki ilgi çekici yazılardan, kendi yaşantılarından seçilecek konular yazmaya karşı isteklerini arttıracaktır.

İpşiroğlu (2007: 23)'na göre yaratıcı yazmanın temel amaçları ana çizgileriyle şöyle belirlenebilir:

1. Duyu algılarını geliştirerek düş gücünü harekete geçirme, duyma, duyumsama, düşünme, sezme, gözlemlene yetilerinin bütünlüğünü sağlama.
2. Düşünceleri, yaşantıları, gözlemleri kurgusal bir bütünlük içinde temellendirerek dile getirme.
3. Alımlama, gözlemlene, düşünme, sorgulama, yorumlama, eleştirme yetilerini geliştirme.
4. Kafamızdaki kalıpları, önyargıları, tıkanma noktalarını kırarak kendi dilimizi bulabilme, özgün olanı, bana özgü olanı, biricik olanı dile getirebilme, Ben'i bulgulama.

Temizkan'a göre ise yaratıcı yazma etkinliklerinin en önemli amacı öğrencilerin sıkıcı, kendini tekrarlayan, monoton yazılar yazmak yerine özgün, akıcı, ilgi çekici bir şekilde duygu ve düşüncelerini ortaya koymalarını sağlamaktır (2010: 629). Dili yaşamak ve etkin bir şekilde uygulamak, duygu ve düşünceleri organize etme becerilerini geliştirmek, bilgiyi keşfetmek, hayal gücünü genişletmek, eleştirel bakış açısı kazanmak, analiz ve sentez yeteneklerini geliştirmek, temel gramer ve noktalama kurallarını kullanmak gibi amaçlarla da uygulanmaktadır (2010: 630).

Yaratıcı yazmanın yazma öğretiminde kullanılabilir çok farklı yöntemleri vardır. Bu yöntemler altı grupta toplanmıştır (Böttcher, 1999; Maltepe, 2006: 36-38):

1. **Fikir birliği yöntemi:** Bu yöntemde fikirlerin ađ oluşturmasına hizmet eden bir yönerge, bir tema önceden verilir. Böylelikle fikirlerin, resimlerin, hatırlamaların, söylentilerin, renklerin vb. bireysel olarak şekillendirilmesinde öğrencilere yardımcı olunur. Öğrencilerin yazma çekingenliğini yenmede sıkça kullanılan fikir birliği yönteminin; kümeleme (cluster), kavram haritası, beyin fırtınası, otomatik yazma, akrostiş, hayal yolculuğu gibi alt yöntemleri de vardır.
2. **Yazma oyunları:** Yazma oyunları, yaratıcı yazma yöntemlerinin bir araya getirildiği ve çoğunlukla işbirlikli çalışmayı gerektiren bir aşamadır. Yazma oyunlarının amacı, yazmayı kolaylaştırıp eğlenceli hale getirerek yazmaya başlangıç konusunda öğrencilere yardım etmektir. Öykü bütünleştirme, sözcük avı, sözcük torbası, sözcük sepeti vb. etkinlikler yazma oyunlarına örnek olarak verilebilir.
3. **Kurallara ve yöntemlere göre yazma:** Bu yöntemde öğrencilere örnekler verilerek bunları kendilerine göre şekillendirip geliştirme olanağı tanınır. Bu yöntemde yapılandırılmış yazma da denir. Kurallara ve yöntemlere göre yazma; haiku, kartopu şiiri gibi uygulamaları içerir.
4. **Edebi yazma ve edebi türlere göre yazma:** Burada önceden verilen edebi metinlere ve bu metinlerdeki kurallara göre yazma söz konusudur. Edebi metinler yoluyla bir taraftan ifade olanakları, diğer taraftan da estetik edebi karakterler, metnin şiirsel dili ve otuz sekiz farklı bakış açıları sunulur. Öğrenciler bu özellikleri dikkate alarak verilen metinleri tamamlama, indirgeme ve dönüştürme çalışmaları yaparlar.
5. **Uyarıcı yazma:** Uyarıcı yazma, öğrencileri yazma eylemine çekmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde, yazma iklimi, coğrafya, resimler, müzik, dans, sözcükler, paragraflar vb. yazma uyaranları kullanılarak öğrencilerin yazmaya güdülenmesi sağlanır.
6. **Yaratıcı metinleri sürekli yazma:** Bu yöntem öğrencileri metin üzerinde çalışarak yukarıdaki yöntemlerin tümünü kullanarak metin yaratmaya ve

üretmeye yöneltilir. Öğrencilerin bütün yöntemler arasında bağlantı kurabilmesi için motivasyonlarının yüksek olması gerekir.

Yaratıcı yazma yöntemleri aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek için kullanılmaktadır (Böttcher,1999):

1. **Yazma Sürecini İçselleştirme:** Yaratıcı yazma yöntemleri; merak ve beklenti uyandırarak, hayal gücünü işe koşarak, geniş çağrışımlara olanak tanıyarak öğrencilerin yazma kaygısını, korkusunu ve yazmaya başlama konusundaki sıkıntılarını ortadan kaldırır. Ayrıca bu yöntemler yazmaya hazırlayıcı ve konu bulmayı kolaylaştırıcı özellikleriyle yazma sürecinde öğrencilere rehberlik eder. Böylelikle yazma isteği duyan öğrencilerin yazma sürecini içselleştirmeleri kolaylaşmış olur.
2. **Yazma Sürecinin Her Bir Aşamasında Alıştırma Olanağı Sağlama:** Yazma sürecinin planlama, yazım ve gözden geçirip düzeltme gibi aşamaları öğrenciler için kendiliğinden oluşabilecek durumlar değildir, alıştırma yapmayı gerektirir. Yaratıcı yazma yöntemleri yazma sürecinin her aşamasında alıştırma yapmayı sağlayacak uygulamaları içerir.
3. **Bütün Alanlarda Kullanılabilir Olma:** Yaratıcı yazma, kökeni dil derslerine dayanmış olmasına rağmen sanat, müzik, matematik, sosyal bilimler, tarih vb. derslerde de etkili olarak kullanılabilir. Özellikle müzik ile yaratıcı yazma; dile gelmeyen duyguları, fantezileri, çağrışımları, bireysel özellikleri açığa çıkarma konusunda ortak özelliklere sahiptirler.
4. **Bütüncül Öğrenmeyi Sağlama:** Bütüncül öğrenme, bütün duyularla öğrenmeyi ifade eder. Burada öğrenme bilinçsizce yapılır; bu yüzden etkilidir. Yaratıcı yazma yöntemleri de; öğrencilerin bütün duyularıyla dış dünyayı algılamalarına, kendi iç dünyalarını açığa çıkarmalarına olanak tanıyarak bütüncül öğrenmeyi sağlar.
5. **İşbirlikli Çalışmayı Kolaylaştırma:** Grup içinde gerçekleşen değişik yaratıcı yazma yöntemleri, öğrencilere kendi düşüncelerin geliştirme ve birbirlerinden yeni fikirler öğrenme olanağı sağlayarak yazılarını birlikte

geliştirme fırsatları sunar. Yazılan metinlerin grup içinde karşılıklı olarak okunması, dinlemeyi ve dinletmeyi özendirerek hoş bir çalışma ikliminin oluşmasını sağlar. İşbirliğine dayanan yaratıcı yazma yöntemleri hem metinlerin oluşturulma sürecini hem de oluşturulan metinlerin sunumunu paylaşmayı içerir.

6. Bütün Öğrencilere Farklı Öğrenme Olanakları Sunma: Yaratıcı metinlerin oluşturulmasında hiçbir zaman kararlaştırılmış nicel ölçütler merkeze alınmaz. Her öğrencinin kendi yazma sürecini ve ürününü seçme ve kullanma şansı vardır. Böylece başarısız ve deneyimsiz öğrenciler başarılı ve deneyimli öğrencilerle aynı ölçüde yazmaya özendirilir. Yaratıcı yazmada önemli olan öğrenci gereksinimlerine uygun görevlerin şekillendirilmesidir. Yaratıcı yazma yöntemleri, başarısız öğrencilerin bile yaratıcı yazmalarına olanak sağlayacak niteliktedir.

7. Yazınsal Türlerde Yazmaya Geçiş Sağlama: Yaratıcı yazma yöntemlerinde örnek yazınsal metinler üzerinde tamamlama, indirgeme, dönüştürme çalışmaları yaptırılarak; farklı türlerde yazılar yazdırılarak öğrencilerin yeni ifade biçimlerini oluşturması ve farklı bakış açılarını görmesi sağlanır. Böylece öğrencilerin yazınsal türde metinler oluşturması kolaylaşır (Böttcher, 1999; Brenner, 1990; Mollaoğlu, 2002; Maltepe 2006: 38-40).

Yaratıcı yazmada üç işlem basamağı söz konusudur. Bunlar yazma öncesi, yazma sırası ve yazma sonrası işlem basamaklarıdır. Yazma öncesinde öğrencinin yazmaya bilişsel ve duyuşsal olarak hazırlanması için çeşitli etkinlikler yapılır. Bu etkinlikler şöyle sıralanabilir:

- Konu seçimi yapılırken öğretmen kendi istediği konuyu öğrenciye seçtirme konusunda asla baskı yapmaz. Konuyu öğretmen-öğrenci beraber seçer. Öğretmen bu konuda ancak rehberlik yapar.
- Öğrenciye yazmadan önce yeteri kadar düşünme zamanı verilir. Bu zaman zarfında öğrenci, hitap edeceği hedef kitlenin ihtiyacına göre yazısını nasıl ve

hangi bakış açısıyla yazacağına, yazısında hangi yönleri ön plana çıkaracağına karar verir. Hedef kitlenin ilgi ve ihtiyacı dikkate alınarak yazılacak bir yazıdan ancak verimlilik elde edilebilir. Bu konuda da öğretmenin yol göstericiliği, öğrenciyi bu yönde bilgilendirmesi önem kazanmaktadır.

- Gerekli kaynak araştırması yapar.
- Yaratıcı bir yazının ortaya çıkması için bazı teknik ve yöntemlerden yararlanır. Örneğin kavram haritası, zihin haritası oluşturma, beyin fırtınası yapma, sınıflandırma gibi yöntemlerle yazacağı konuyla ilgili bir fikri alt yapı oluşturmuş olur.
- Taslak metinler oluşturur. Öğrenci yazısını önce taslak halinde yazar. Daha sonra bu taslaklar öğretmen ve öğrencilerle beraber incelenir, geri dönütler alınır, düzeltmeler yapılır.
- Yine yazmadan önce isteğe bağlı olarak ikili, üçlü gruplar halinde çalışılabilir. Grup çalışmasında konuyla ilgili fikir paylaşımları yapılarak değişik yönlere dikkat çekilebilir.

Yazma sırasında ise öğrenci son derece rahat bir ortamda bulunmalıdır. Kişinin baskıdan uzak, yargılanmadığı, özgür bir ortamda olması duygusal bir rahatlık sağlar. Fikirlere saygı duyulduğu, olumsuz eleştirilerden uzak bir ortam her zaman yazmayı olumlu yönde etkiler.

Yazma esnasında zaman konusu da önemlidir. Öğrenciye kesinlikle bir zaman sınırlandırması yapılmamalıdır. Duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde aktaracağı kadar yeterli zaman tanınmalıdır.

Öğretmen yazma esnasında da rehberlik görevini elden bırakmaz. Öğrencilerle yakından ilgilenir, onları destekler, fikir paylaşımında bulunur. Ayrıca öğretmen sadece öğrencilere yazdırmaz, kendisi de bizzat yazarak yazma eylemine katılır.

Yazma sonrası ise en önemli şey ürünlerin paylaşımıdır. Öğrenci yazdıklarını özgürce, eleştirme korkusunda uzak ve herkesin birbirine güven duyduğu bir ortamda sınıfla ya da birkaç arkadaşıyla paylaşır. Bu paylaşımın sonra yazıyla ilgili yapıcı eleştiriler yapılabilir. Ama kesinlikle olumsuz yönde ve şevk kırıcı eleştiri olmamalıdır. Öğretmen de yazdıklarını sınıfla paylaşır. Bu da sınıf içerisindeki iletişimi ve sıcak diyalogu olumlu.

Yazma becerisinde öğrenciyi güdülemenin en etkili yollarından biri de öğrencilerin yazdıklarının gerek sınıf gazete ve dergisinde, gerek okul gazete ve dergisinde yayınlanmasıdır. Düşüncelerinin başkası tarafından okunup öğrenilmesi ve beğenilmesi öğrencileri yazmaya karşı güdüler.

1.1.5.4. Yaratıcı Yazmayı Geliştirecek Teknik ve Yöntemler

Yaratıcı yazmada yazma öncesi uygulanacak ve yazma konusunda ciddi bir hazırlık ve fikri altyapının oluşmasını sağlayacak bazı yöntem ve teknikler şunlardır:

1.1.5.4.1. Beyin Fırtınası

Beyin fırtınası, yazma öncesi kullanılan ve yazma için çok sayıda düşünce üretimini sağlayan en önemli yöntemlerden birisidir. Bu kavram bir reklamcı olan Alex Osborn tarafından geliştirilmiştir.

Beyin fırtınası, tek başına veya bir grupla yapılabilir. Fikirlerin, akla gelir gelmez açığa çıkması istenir. Fikirler başta yargılanmaz ve eleştirilmez, hiçbir fikir saçma olarak değerlendirilmez, böylece kişinin tüm fikirlerini çekinmeden, aklına geldiği gibi sunması sağlanmaya çalışılır. Yargılama yapılmadığı için fikirlerin birbirini besleyeceği ve evrileceği varsayılır. Bir konuya çözüm getirmek, karar vermek, hayal yoluyla düşünce ve fikir üretmek için kullanılan üretici bir tekniktir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Beyin_firtinasi, Erişim Tarihi: Aralık 2011).

Ortaya konulan her fikir yazılır. Bir liste haline getirilen fikirlerin detaylandırılması gerekmez; ancak değerlendirilebilir. Bu fikirler öğrencilerin yazılarını oluşturmada müthiş bir kaynak olur.

Hennings (2000; Öztürk, 2007: 36)'e göre beyin fırtınası, yazı dilinin kelimelerini kendi kelimeleriyle doğrudan ifade etmek için çocukları harekete geçiren dinamik bir yoldur. Düşünce ve kelimeler, öğrencilerin yazacakları betimlemeler, hikâyeler ve bilgilendirici paragrafların bölümlerini oluşturacaktır. Yazı yazmak için fikirleri ortaya çıkarmada beyin fırtınasının başarısı, büyük ölçüde öğretmenin soru sorma kabiliyetine bağlıdır.

Bu yöntemin uzun süreli ve eğitimin ilk kademesinden itibaren uygulanmaya başlanmasını öneren Nakiboğlu-Altıparmak (www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/PDF/Biyoloji/bildiri/t25d.pdf, Erişim Tarihi: Ocak 2012)'a göre bu uygulamaların öğretimin her kademesinde yaygınlaşması halinde öğrenciler;

- Kendisine ulaşan bilgileri, gözlemlerini, nerede ve nasıl kullanacağını daha iyi öğrenebilir (**Gözlemin değerlendirilmesi**).
- Fen bilimlerinde, gözlemlerle elde edilen bulgular değerlendirilirken sezgi gücü ve yaratıcılığın büyük oranda kullanıldığı düşünülürse, bu yöntemle yeni fikirler geliştirilebilir (**Hipotez ve Teorilerin Doğuşu**).
- Çözüm arayışı ve problem çözme etkinlikleri ile zincirleme birbirini izleyen fikir üretme dizileri sayesinde konunun en ince ayrıntılarına kadar inebilir (**Analiz**).
- Konuya farklı boyutlardan bakarak bu boyutlar arasında bağlantı ve ilgi kurabilir (**Sentez**).
- Problemin cevabını ararken konuları irdeleyerek sonuca varabilir (**Tartışma-Sonuç**).

Bütün bu özelliklerinden dolayı yaratıcı yazmada sıklıkla başvurulan bir teknik olan beyin fırtınası yöntemini etkili ve verimli kullanabilmek, öğretmenin soru sorma ve fikir açma maharetine bağlıdır.

1.1.5.4.2. Zihin Haritası

Tony Buzan tarafından 1960'lı yılların sonlarında geliştirilen bu teknik, grafiksel bir çalışma olmasından dolayı yaratıcı düşünmede oldukça etkilidir.

Bu teknikte bir kâğıdın ortasına konu dikkat çekici bir şekilde yazılır. Daha sonra yazılması düşünülen alt başlıkların her birisi, merkezden yanlara doğru uzatılan kalın çizgilere yazılır. İstendiğinde hem konunun hem de alt konuların yanına zihinde daha iyi kalmasını sağlayacak görseller de çizilebilir. Yanlara doğru uzatılan ve alt başlıkları gösteren kalın çizgilerden de daha ince dallar uzatılarak üzerine alt başlıklarla ilgili detaylar yazılır.

Zihin haritası yöntemi yaratıcılığı teşvik etmenin yanında, anlamayı ve özellikle hatırlamayı kolaylaştıran yöntemlerden biridir. Bu yöntem, yazmaya başlanıldığında, kafa karışıklığını gideren bir yazı planı olarak elde bulunur. Bu yönüyle diğer yöntemlerden çok daha farklıdır.

Zihin haritası yöntemi planlama, konuyu belirleme, konuya bağlı alt başlıkları belirleme, başlıklarla ilgili detay kısımları hatırlatacak anahtar sözcükleri belirleme gibi yönlerinden dolayı yazı yazmadan önce mutlaka başvurulması gereken tekniklerden birisidir.

1.1.5.4.3. Kavram Haritası

Kavram haritası bir görselleştirme tekniğidir. Temel bir kavramın, onunla ilgili alt kavramların ve onları da oluşturan parçaların birbirleriyle ilişkilerini gösterir.

Kavram haritası, insanların nasıl öğrendikleri ile anlamlı öğrenme konuları arasında köprü kuran bir öğrenme, öğretme stratejisidir. Bir kavram haritası, daha geniş bir kavram başlığı altındaki kavramların birbirleriyle ilişkilerini gösteren iki boyutlu bir şemadır (Biological Science Curriculum Study, 1994; Kaptan, 1998: 95). Kavram haritaları tek bir kavramın aynı kategorideki diğer kavramlarla ilişkisini belirten somut grafiklerdir (Martin, 1994; Kaptan, 1998: 96).

Son yıllarda, kavram haritaları öğretmenler için çok yararlı öğretme ve değerlendirme stratejisi haline gelmiştir. Bu stratejiyi diğerlerinden üstün kılan sebepler aşağıda sıralanmıştır:

- Kavram haritası yöntemini diğerlerinden üstün kılan öncelikli avantajı, esas fikirlerin görsel sunumunu elde edilebilir kılmasıdır. Ancak kavram haritaları gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin yarattığı bütünlerdir. Bu sebeple aynı konuya ya da kavrama yönelik kavram haritaları yaratıcıların özel görüşlerini yansıttıkları için farklı farklı çizilebilir.
- Öğrenmeyi gözle görülür biçimde artırır.
- Farklı öğrenme şekillerine ve öğrenciler arasındaki diğer bireysel farklılıklara hitap eder.
- Pek çok değişik konu, öğretim aşaması ve not seviyesi için uygundur.
- Öğrenilmesi, öğretilmesi ve kullanılması kolaydır.
- Kapsam temellidir
- Kapsam oluşturulması ve bütünleştirilmesinin değerlendirilmesinde kolaylıkla kullanılabilir.
- Kavram haritaları, öğrenci merkezli, öğrenciye yönelik aktif yöntemlerdir ve öğrenciyle öğretmen tartışarak bir haritayı oluşturduklarında öğretmen öğrenci etkileşimini teşvik eder.

- Kavramlar arasındaki doğrusal ilişkilerin tanımlanmalarına yararlı bir alternatif oluşturulur.
- Bir sistem içindeki ilişkilerin gösterilmesinde yararlı alternatiflerdir (Kaptan, 1998: 96).

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar) (2009: 374)'na göre kavram haritası bilginin zihinde somut ve görsel olarak düzenlenmesini sağlar. Kavramın onu oluşturan parçalarla birlikte bir bütün olarak görülmesini, kavram hakkında bilginin uzun süre akılda kalmasını, kolaylıkla anlaşılmasını, kavramla ilgili yeni bilgiler toplanmasını ve onların kavramla olan ilişkilerinin görülmesini sağlar.

Kavram haritalarının yapılandırılmasındaki basamaklar şöyle sıralanabilir (Leung, 2002; Belet, 2005: 40; Tonyalı, 2010: 65):

- **Seçme:** Konuya odaklanılır, anahtar sözcük ve ifadeler tanımlanır.
- **Sınıflama:** Kavramlar en soyut ve kapsayıcı olandan en belirgin ve özel olana doğru sıralanılır.
- **Bir araya getirme (gruplama):** Benzer soyutlama düzeyinde işleyen ve birbiriyle yakın ilişkisi olan kavramlar bir araya getirilir.
- **Düzenleme:** Kavramlar bir şema olarak düzenlenir.
- **Önermeler ekleme ve bağlama:** Kavramlar bağlantı çizgileriyle birbirine bağlanır ve her bir çizgi bir önerme ile adlandırılır.

Kavram haritaları, biçimsel özellikleri nedeniyle kelime ağı oluşturma yöntemiyle benzeşmektedir. Ancak, kelime ağı oluşturma yöntemi ile kavram haritaları arasında belirgin farklılıklar vardır. Söz konusu en temel fark, kavram haritalarının bir ana kavram ve o kavramın alt kavramlarına dayanmasıdır. Kelime ağı oluşturma ise bir ana temaya yönelik bireyin tüm çağrışımlarını içermesidir. Bu nedenle, kavram haritalarında olduğu gibi, çağrışımların ana konuyla doğrudan

ilişkili olma zorunluluğu yoktur. Bu ilişkiyi bireyin yaşantısı, ilişkilendirme biçimi ve algılama gücü gibi çeşitli değişkenler belirlemektedir (Anılan, 2005: 36).

Yazma öncesi hazırlık aşamasında kullanılan bir teknik olan kavram haritası, yazma planının ortaya konulmasında son derece etkili bir yöntemdir. Öğrencilerdeki kafa karışıklığının giderilerek yazılarında bir düzen, sıralama sağlar. En genel kavramdan en özel ve belirgin olana doğru bir sıralama izleyerek yazılarını yazmada yardımcı olur.

1.1.5.4.4. Sınıflama-Kümeleme-Kelime Ağı-Salkım Oluşturma (Cluster)

İngilizce'deki cluster ya da clustering sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak kullanılan kelime ağı, ilk defa Gabriele Rico tarafından kullanılmıştır. Cluster ya da clustering sözcüğü salkım, hevenk; tutam, demet; küme, kümelenme, grup; salkım haline getirmek; demet yapmak; bir araya toplamak, anlamlarına gelmektedir.

Kelime ağı oluşturmaya, her zaman boş bir kâğıda yazılıp, etrafı çevrelenen bir çekirdekle başlanır. Bu çekirdeğin etrafına, konuyla ilgili akla gelen her şey yazılır. Konuya aşırı derecede yoğunlaşmaya gerek yoktur. Akla gelen çağrışımların, akışı izlenir. Birdenbire oluşan düşünceler hemen yazılır. Her biri bir çerçeve içine alınır. Her yeni sözcük ya da deyim daha önceki çembere bir okla ya da bir çizgiyle bağlanır (Casey, 1986; Anılan, 2005: 40). Akla daha başka yeni düşünce geldiğinde, doğrudan çekirdeğe bağlamak gerekir. Birbirini izleyen çağrışımlar, birer okla ya da çizgiyle bir öncekine bağlanır. Bu işlem yapılırken, hiçbir amaç yokmuş duygusuna ya da bu yapılanların bireyi bir yere ulaştırmayacağı gibi bir kaygıya kapılmak olasıdır (Durukafa, 1992: 93; Anılan, 2005: 40).

İnal da kümelemeyi şöyle tarif eder: “Kümeleme, yazarın anahtar düşünceleri ve destekleyici ayrıntıları çoğaltmasını ve genelleştirmesini sağlayan bir stratejisidir. Yazılacak ödev veya proje hakkında bir anahtar sözcük seçilip, bu anahtar sözcükten çıkan bağlantılı diğer sözcükler ve düşünceler belirlenir. Anahtar sözcük, yeni oluşturulan halkalarla gittikçe ana sözcükten ve daha sonra oluşturulan kelimelerden

uzaklaşarak yeni ve özgür bağlantılarla çoğaltılır” (İnal, 2008: 56). Kümeleme, halkalar arasındaki ilişkileri dallandırarak gerçekte bilginin haritalanmasını ve açığa çıkarılmasını sağlar, bu da yeni bilgileri anlamaya ve hatırlamaya yardımcı olur (Rico, 2000: 12; İnal, 2008: 56). Tek başına gibi gözükken bir sözcük gerçekte çok geniş parçaların ve bütünlerin bir parçasıdır ve her sözcük içsel olarak birbiriyle bağlantılı bölümlerin bir sistemidir (İnal, 2008: 56).

Kelime ağı sayesinde yazmak için verilen konu hakkında öğrencinin zihninde bulunan bilgilerin hepsi kâğıt üzerine dökülür. Böylece öğrenci o konunun bütününe görür. Üstelik kâğıt üzerine dökülen bilgiler öğrencinin etkin olarak sahip olduğu bilgilerdir. Bunların kimini yaşayarak, kimini okuyarak, dinleyerek veya televizyon seyrederek edinmiştir. Verilen konu her insanda farklı farklı duyu, düşünce ve imajlar oluşturacaktır. Yani konuyla ilgili kişisel farklılıklar ön plana çıkacak ve bu da aynı konuya farklı bakış açıları getirecek, orijinal metinler ortaya çıkaracaktır (Tekşan, 2001: 101).

Kümeleme yöntemi de kavram haritası gibi yazma öncesi planlamada birçok yarar sağlamaktadır. Yazı planının oluşmasına katkıda bulunur. Çünkü yazma öncesi geliştirme tekniklerinden biri olan kümelemede, belirlenen konuyla ilgili akla gelen bütün çağrışımlar yazıldıktan sonra bunların gruplandırılması ve bu grupların önem sırasına konması söz konusudur. Bu da yazıyı yazmadan önce iyi bir yazma planına sahip olunmasını sağlar.

1.1.5.4.5. Görsel Malzemeler

Gördüklerimiz hayatımızda genellikle duyduklarımızdan veya bize anlatılanlardan daha fazla iz bırakır. Özellikle görsel zekâsı ağır basan kişilerde gördüklerinin çok büyük etkisi vardır.

Görselliğin eğitim ortamına taşınması büyük avantajlar sağlamıştır. Çünkü bir şeyi ya da durumu bir defa görmek, saatlerce anlatılmasından daha büyük etki yaratabilmektedir. Yaratıcı yazıların ortaya konulmasında da görsel malzemeler tekniği büyük oranda kolaylık sağlamaktadır. Öztürk (2007: 36)’e göre resimler

sayesinde çocukların görsel zekâlarını kullanarak yaratıcı yazmalarını geliştirmeleri sağlanır. Yaratıcı yazma çalışmalarında resimler, fotoğraflar ve karikatürler kullanılarak öğrencileri düşünmeye yönlendirebilir ve bu araçlar sayesinde geliştirdikleri düşüncelerini yazıya dökmelerini sağlayabiliriz.

Belirlenen konuyla ilgili bir resmin gösterilmesi, bir film sahnesinin, bir tiyatro oyununun izletilmesi öğrencinin zihninde somut öğelerin oluşmasını sağladığından yazmayı kolaylaştıracaktır. Öğrenciler bu görselleri izlerken değişik tarzda ürünler ortaya koyabilirler. Film sahnesi izlerken öncesinde ne olduğunu, sonrasında ne olabileceğini tahmin ederek hikâyeler yazma, resmi çizenin o anda neler düşündüğünü yorumlama gibi birçok şey yazılabilir.

1.1.5.4.6. Balık Kılıçığı

Balık kılıçığı tekniği de yaratıcılıkta ya da yaratıcı yazmada kullanılan tekniklerden biridir. Bu teknikte boş bir kâğıda bir balık kılıçığı çizilir. Baş tarafına (balığın kafası) konu yazılır. Balık kılıçıklarını andıran yan çıkıntılara da önem sırasına göre konuyu oluşturan etkenler ya da alt başlıklar yazılır. Bu etkenlere de onları oluşturan etkenler aynı yöntemle yazılarak görsel tamamlanır.

Bu yöntem zihin haritası yöntemine benzemektedir. Konu detaylandırılacağı zaman başvuru olan bir yöntemdir. Aynı konunun planlanmasını sağlar.

1.1.5.4.7. Listeleme

Yaratıcı düşünceyi geliştirme yollarından biridir. Listeleme, temel özelliklerin sıralanması olarak da bilinen bir tekniktir (Rawlinson, 1996: 117; Anılan, 2005: 34). Öğrencilerin konuyla ilgili yazacakları duygu, düşünce, izlenim ve çağrışımlarını alt alta yazarak listelemeleri etkinliğine dayanmaktadır. Listeleme tekniği, öğrencilerin yazacakları her şeyi toptan görmelerine ve değerlendirmelerine yardımcı olmaktadır (Anılan, 2005: 34-35).

1.1.5.4.8. Not Defterleri Ya da Günlükler

En güzel ve en ilginç fikirlerin sürekli okulda olduğumuz bir zamanda aklımıza geleceğini söylemek mümkün değildir. Tabii olarak insanoğlu yaşamın her anında farklı, ilgi çekici, sürpriz sayılabilecek durumlarla ya da fikirlerle karşılaşabilir. Bunlar yaratıcı fikirler olmasa bile yaratıcı düşünen beyinlerde yaratıcı fikirlere dönüşebilir. Bunların büyük çoğunluğu aynı zamanda daha sonraları yazılarda kullanılabilen malzeme niteliğindedir. Karşılaşılan her şeyi akılda tutmak mümkün olmadığından burada not defteri ya da günlükler devreye girmektedir. Duyduğumuz güzel bir söz, ilginç bir hikâye, ilk kez duyduğumuz bir atasözü, bir özdeyiş not alındığında ileride yazılacak bir yazıda güzel bir malzeme olarak elimizde hazır bulunur.

Öğrenciler bu not defterlerine imajları, ibareleri, düşünceleri, hikâye çizgilerini deneyimler ve rastlantılar gibi şeyleri kaydedebilir. Öğrencilerin not defterlerine almaları gereken notlar için verilen öneriler;

1. Gözlemlenen şekilleri ve ayrıntıları kaydetme (kişiler, yerler, olaylar vb.),
2. Daha önceki ilginç konuşmaları kaydetme (yemek tabağı konuşması gibi),
3. Sizin ya da diğer insanların durumlar, olaylar, yeni hikâyeler vs. verdiği tepkileri kaydetme,
4. Hikâye konuları için sizin ya da başkalarının günlük yaşantılarından kaynaklanan fikirleri kaydetme,
5. Çok sayıdaki duygusal deneyimlerini kaydetme (tatma, koklama, işitme vb),
6. Gazete ya da magazin makalelerini ya da fotoğraflarını kesme ve yapıştırma (www.skwriter.com, 2006; Öztürk, 2007: 38-39).

1.1.5.4.9. Yanal (Lateral) Düşünme

Yanal düşünme 1960'ların sonlarında Edward De Bono tarafından geliştirilen özgün bir düşünme tekniğidir.

Yanal düşünmenin özü farklı düşünebilmektir. Kalıplar çerçevesinde düşünmek değil, kalıpların dışına çıkarak, yani düşünmeyi kalıplara sıkıştırmadan düşünebilmektir. Yanal düşünmenin zıttı olan dikey düşünmede geleneksel, mantıksal düşünme söz konusudur. Yanal düşünmede ise çözüme odaklanmak değil, yeni fikirler bulmak, yeni şeyler ortaya koymak önemlidir.

De Bono'ya göre bir kavramla başlayan, ardından çözüme ulaşana dek bu kavramla çalışmaya devam eden dikey (yakınsak) düşünüş, gittikçe daha derinleşen bir çukur açmak gibidir; bir çözüm geliştirmeden önce soruna alternatif yollardan bakmayı keşfeden yanal düşünce ise farklı yerlerde bir yığın çukur açmak gibidir (Türker, <http://www.volkanturker.com.tr/>, Erişim Tarihi: Ocak 2012).

Yanal düşünme ıraksak düşünmedir. Çocukluktan itibaren kurallar çerçevesinde ve alışılmışın dışına çıkmayan bir düşünme tarzına alıştırılan bireyin yanal düşünme özelliği körelmektedir. Yaratıcı yazılar yazdırmadan önce öğrencilere farklı düşünme, sıradanlığın ötesine geçme egzersizleri yaptırmak onların, herkesin düşündüğü çizgiden uzaklaşarak özgün fikirler keşfetmelerine yardımcı olacaktır. Bu da daha yaratıcı yazıların yazılmasında etkili bir ön çalışma olacaktır.

1.1.5.4.10. Yarım Kalmış Bir Öyküyü Kendine Göre Kurgulayıp Tamamlama

Yazma çalışmalarında öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmek ve yazılı olarak anlatmak amacıyla işlenen metinle de ilgi kurularak metin tamamlama çalışması yaptırılmalıdır. Özellikle öğrenciler, ana kahramanı oldukları bir öyküyü tamamlamaktan zevk alacak ve hayal dünyalarını kullanarak ilginç kurgular oluşturabileceklerdir (Göçer, 2010: 191).

Bunların dışında yaratıcı yazmayı geliştirmek için yapılabilecek birçok etkinlik vardır. Oral (2003: 77-114)'ın aktardığı ve okullarda uygulanabilecek yaratıcı yazı uygulamalarından bazıları şunlardır:

- **Doğa ve Çevre Gezileri:** Dışarıda (özellikle doğada) gezinmek, çocukların yaşadıkları çevreyi fark etmelerine yardımcı olduğu gibi, onların beş duyularını da daha etkin biçimde kullanmalarına yol açacaktır.

Öğrencilerin doğada gezinmeleri güzel olmakla beraber amaçsız olmamalıdır. Öğretmen öğrencilerinin dikkatlerini doğadaki cisimlerin benzerlikleri ve zıtlıkları üzerine çekebilir. Zihinsel sınıflandırmaların sadece bir, iki yoldan ibaret olmadığını, doğada yüz binlerce farklı kombinasyon bulunduğunu gösterir.

Çevre gezisinde öğretmen öğrencilerinden etraflarındaki varlıklar hakkında öyküler ya da şiirler yazmalarını isteyebilir. Böylece öğrenciler çevrelerindeki birbirinden farklı ve bağımsız görünen varlıkları düşünüp, aralarında anlamlı bağlar kurmak zorunda kalırlar. ... Çevre gezilerinin sonunda, öğrencilerin yazdıkları öyküler, şiirler sınıfta okunmalıdır. Bu sayede, öğrenciler birbirlerinin doğayı yorumlarken farklı duygular ve düşüncelerle hareket ettiğini görme olanağına kavuşur. Bunun yanında, her öğrenci kendi bireysel özelliklerini, niteliklerini ve farklılıklarını fark eder.

- **Müze Gezileri:** Bu uygulama 5-9. sınıflar için mükemmeldir. Öğrenciler istedikleri bir heykeli ya da antika süs eşyasını, bir binayı seçebilir. İlk üç gün, öğrencilerin istedikleri her türlü kaynağı kullanmaları serbesttir. Müzelerden bilgi toplayabilirler, kütüphane araştırması yapabilirler, kartpostallar toplayabilirler, hatta varsa üniversitelerdeki uzmanlardan bilgi alabilirler. Bu üç günün sonunda, öğrenciler aşağıdaki bölümler hakkında yazı yazacaklardır:

1) Ben kimim: Burada seçilen tarihi eser kendini tanıtacaktır.

2) Bu bölümde, öğrenciler seçtikleri eserin şu andaki zaman ile mekândaki duygu ve düşüncelerini yazacaklardır.

Uygulamanın son gününde, öğrenciler çalışmayı yaptıkları müzenin kafeteryasında ya da tarihi eserlere yakın bir başka yerde toplanıp, yazılarını paylaşıp, yazdıklarını gruba aktarır.

- **Pencere Problemi: Şiir Yazmak:** Burada öğrencileri harekete geçiren fikir olarak bir pencereden dışarıya ya da içeriye doğru bakmaları söylenir. Bu pencere herhangi bir pencere olabilir. Sınıfın penceresi, virane bir binanın penceresi yahut bir saray penceresi. Pencereden içeri ya da dışarı bakacağına kişiler kendileri karar verirler. ... Öğrencilerin “Ben bir şey göremiyorum.” şikâyetlerini önlemek için somut bir şekilde, sınıfın penceresinden dışarı bakmaları söylenir. Daha sonra bu pencere tamamen hayali de olabilir.

Öğrenciler pencereden baktıklarında gördüklerini ya da hayali pencere ise hayal ettiklerini şiir şeklinde yazarlar.

- **Grupla Beraber Öykü Yazmak:** Öğretmen ilk önce öğrencilere serbest öyküler yazdırır. Bu bir, iki saat sürebilir. ... Daha sonra öğretmen öğrencileri ikişerli gruplara ayırır ve her öğrenci eş olduğu ikinci öğrenciye, yazmış olduğu öyküyü okur. Sonra, öğretmen ikişerli grupları dağıtır ve dört kişilik yeni gruplar oluşturmak üzere bir araya getirir. Bu yeni gruplarda yer alanlar, yeni ortaklarına kendi yazdıkları öyküleri değil, eşlerinin kendilerine okumuş olduğu öyküleri anlatırlar. İkililerin birbirlerine okudukları öyküleri başkalarına anlatmaları hem dinleme becerilerini geliştirir, hem de öykülerinin başkaları üzerindeki etkilerini görmelerine yarar. Bu sayede öğrenciler öyküleri hakkında geribildirim alma şansı yakalarlar.

Her grup dört öyküyü öğretmenin kendilerine önceden açıklayacağı temel özellikler açısından değerlendirir.

Uygulamanın sonunda, her öykü sınıfa okunur. Bu kez değerlendirme yapılmaz ama isteyen öğrencilerin öykü hakkındaki yorum, görüş ve duygularını belirtmelerine izin verilir.

- **Sözcük Türeterek Öykü Yazmak:** Bu etkinlik, yaklaşık üç saat sürer ve sözcük türeterek gerçekleştirilir. Öğretmen ilk önce anahtar sözcük söyler.

Öğrenciler bu sözcükten akıllarına gelen farklı sözcükler üretirler. Daha sonra öğretmen öğrencilerden bu sözcükleri kullanarak birer öykü yazmalarını ister. Ancak bu etkinlikteki önemli kural, öykünün anahtar sözcük hakkında olmamasıdır.

Herkes öyküsünü yazdıktan sonra, öğrenciler eşleşir ve eşler birbirlerine yazdıkları öyküleri okurlar.

Daha sonra özetle, yazma işi bittikten sonra eşleşme sonucunda öğrenciler birbirlerinin öykülerini dinleyip, geri bildirimlerde bulunurlar. Öykülerin eleştirilen bölümlerin düzeltilmesi için ek süre verilir. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra öyküler bütün sınıfa okunur. Değerlendirme öykülerin genişliğine yani; öyküde yer alan sözcük sayısına göre yapılır.

- **Senaryo Yazmak:** Bu etkinlik yaklaşık sekiz saat sürebilir. Etkinliğin çok uzun süreye yayılmaması gerekir. ... senaryo yazımı 6-8, sınıf öğrencilerinde rahatlıkla uygulanabilir.

Özetle Öğretmen bir filmin ilk yarım saatini izlettikten sonra öğrencilerden bu filmin devamını yazmalarını ister.

- **Diyalog Yazmak:** Bu etkinlikte öğrencilere ilk önce monologlar yazdırılır. Öğretmen öğrencilerden ilk olarak herhangi bir konuda, kendilerini haklı çıkaran bir monolog yazmalarını ister. Bu monolog, arkadaşlarla ya da aileyle tartışırken çocuğun kendisini haklı çıkaracak cümlelerden oluşmalıdır.

Daha sonra özetle bu monologların cümleleri tek tek kesilerek ikililere dağıtılır. Öğrenciler eşler halinde yeni monologlar üzerinde çalışırlar. Son olarak öğrenciler önce kendi orijinal monologlarını daha sonra beraber oluşturdukları monologları okurlar. Değişimler ve gelişmeler sınıfça görülmüş olur.

- **Cümle Birleştirme:** Bu etkinlikte özetle, öğrencilere verilen birbiriyle bağlantısız, kısa, bölük pörçük cümlelerden oluşan bir paragraf verilir. Sonra öğrenciler ikişer kişilik gruplar oluştururlar. İkililer, bu paragraftaki cümleleri

birleştirip, içeriğini zenginleştirmeye çalışırlar. Daha sonra yapılan değişiklikler sınıfta okunur. Okuma iři bittikten sonra da fikirler ve dūřunceler tahtaya yazılır.

- **Kullanılan Dili Tahmin Etmek:** Bu etkinlikte öğrenciler sözel ve yazılı anlatım becerilerini bir arada kullanırlar. nce yabancı dille yayımlanan bir filmden alınan jest ve mimiklerin belirgin olduğu bir bölümünün sadece sesi (nceden teybe kaydedilmiş olmalı) dinletilerek ne hissettiklerini defterlerine yazmaları istenir. Daha sonra film izletilir ve ne anladıkları konuşulur.
- **Müzik ve Fotoğraflar Eşliğinde Yazma:** Resim ve müziğin yazı üzerindeki etkileri olağanüstüdür. Eğer ğretmenler bunları sosyal problemlerin işlenmesinde kullanabilirlerse, hedefledikleri öğrenme yaşantıları da daha kalıcı ve nitelikli olacaktır.

Özetle bu etkinlik, özellikle savaş, açlık, şiddet, ırkçılık gibi konularını işlerken, öğrencilerin bu konulara karşı duyarlık kazanmaları amacıyla yapılır. Bir odada konuyla ilgili fotoğrafla sergilenir ve uygun müzik verilir. Öğrenciler o ortama girdiklerinde o havayı hissetmeleri sağlanır. Öğrenciler hissettiklerini yazarlar. Yazılar konularına göre gruplara ayrılır ve o konu için hazırlanmış panoya asılır.

- **yk Karakterleri Oluşturmak:** bu yöntem her yaş için eğlenceli olmasına rağmen, özellikle küçük yaş grupları için son derece faydalıdır. Olduğa basit ve yaratıcılığı geliştiren bir tekniktir.

Özetle bu teknikte öğrenciler cinsiyet, fiziksel görünüm, kişilik, meslek, sevdiği uğraşlar başlıkları altında bir karakter oluştururlar. Sonra bunları keserek stnlerden ve satırlardan keserek başlık başlık zarflara koyarlar. Zarfların zerine içinde özelliklerin bulunduğu grubun adı yazılır. Bütün sınıfın oluşturduğu zarflar bir havuzda toplanır. Daha sonra öğrenciler her zarftan rastgele bir özellik seçer. İlginç zellikler bir araya gelmiş olur (kel manken gibi). Böylece kendilerine verilen en az bir saatlik zamanda sıra dışı öyküler yazarlar.

Öyküler yazıldıktan sonra, öğretmen öğrencileri eşleştirir. İkili bir birlerinin öykülerini dinleyerek geri bildirimde bulunurlar. Düzeltmelerden sonra öykülerin son hali sınıfta okunur ya da panoya asılır.

- **Özgün Değişler Oluşturmak:** bu etkinliğin amacı, öncelikle öğrencilerin farklı gibi görünen kavramlar arasında bağlantı kurmalarına yardımcı olmaktır.

Öğretmen tanımlanmasını istediği bir kavramı öğrencilere eksik cümle şeklinde sunar. Öğrencilerin görevi, bu cümleyi en ilginç bir şekilde tamamlamak ve ardından kısaca açıklamasını yazmaktır.

Bu etkinlikte öğretmenlerin dikkat etmesi gereken nokta, verecekleri cümlelerin çocukların yaşlarına uygun zorlukta olmasıdır.

- **Reklam Metinleri Yazmak:** Bu etkinlikte amaç somut ve belirli özellikleri olan bir ürünü tanıtmak, tanıtırken orijinal fikirler bulmak ve bunları senaryo ya da slogan biçiminde ifade etmektir.

Öğrenciler 4 ve 5 kişilik gruplar halinde kendilerine verilen ürün bilgileri doğrultusunda kısa ve orijinal slogan ya da senaryo oluştururlar. Her grubun aynı ürün için hazırladığı eser tüm gruplara okunur ve geri bildirim alınır.

Bu etkinlik daha sonra uzun senaryolar yazmak için iyi bir hazırlık aşaması olarak da kullanılabilir.

- **Eşyalarla Diyaloglar:** Bu etkinlikte kısaca öğrencilerden kendilerince özel ve önemli olan bir eşyasıyla ilgili hislerini anlatan bir monolog yazmaları istenir. Monologlar yazılırken satır aralarının geniş tutulmasına dikkat edilir. Daha sonra bu boşluklara eşyaların düşünceleri yerleştirilir.

Küçük çocuklar monologları diyaloglara çevirirken zorlanabilirler. Bu durumda, sadece monologların oluşturulması da yeterlidir.

1.1.5.5. Yaratıcı Yazmada Değerlendirme

Eğitimin ayrılmaz parçalarından birisi de değerlendirmedir. Öğretmenler öğrencilerinin ne öğrendiklerini, ne kadar öğrendiklerini, öğrenme düzeylerini ve hızlarını öğrenmek isterler. Değerlendirme ile kıyaslamamanın ön planda olduğu okul sisteminde, yaratıcı yazı etkinlikleri de elbette değerlendirilir; fakat bu değerlendirme, alışlagelmiş değerlendirmeler gibi olmamalıdır (Oral, 2008: 15).

Yaratıcı yazmada hem ortaya çıkan ürünün kendisini değerlendirmek (ürün yönünden değerlendirme) hem de ürünün ortaya konulduğu süreci, gelişim aşamalarını değerlendirmek (süreç yönünden değerlendirme) mümkündür.

Yaratıcı yazmada süreç yönünden değerlendirmede portfolyo (tümel) değerlendirme söz konusudur. Portfolyo değerlendirme, öğrencinin öğrenme süreci içerisindeki performansının ve başarısının kaydedilmesidir (Korkmaz-Kaptan, 2002: 167). Tümel değerlendirme, öğrenci başarısını tek bir açıdan değerlendirmeyen, öğrencilerin bir süreç içerisindeki gelişimlerini etkili bir şekilde değerlendirmeye olanak sağlayan bir özellik göstermektedir (Maltepe, 2006: 44).

Süreç yönünden değerlendirme kapsamlı bir değerlendirmedir. Öğrencinin ne kadar çaba harcadığı, ne kadar hevesli olduğu; sebat, sabır ve kendini geliştirme isteğine sahip olup olmadığı önemli kriterlerdir (Oral, 2008: 22). Ayrıca her öğrenci farklı bir bireydir ve gelişim süreçleri birbirinden farklı olmaktadır. Dolayısıyla birbirinden bağımsız değerlendirilmelidir.

Yazma sürecinde öğrencilerin günden güne neyi daha iyi yaptığını göz önünde bulundurmanın yanında, görevden göreve neyi farklı yaptıklarının da dikkate alınması gerekir (Sharples, 1999; Maltepe, 2006: 45).

Yaratıcı yazmada paylaşım da önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin yazdıklarını grup arkadaşlarıyla paylaşması, geri dönütler alması yazılarının geliştirilmesinde etkilidir. Bununla beraber, öğrencinin kendi eserini başkalarıyla paylaşması, onların eserlerindeki duygu ve görüşleri saygıyla kabul etmesi de önemli değerlendirme kriteridir (Oral 2008: 22).

Yaratıcı yazma sürecinin değerlendirilmesinde öğretmenin gözleminin ve algılamalarının önemine değinen Chenfeld, öğrencilerin yazma durumlarının değerlendirilmesinde sınıf kontrol listelerini önermektedir. Aşağıda öğretmenin kullanabileceği bir sınıf kontrol listesi sunulmuştur (Chenfeld, 1978; Maltepe, 2006: 45-46):

1. Bütün öğrenciler yazıyor mu? Kimler yazmıyor?
2. Öğrenciler yazdıklarıyla ilgili heyecan duyuyorlar mı?
3. Hangi öğrenciler yazmaları istendiğinde rahatsız oldular?
4. Öğrenciler, sorularına cevap bulmada başarılı oluyorlar mı?
5. Öğrenciler, hangi projeleri zor, hangilerini ilginç buldular?
6. Öğrenciler, birbirileriyle açık olarak fikirlerini paylaşıyorlar mı?
7. Öğrenciler, eğer projelerini bitirseylerdi hangi gelişmeleri ya da değişiklikleri önerirlerdi?
8. Öğrenciler, düşüncelerini açıklama konusunda kendilerine çok güveniyorlar mı?
9. Öğrenciler, yazma ile ilgili teknik beceriler hakkında kendilerine daha çok güveniyorlar mı?
10. Öğrenciler, hangi alanlarda kendilerini geliştirme gereksinimi duyuyorlar?
11. İyi yazının nasıl olması gerektiğini daha iyi fark edilebiliyorlar mı?

Ürün yönünden değerlendirmede ise yaratıcı yazma sonucunda ortaya konulan ürünün değerlendirilmesi söz konusudur. Öğretmen bunu yaparken metinleri sadece yazım, noktalama, dilbilgisi kuralları ve düşüncelerin akış şekline göre değerlendirmez. Yaratıcı yazılarda da elbette bunlar olmalıdır; fakat bunların olması yeterli değildir.

Yaratıcılığın, hayal gücünün, gözlemlerin, dış dünyaya yönelik algıların, deneyimlerin, fantastik öğelerin (sıra dışı öğeler) vb. kullanıldığı yaratıcı yazma etkinlikleriyle ortaya çıkan yazma ürünlerinin de söz konusu öğelerin göstergelerini içermesi beklenir. Aynı zamanda öğrencilerin sıralanan kaynaklardan ve uyarılardan yararlanarak oluşturduğu yazılarda dili de yaratıcı bir şekilde kullanması gerekir. Dili yaratıcı kullanmak; dilin tüm olanaklarının (sözcükler, cümle kuruluşları, deyimler, benzetmeler, imgeler, vb.) farkında olmaya ve bu olanakları etkili ve özgün bir şekilde kullanmaya bağlıdır (Aksan, 1993a; 1993b; Maltepe, 2006: 47-48).

Öğretmenin yaratıcı yazı etkinliklerindeki konumu, roman okuyan bir okuyucu gibidir. Eserin yazılma aşamasında bir müdahalede bulunmaz; ama yazılmış olan eser hakkında yorum yapabilir. Tabii bu yorum kendi fikirlerini öğrenciye empoze etmek yerine eserdeki fikrin ortaya daha etkili şekilde konmasının teknik yollarını öğretmekle sınırlıdır. Dahası, mutlaka olumlu sıfatlar ile psikolojik destek içermelidir (Oral, 2008: 22). Temizkan (2010: 637)'a göre değerlendirmenin mümkün olduğu kadar objektif ve adil olması için öğretmenlerin dikkat etmeleri gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Her şeyden önce öğretmen her öğrencisini eşit olarak görmeli, değerlendirme aşamasında kişisel duygu ve düşüncelerinden sıyrılmalıdır. Burada öğretmenin amacı öğrenciyi dövmek değil, üzüm yemek olmalıdır. Yani öğretmen öğrenciyi değil, yazıyı değerlendirmelidir. Öğrencinin kişiliğini, alışkanlıklarını eleştirmek ve değerlendirmek yerine, daha etkili ve yaratıcı bir yazının nasıl yazılabileceği konusunda öğrenciye yardım etmelidir.

Değerlendirme sonrası geri dönütün sağlanması da ayrı bir öneme sahiptir. Öğretmen çalışmaları öğrencilere dağıtarak yazının daha iyi olması için elde ettiği bulguları onlarla paylaşmış olur. Bu paylaşım öğrenciyi motive etmekle birlikte sonraki çalışmalarda bir ışık olur.

Öğretmenler arasında yaratıcı yazmanın değerlendirilmesi konusunda da ciddi ayrılıklar vardır. Bazı öğretmenler, değerlendirme yapılırken kişisel ölçütlerin devreye girerek değerlendirmeyi olumsuz etkileyeceği kanısındadırlar.

Üzerinde durulması gereken noktalardan birisi de öğretmenin değerlendirme aşamasında kendisini de değerlendirmesidir. Çünkü yaratıcı yazma da öğretmen yazma çalışmalarına sadece nezaret etmez; aynı zamanda kendisi de yazar. Kendi ürününü sınıfla paylaşan ve kendisini de değerlendiren öğretmen daha rahat empati kuracağından öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmede de daha yapıcı olacaktır.

Öğrenciler de yazma çalışmaları esnasında hem grup arkadaşlarını hem de kendilerini değerlendirmeliler. Grup arkadaşlarıyla karşılıklı birbirlerinin yazılarını okumalı ve yapıcı eleştirilerde bulunarak değerlendirmeler yapmalıdırlar. Aynı zamanda her öğrenci kendi yazdıklarını da gözden geçirerek yanlışlarını düzeltmeli ve sürekli geri dönütler yaparak daha iyiye doğru çaba sarf etmelidir. Bunun için öğretmenlerin kullandığı puanlama yönergeleri öğrencilerin anlayabileceği bir hale getirilerek hem kendi yazılarını hem de arkadaşlarının yazılarını değerlendirirken kullanmalarına imkân sağlanmalıdır.

1.1.5.6. 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'yla Ulaşılması Beklenen Temel Beceriler

2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'yla ulaşılması beklenen temel beceriler şunlardır (2006: 5):

- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
- Eleştirel düşünme
- **Yaratıcı düşünme**
- İletişim kurma
- Problem çözme
- Araştırma
- Karar verme

- Bilgi teknolojilerini kullanma
- Girişimcilik

Bu temel becerilere ulaşmak için beş öğrenme alanı olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma alanlarında bazı amaç ve kazanımlar sıralanmıştır. Burada yazma kazanımlarının yaratıcı yazmaya uygunluğu üzerinde durulmuştur.

1.1.5.7. 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda Yer Alan Yazma Amaç ve Kazanımları

2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'na göre kazanım, öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılarla öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir (2006: 11).

2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan yazma amaç ve kazanımları şunlardır (2006: 30-40):

1.1.5.7.1. Yazma kurallarını uygulama

1. Kâğıt ve sayfa düzenine dikkat eder.
2. Düzgün, okunaklı ve işlek “bitişik eğik yazı”yla yazar.
3. Elektronik ortamdaki yazışmalarda biçim ile ilgili kurallara uyar.
4. Standart Türkçe ile yazar.
5. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.
6. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.
7. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.
8. Yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar.

9. Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar.
10. Tekrara düşmeden yazar.
11. Yazım ve noktalama kurallarına uyar.

1.1.5.7.2. Planlı yazma

1. Yazma konusu hakkında araştırma yapar.
2. Yazacaklarının taslağını oluşturur.
3. Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.
4. Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.
5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.
6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.
7. Yazdığı metni görsel materyallerle destekler.
8. Yazısına konunun ve türün özelliğine uygun bir giriş yapar.
9. Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.
10. Yazıya, konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir başlık bulur.
11. Dipnot, kaynakça, özet, içindikiler vb. kısımları uygun şekilde düzenler.
12. Yazma yöntem ve tekniklerini kullanır.

1.1.5.7.3. Farklı türlerde metinler yazma

1. Olay yazıları yazar.
2. Düşünce yazıları yazar.

3. Bildirim yazıları yazar.
4. Şiir yazar.

1.1.5.7.4. Kendi yazdıklarını değerlendirme

1. Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.
2. Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
3. Yazdıklarını yazım ve noktalama kurallarına uygunluk yönünden değerlendirir.

1.1.5.7.5. Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder.
2. Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.
3. İlgi alanına göre yazar.
4. Şiir defteri tutar.
5. Günlük tutar.
6. Beğendiği sözleri, metinleri ve şiirleri derler.
7. Okul dergisi ve gazetesi için yazılar hazırlar.
8. Yazdıklarını başkalarıyla paylaşır ve onların değerlendirmelerini dikkate alır.
9. Yazdıklarından arşiv oluşturur.
10. Yazma yarışmalarına katılır.

1.1.5.7.6. Yazım ve noktalama kurallarını uygulama

1. Yazım kurallarını kavrayarak uygular.

2. Noktalama işaretlerini işlevlerine uygun olarak kullanır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bir anlatma becerisi olan yazma, iletişim bakımından bakıldığında yazılı dil becerilerinden birisidir.

Birer dil becerisi olan okuma ve yazma, diğer dil becerilerinden farklı olarak okul süreciyle başlarlar. Okul sürecinde de önce okuma sonra yazma öğrenilir. Çünkü okuyamayan bir kişi yazamaz. Yazma aynı zamanda psikomotor bir beceri gerektirdiğinden daha geç öğrenilir. Sürekli alıştırma yapmayı ve ilave çabayı gerektiren yazmayı öğrenme bu nedenle sabır ve devamlılık ister.

İlköğretimin birinci kademesinden başlayarak verilecek yazma eğitimi, öğretim döneminin her kademesini ve her aşamasını ciddi oranda etkilediğinden ayrı bir öneme sahiptir. Zamanında olması gereken seviyede verilemeyen yazma eğitiminin ileriki dönemlerde telafisi yoktur.

Gelişen ve değişen dünyada özgün düşünen, özgür hareket eden, sıra dışı ve farklı olanın peşinden koşan, sınırları zorlayan, alışılmıştan farklı bakan bireyler yetiştirmek zorunlu hale gelmiştir. Yaratıcı bireyler yetiştirmek, bireylere ancak bu özellikleri kazandırmakla mümkündür.

Yaratıcı yazma ise yaratıcılığın dünyada önem kazanmasıyla birlikte, 1970-80'lerden sonra önem kazanmaya başlamış bir yazma yaklaşımıdır. Yazmak bir ürün ortaya koymaktır. Ortaya konulan ürünün var olandan farklı olması büyük önem arz etmektedir. İşte yaratıcı yazma yaklaşımı yazıda, var olanlardan farklı ve yeni olanı ortaya koymayı önemseyen bir yaklaşımdır. Bu nedenle gelişim dönemlerini okulda eğitim gören bireylerin yaratıcılıklarının yaratıcı yazma eğitimi yoluyla ortaya çıkarılması büyük önem kazanmaktadır. Bu da müfredat programlarının buna elverişli olarak hazırlanmasıyla ancak mümkün olabilmektedir.

2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı yenilenerek 2006 yılından itibaren tüm Türkiye'de uygulanmaya başlandı. Yeni Öğretim Programı'nda

bir dil becerisi olan yazma becerisi için 42 kazanıma yer verilmiştir. Bu çalışmanın amacı, ‘yazma kazanımlarından hangilerinin yaratıcı yazmaya uygun olduğu’nu incelemektir.

1.3. Araştırmanın önemi

Yazarak üretmek, kişinin özgüven sahibi olmasında oldukça önemli bir etkidir. Eğlenceli ve zevkli oyunlara dönüştürerek yazmak, uzun vadede kalıcılık sağladığı gibi yazmak için yazar olunması gerekmediğinin anlaşılmasını da sağlar. Yaratıcı yazmaya yönelik çalışmalarda oldukça mesafe kaydeden batı ülkelerinde daha lise yıllarında öğrencilere ‘yaratıcı yazarlık’ dersleri verilmekte, piyasalarda yaratıcı yazıların nasıl yazıldığına dair küçük el kitapları satılmaktadır.

Kendini ifade etme becerisi küçük yaşlarda kazanılması gereken bir beceridir. Yazarak ifade etmek ise ifade etme türleri arasında en zor olanıdır. Çocukların daha küçük yaşlarda yaratıcı yazma becerilerini kazanmaları, onların ileriki yaşlarda kendilerine güven duyarak yazabilmelerini sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında Türkçe Öğretim Programı’ndaki yazma kazanımlarının yaratıcı yazmaya uygunluğu büyük önem arz etmektedir.

6. sınıftan 8. sınıfa kadar öğrencilerin Türkçe çalışma kitaplarındaki yazma etkinliklerini yaparken elde edecekleri beceri asla küçümsenmemelidir. Bu nedenle yazma kazanımlarının öğrencilerdeki beceriyi geliştirmeye uygun olmaması, buna bağlı olarak etkinliklerin onların seviyelerine hitap etmemesi ve becerilerini geliştirmeye katkıda bulunmaması, daha o yaşlarda onların kendilerini yazarak ifade etmeleri konusunda büyük bir özgüven kaybına neden olacaktır.

Bu çalışma tam da bu noktada önem arz edecektir. Programdaki yazma kazanımlarının yaratıcı yazmaya uygunluğunun ne düzeyde olduğu bilimsel bir bakışla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.4. Problem Cümlesi

2006 yılında uygulanmaya başlanan Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan yazma kazanımları yaratıcı yazmaya uygun mudur?

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma 2006 yılında kabul edilerek uygulanan Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan yazma kazanımları ile sınırlı tutulmuştur.

1.6. Tanımlar

Yazma: Yazma duygu, düşünce istek ve olayların belli kurallara uygun olarak birtakım sembollerle anlatılmasıdır. Yazma insanın doğası gereği kendini dışa vurduğu davranışlardan birisidir (Özbay, 2009: 115).

Yazma, düşüncelerimizi ifade edebilmek için gerekli sembol ve işaretleri motorsal olarak üretebilmektir. İnsanoğlunun iletişimde kullandığı en etkili ve kalıcı araçlardan birisi olan yazıdaki önemli unsurlar ise hız ve okunabilirliktir (Akyol, 2008: 51).

Yazma, zihindeki duygu, düşünce ve bilgilerin yazılı olarak ifade edilmesidir. Bunun için öğrencilerin dinledikleri ile okuduklarını iyi anlamaları ve zihinlerinde yapılandırmaları gerekmektedir. Yazma süreci ön bilgileri gözden geçirme, düzenleme ve aktarma olmak üzere üç aşamayı içermektedir. Yazmaya zihinde yapılandırılmış duygu, düşünce ve bilgilerin gözden geçirilmesiyle başlanmaktadır. Yazının amacı, yöntemi, konusu ve sınırları belirlenerek yazılacak bilgiler seçilmektedir. Seçilen bilgiler çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilerek düzenlenmektedir. Düzenleme sonucu aktarılmasına karar verilen duygu, düşünce ve bilgiler, harf, hece, kelime ve cümleler aracılığıyla aktarılmaktadır. Yazma becerileri bu üç aşamadaki çalışmalarla geliştirilmektedir (İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar), 2009: 17)

Yazma eğitimi: Yazma becerisinin, yani duygu düşünce ve fikirlerin belirli sembollerle kâğıda dökme becerisinin birtakım yöntemlerle verildiği eğitime denir. Çeçen (2011: 127-128)'e göre de yazma, kısaca, kurallarına uygun, bütünlüğü içinde metin oluşturma becerisi olarak da tanımlanabilir. **Yazma eğitimi ise** bu becerinin belli prensipler ve yöntemler dâhilinde hedef kitleye kazandırılması amacıyla verilen eğitimidir.

Yaratıcılık: Sorunlara, yetersizliklere, bilgidaki boşluklara, eksik elemanlara, uyumsuzluklara, düzensizliklere vb.lerine duyarlı olma; güçlükleri belirleme, çözümler arama, yetersizliklere ilişkin tahminlerde bulunma veya hipotezler oluşturma; bu hipotezleri sına, yeniden sına, revizyondan geçirek yeniden sına ve en sonunda sonuçları iletme süreci (Torrance, 1974b: 8; Davaslıgil, <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>, Erişim Tarihi: Ocak 2012) dir.

San (1985: 101)'a göre de yaratıcılık “daha önceden kurulmamış ilişkiler arasında ilişkiler kurabilme, böylece yeni bir düşünce şeması içinde yeni yaşantı, deneyim, fikir ve ürünler ortaya koyabilme ya da anlam evrenimizi yeniden yapılandırma, bireyler için ya da kültür için gerçekliğe uygun bir yenilik katma”dır.

Rıza (2000: 6; Kuvanç, 2008: 5)'ya göre ise yaratıcılık “var olan kalıpları yıkma, başkalarının yaşantılarına açık olma, alışılmışların dışına çıkma, bilinmeyenlere doğru bir adım atma, empoze edilmiş düşünce çizgisini kırma ve yeni bir düşünce çizgisi ortaya koyma, belli bir problem için değişik alternatif çözümler getirme, başkalarının izlediği yoldan çıkma, başka şeylere yol açan yeni bir şey bulma, yeni bir ilişki kurma, yeni bir düşünce ortaya koyma, bilinmeyen yeni bir teknik veya yöntem icat etme ve insanlara yararlı olan bir aracı veya bir aygıtı bulma”dır.

Yaratıcı düşünme becerisi: Öğrencilerin bir temel fikri ve ürünü değiştirme, birleştirme yeniden farklı ortamlarda kullanma ya da tamamen kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı ürünler ve bilgiler üretme, olaylara farklı bakabilme, küçük çaplı da olsa bazı buluşlar yapabilmeyi kapsar. Ayrıntılı fikirler geliştirme ve zenginleştirme, sorunlara ve benzersiz ve kendine özel çözümler bulma, fikirler ve çözümler ortaya çıkarma; bir fikre, ürüne çok farklı açılardan

bakma, bütünsel bakma alt becerileri içerir (Spor Masajı Dersi, Taslak Öğretim Programı (10. Sınıf), 2006: 6).

Yaratıcılık, yaratıcı düşünme demek değildir. Ancak bu ifadeler sıklıkla birbirlerinin yerlerine kullanılabilir. Kuvanç (2008: 6)'a göre yaratıcılık zihinsel ve performans dayalı etkinlikleri, yaratıcı düşünme ise sadece zihinsel etkinlikleri çağırır. Bu sebeple yaratıcılık, yaratıcı düşünmeyi de kapsar.

Yaratıcı yazma yaklaşımı: Yaratıcı yazma, bireyin yaratıcılığını kullanarak, yani dış dünyadan edindiği izlenimleri, kendi hayal dünyasında yeni ve farklı bir tarzda ortaya koyarak yazmasıdır.

Oral (2008: 8)'a göre yaratıcı yazı demek, kişinin bir konudaki duygu ve düşüncelerini hayal gücünü kullanarak, özgürce kâğıda dökmesi demektir.

Var olan bilgileri, kavramaları, olayları, bellekteki sesleri, görüntüleri, hayalleri yeniden kurgulayarak, birbiriyle ilişkilendirerek ortaya yeni bir beste, şiir, öykü, deneme ya da roman koyma etkinliğidir yaratıcı yazma (Güleryüz, 2006; Ak, 2011: 24).

Kazanım: Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılarla öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir (2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2006: 11).

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma bir “doküman analizi” çalışmasıdır. Doküman analizi çalışmaları ya ‘betimsel analiz’ ya da ‘içerik analizi’ şeklinde olmaktadır. Bu çalışmada “betimsel doküman analizi” modeli uygulanmıştır.

Doküman analizi, yapılacak olan çalışma ile ilgili olan kayıt ve belgeleri toplayıp belirli kural veya sisteme göre kodlayıp inceleme işlemine denir. Doküman analizi belgesel gözlem ya da belgesel tarama olarak da ifade edilmektedir. Doküman analizi sürecinde, araştırmacı çalışmanın amacına yönelik mevcut kaynakları bulur, her bir kaynağı dikkatlice okur, gerekli bilgileri not alır ve notlardan yola çıkarak bazı değerlendirme işlemleri yapar. Bu süreçte en önemli konu araştırmacının kaynaklardaki bilgileri, kaynakta anlatılmak istenilen gibi anlaması ve o doğrultuda kullanmasıdır. Bu işlemin sonucunda yeni bir bilgiye ulaşılması veya bu yolla bir keşif yapılması zor görülmekle birlikte, daha çok yapılanlardan yola çıkılarak, genel eğilimlerin, farklı düşünce ve fikirlerin varlıkları biraz daha netleşmiş olur (Çepni, 2007: 76-77; Altunkaya, 2010: 79).

Doküman analizi araştırma çalışmalarında, genel tarama ve içerik çözümlemesi olmak üzere iki farklı amaç için kullanılmaktadır. Genel tarama, literatür tarama olarak da ifade edilmektedir. İçerik çözümlemesi ise daha çok meta-analizle örtüşmektedir (Karasar, 2007: 184-185; Altunkaya, 2010: 79).

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmayla ilgili veriler belgesel tarama yoluyla elde edilmiştir. Belgesel tarama var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya denir (Karasar, 2007: 183; Altunkaya, 2010: 80). Belgesel tarama, belli bir amaca yönelik kaynakları bulma, okuma, kaydetme ve değerlendirme işlemlerini içine almaktadır (Altunkaya, 2010: 80).

Araştırmanın güvenilir biçimde yürütülmesi için söz konusu program ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ayrıca Türkçe öğretimi, yazma eğitimi, yaratıcılık, yaratıcı yazma alanlarında yazılmış yerli ve yabancı kaynakların taraması yapılmıştır. Tez konusuyla ilgili literatür taranarak daha önce yapılan çalışmalar, yazılan makale, tez ve eserler incelenmiştir. Ayrıca bazı kaynak, makale ve tezler çeşitli kütüphanelerden, başta ÖSYM'nin olmak üzere tez araştırma merkezlerinden veya kaynakçada belirtilen internet sitelerinden alınmıştır.

2.2.1. Yazma Kazanımlarının Yaratıcı Yazmaya Uygunluğunun Belirlenmesi

Yazma kazanımlarının yaratıcı yazmaya uygunluğunu belirlemek için uzman görüşünden yararlanılmıştır. Söz konusu programda yer alan 42 yazma kazanımının tamamı bir anket halinde (Ek-1) uzman görüşüne sunulmuştur.

Değerlendirme için hazırlanan ankette her kazanım için “**Hiç uygun değil.**”, “**Uygun değil.**”, “**Kısmen uygun.**”, “**Uygun.**”, “**Tamamen uygun.**” şıklarından uygun olanının işaretlenmesi istenmiştir.

2.3. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Veri analizi sürecinde 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı özellikle yazma kazanımları bölümü ayrıntılı olarak incelenmiştir. Daha sonra Türkçe öğretimi, yazma eğitimi, yaratıcılık, yaratıcı yazma üzerine yazılmış kitap,

tez, makale ve yazılar incelenmiştir. Kaynakların incelenmesi sonucunda yazma eğitimi, yaratıcılık ve yaratıcı yazmanın ne olduğu üzerine çıkarılan notlar değerlendirilerek yazmaya hazırlık yapılmıştır. Yazma kazanımlarından yaratıcı yazmaya uygun olanlar uzman görüşü doğrultusunda belirlenerek yazma çalışmalarına başlanmıştır

BÖLÜM III

BULGULAR ve YORUM

3.1. Birinci Bulgu:

Uzman görüşü sonucunda 42 kazanımdan 10'unun yaratıcı yazmaya uygun olduğu tespit edilmiştir. Yaratıcı yazmaya uygun olan kazanımlar aşağıda sıralanmıştır. Çalışmada, bu kazanımlar yaratıcı yazmaya uygunlukları açısından değerlendirilmiştir.

1. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.
2. Yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar.
3. Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar.
4. Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.
5. Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.
6. Yazdığı metni görsel materyallerle destekler.
7. Olay yazıları yazar.
8. Düşünce yazıları yazar.
9. Şiir yazar.
10. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder.

3.2. İkinci Bulgu:

Akgül (2010)'ün birçok kaynaktan yararlanarak derlediği Ek-2'deki tabloda beyin dört çeyreğe bölünmüş, her bir çeyreğin görevleri ayrı ayrı belirtilmiştir.

Yaratıcı yazmaya uygun yazma kazanımlarının daha çok beynin hangi bölgelerinin görevi olduğu hususunda bu tablodan yararlanılmıştır:

Birinci Kazanım: Olayları ve Bilgileri Sıraya Koyarak Anlatır

Giriş bölümünde anlatıldığı gibi yaratıcılık, zekânın bir işlevidir. Beynimizin sağ lobunun görevidir. Sol lob daha çok analiz etme, formüle etme, mantıksal düşünme yetilerine sahiptir. Ama sağ lob duygusal ve yaratıcıdır. Rüya görmek, hayal kurmak, imkânsızın peşinden koşmak, yeni bir şey üretmek, yazmak sağ lobun görevleri arasına girer. Elbette beynin her iki yarısı ancak beraber olunca sağlıklı bir bütünlük oluşturur.

Sıra dışı ve özgün yaratımlar yaratıcı düşünmenin ve yaratıcı beyinlerin işidir. Olayları, durumları, sıradan ve gündelik işleri yeni bir bireşimle (sentezleyerek) ortaya koymak, farklı ve özgün bir tarzda yazmak yaratıcı düşünmenin en önemli özelliklerinde biridir.

Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatmada, sıraya koyma becerisi ön plandadır. Bununla birlikte, olayların meydana geliş sırasını ya da bilgilerin öncelik sırasını sağlıklı bir şekilde yapabilmek için bütünü kavrama becerisine de sahip olmak gerekir. Bunun yanı sıra sözcükleri doğru yerde kullanarak anlamlı cümle kurma becerisine sahip olmak da olayları ve bilgileri sıraya koymada katkı sağlayacaktır. Ek-2'deki tabloya göre bu da öncelikle beynin sol alt çeyreğini daha sonra sağ üst ve sol üst çeyreklerini ilgilendirir.

Programda yer alan temel becerilerden yaratıcı düşünme becerisi Güney, Aytan ve Gün (2010: 215)'ün belirttiklerine göre matematiksel/mantıksal zekâ alanına girer. Gardner'in "Çoklu Zekâ Kuramı" adını verdiği teori sekiz farklı zekâ türünü içermektedir. Bu alanlardan matematiksel/mantıksal zekâ, geçmişte zekâ kavramıyla ifade edilen bölümdür. Mantıklı düşünme; parça-bütün, bütün-parça ilişkilerini kavrama, çıkarımlar yapma, neden-sonuç ilişkilerini anlama vb. zihinsel işlemler bu zekâ türünün ürünüdür.

Mantıksal-matematiksel zekâsı güçlü olan bireyler, nesnelere belli kategorilere ayırarak, olaylar arasında mantıksal ilişkiler kurarak, nesnelere belli özelliklerini niceliksel biçimde sayısallaştırarak ve hesaplayarak ve olaylar arasındaki birtakım soyut ilişkiler üzerine kafa yorarak en iyi öğrenirler (Demirel, 1998: 143; Saban, 2003: 8-9; Özden, 2003: 114-115; Güney, Aytan ve Gün, 2010: 215).

‘Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır’ kazanımı, Güney, Aytan ve Gün (2010: 22)’e göre Gardner’in sekiz zekâ alanlarından matematiksel/mantıksal zekâ alanının kapsamına girer.

Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatma yaratıcılığın en önemli aşamalarından birisidir. Bu aşama, yaratıcılık adımları tek tek takip edildikten sonra en son aşamada elde edilmiş veri ve bilgileri derli-toplu bir şekilde ve belli bir sıra takip edilerek aktarılması aşamasıdır. Yani çalışmaların iletim aşamasıdır. Bir başka deyişle işin mutfağında olgunlaşan çalışmaların sergilenme aşamasıdır. Spandel’in “organizasyon”dan bahsederken ifade ettikleri, olayların ve bilgilerin sıraya koyarak anlatılmasının önemini vurgulamak açısından önemlidir: “Organizasyon yazmanın iskeletidir. Öğrenciler yazılarının başında okuyucuyu metne bağlar, amaçları tanımlar, mantıklı fikirler sunar, fikirler arasında geçiş sağlar ve önemli soruları cevaplandırarak tatmin edici bir sonla yazımı bitirirler. Öğrenciler ön yazma boyunca yazılarını organize ederler ve tasarılar yaparak planlarını izlerler” (Spandel, 2005; Öztürk, 2007: 26-27).

Guilford, yaratıcılığın dört adımını şu şekilde belirlemiştir:

- Var olan bir problemi tanıma,
- İlgili fikirlerden çeşitlilikler üretme,
- Olası ürünlerin değerlendirilmesini yapma,
- **Problemin çözümünü sağlayan uygun sonuçları taslak haline getirme** (Cropley, 2001; Yaman-Yalçın, 2005: 44).

Erlendsson (https://notundur.hi.is/joner/eaps/cq_cr04.htm, Erişim Tarihi: Ocak 2012) da yaratma sürecinin dört aşamadan oluştuğunu belirtmektedir. Ona göre de dördüncü ve son aşama **değerlendirme ve gerçekleştirme** aşamasıdır. Bu aşamada önceki üç aşamada elde edilen veriler test edilerek geçerliliğine bakılır. Yani buluşun uygulandığı aşamadır.

Wallas (1921; Çellek, 2002) ise zihinsel faaliyetlerin son aşamasını **ispat** olarak ifade etmektedir.

Herhangi bir ürünün ortaya konulması için belirtilen bu aşamalar, yaratıcı yazıya uyarlandığında, son aşamanın elde edilmiş bilgi ve olayların sıraya konarak anlatılması aşaması olduğu görülmektedir.

Yaratıcılığa ait ortak özellikleri sekiz maddede toplayan Çağlar'a göre son özellik şöyledir (1999: 1624-25):

“Tutarlı şekilde düzenleme: Yaratıcı kişi, nesnelere ahenkli bir şekilde düzenleme yeteneğine sahiptir. Bir bütünün farklı parçaları ve öğeleri şekillendirilir veya kaldırılır. Böylece son düzenleme tutarlı olarak kabul edilir, birlik ve bütünlük sağlanır. Yaratıcı kişi yetenekli olduğu alanda durumların, nesnelere **parçalarını ahenkli ve tutarlı bir şekilde yeniden düzenler**, yepyeni yapıtlar oluşturur.”

İşte burada ifade edilen parçaların ahenkli ve tutarlı bir şekilde düzenlenmesi ve belli bir sıraya konması, özgün bir yaratımın ortaya çıkmasını sağlayan önemli ve son aşamadır.

İpşiroğlu (2007: 23), **“düşünceleri**, yaşantıları, gözlemleri kurgusal bir bütünlük içinde temellendirerek dile getirme” derken olayların ve bilgilerin tutarlı olarak sıraya konmasının önemine atıf yapar.

Göçer (2010: 188)'e göre de düşünme becerisi ile yaratıcı yazma arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yazmak için zihinde birtakım düşüncelerin şekillenmesi gerekir. Bireyde düşünme becerisinin varlığı, yazacak bir şeyler bulmada sıkıntı çekmeme avantajı yanında düşünülenlerin belli **bir düzene göre tasnifi ve ifadesinde** de önemli avantajlar vermektedir

Yaratıcı yazılarda önemli bir diğer şey de etkililiktir. Etkililiği düşük olan yazıların içeriği zengin olsa da verimliliği düşük olacaktır. Oral (2008: 15-16)'ın da belirttiği gibi yaratıcı yazıda öncelikle öğrencilerin özgün, akıcı fikirler üretip duygu ve düşüncelerini cesaretle, dürüstçe ve etkili bir biçimde kâğıda dökmeleri hedeflenmektedir.

Aşıcıoğlu (1993:146; Maltepe, 2006: 33-34)'na göre de yaratıcı yazma, dış dünyadan elde edilen izlenimlerin farklı bir sunumla ortaya konmasına dayanır. Bir yazının etkili ve farklı bir sunumla ortaya konmasında da olayların meydana geliş sırası ya da aktarılan verilerin ve bilgilerin mantıklı bir çerçevede öncelik sırasına dikkat edilerek aktarılması son derece önemlidir.

Kirby ve Liner (1998; Oral, 2008: 12), bir yazının ilginç olması için gereken özellikleri sayarken şu ifadelerle yer verir: “**Hareket:** Yapı oluşturma, okuyucuyu sürükleme, **belirli bir sıra izleyerek** ve çeşitlilik oluşturarak bir yere gitme, konuya ve karakterlerin sesine bağlı olarak ilerleyebilmeyi kapsar. Yazının okuyucuyu sürüklemesi, tekdüzelikten uzak olması gerekir.” Buradan da bir yazının ilginç olmasında zengin içeriğin yanı sıra belli bir sıra izleme ve böylece okuyucuyu sürüklemesinin önemini anlamak mümkündür.

Maltepe (2006: 37)'nin aktardığına göre Böttcher (1999) de öğrencilere yazı yazdırırken kurallara ve yöntemlere göre yazdırmanın öneminden bahsetmektedir. Ona göre bu yöntemde öğrencilere örnekler verilerek bunları kendilerine göre şekillendirip geliştirme olanağı tanınır. Bu yönteme yapılandırılmış yazma da denir. Böttcher'in bahsettiği kurallara ve yöntemlere göre yazma, klasik kuralcı bir yazı eğitimi anlamında değildir. Bazı yöntemlerle yazılmış iyi yaratıcı yazı örneklerinin öğrencilere örneklik teşkil etmesinin yararlı olacağı vurgulanmaya çalışılmıştır. Yaratıcı yazının sıkı kurallarla çevrelenmemesinin önemi üzerinde dururken, kurallardan tamamen soyutlanmış bir yazının da verimliliği ve etkililiğinin olmayacağını bilmesi gerekir.

Özgün ve farklı olmak, sıradanlığın dışına çıkmak demek dağınık ve anlaşılmasız bir şekilde bir şeyler karalamak değildir. Anlatılmak istenenin amacına ulaşmasındaki en büyük etkenlerden birisi de derli toplu ve bir sıra takip edilerek

iletilmesidir. Aksi durumda içerik ne kadar zengin olursa olsun açık, anlaşılır ve bir sıra takip edilerek yazılmayan yazılardan amaçlanana ulaşmak mümkün olmaz.

Kısacası en basit bir yazının bile anlaşılmasında öncelik-sonralık sırası önemlidir. Öğrenci, yazmadan önce hitap edeceği hedef kitlenin ihtiyacına göre yazısını nasıl ve hangi bakış açısıyla yazacağına, yazısında hangi yönleri ön plana çıkaracağına karar vermelidir. Hedef kitlenin ilgi ve ihtiyacı dikkate alınarak yazılacak bir yazıda sözcüklerin yerli yerinde kullanılmasıyla oluşturulmuş etkili cümleler, bu cümlelerin meydana getirdiği paragraflar, bu paragrafların da öncelik-sonralık sırasının sağlıklı bir şekilde yapılarak bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir metin her zaman okuyucunun iştahını arttıracaktır.

Bu konuda da öğretmenin yol göstericiliği, öğrenciyi bu yönde bilgilendirmesi son derece önemlidir.

İkinci Kazanım: Yazısında Sebep-Sonuç İlişkileri Kurar

Yaratıcı yazıların tamamında sonuçlar ve bu sonuçları oluşturan sebepler vardır. Yazar sahip olduğu görüşü, savunduğu tezi bazı sonuçlara vararak karşı tarafa iletir. Bu sonuçlara varmasındaki en büyük etkenlerden birisi de savunduğu görüşün iskeletini oluşturan sebeplerin ortaya konulmasıdır.

Sonuçların ve bunları oluşturan sebeplerin ortaya konulması elbette yetmez. Burada asıl önemli olan, bu sebepler ve sonuçlar arasındaki ilişkilerin sağlıklı olarak ortaya konulmasıdır. Bu olmadan yazının anlaşılması ve bu yazıyla istenilene ulaşılması mümkün değildir.

‘Yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar’ kazanımında herhangi bir durumun çözümlenmesi vardır. Bu nedenle bu kazanımın çözümlenme, teşhis etme, akılcı düşünme ve analiz becerisiyle doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle analiz becerisine sahip olmayan bir bireyin sağlıklı bir şekilde sebep-sonuç ilişkilerini kurması düşünülemez. Akgül (2010) de bu kazanımın analiz becerisiyle

doğrudan ilgili olmasından dolayı beynin sol üst çeyreğinde gerçekleştiğinden bahseder.

Analiz becerisi, bilişsel öğrenme basamaklarının dördüncüsüdür. Mevcut olan uygulamaların nasıl oluştuğu ortaya çıkarılmaya çalışılır. Diğer bir ifade ile bu seviye ile ilgili hedefler, öğrenciden belli bir sistemin hangi alt sistemlerden oluştuğunu ve bu alt sistemlerin hangi yöntem ve ilkelere göre birlikte işlendiğini bulması beklenir. Bu ilkelerin ait olduğu sistemler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarabilmesi için öğrencinin daha önceden bu ilkeleri uygun bir şekilde örgütleyebilmesi gerekir. Analiz seviyesinde olgular, yasalar, teoriler, hipotezler ve **verilen bir sınama durumunun neden-sonuç ilişkileri**, mantık ile birlikte irdelenebilir (Karaman, 2005: 80-85; Akgül, 2010).

Analiz basamağında bir bütünün parçaları arasındaki benzerlikleri, farklılıklar, sebep-sonuç, amaç-sonuç ilişkilerini fark ederek ortaya koyma vardır.

Güney, Aytan ve Gün (2010: 223)'e göre bu kazanım, Gardner'in sekiz zekâ alanlarından matematiksel/mantıksal zekâ alanının kapsamına girer. Matematiksel/mantıksal zekâyâ sahip olan bireylerin analiz yapma yetenekleri geliştiğinden yazılarında sebep-sonuç ilişkilerini daha iyi kurabildikleri sonucuna varılabilir.

Sadece yaratıcılıkta ya da yaratıcı yazmada değil, bütün olay ve olgularda nedensellik ilkesi diye adlandırılan bir sebep-sonuç ilişkisinin varlığına dikkat çekilmiştir. Nedensellik ilkesi olarak bilinen, olay ve olguların birbirine belirli bir şekilde bağlı olması, her şeyin bir nedeni olması ya da her şeyin bir nedene bağlanarak açıklanabilir olması ya da belli nedenlerin belirli sonuçları yaratacağı, aynı nedenlerin aynı koşullarda aynı sonuçları vereceği iddiasını içeren felsefe terimidir. Aynı genellik içinde, belli bir olguyu bilmek onun nedenini bilmek olarak anlaşılır ve bu bakımdan “neden?” sorusu bilimin temel sorusu olarak görülür. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Nedensellik>, Erişim Tarihi: Şubat 2012).

Bütün olay ve olgularda var olan bu nedensellik ilkesi yaratıcılıkta da önemli temel taşlardan birisidir. Tüm etkileşimlerin odağında yer alan ve Medawar (1996)'ın

da belirttiği üzere; doğal dünyanın neye benzediği hakkındaki en son düşüncelerimizi temsil eden ve birbirine mantıkla bağlanmış teoriler ağı olan 'bilimde' üretkenliği sağlayan şey 'yaratıcı' tahminler yapmaktır (Kaplan, 2003). Bilimde olaylar tek tek değil, birbirleriyle olan ilişkileri içinde incelenir. **Neden ve sonuç birlikte giden ve duruma bağlı kavramlardır** (Yıldırım, 1979; Kaplan, 2003).

Erlendsson (1999)'na göre herkesten farklı olarak daha fazla yaratıcı olan/görünen kişiler yeterli kanıt toplamadan, karar vermekten kaçınırlar (Erlendsson, 1999; Akkurt, 2001). Farklı ve sıra dışı olanın ortaya konulmasında ya da bilinenlerin farklı bir tarz ve özgün bir bakışla iletilmesinde geçerli nedenlerin işlenmemesi ve bunların sonuçlarla ilişkisinin sağlıklı yapılmaması istenilen sonuca ulaşmayı engelleyecektir.

Ezbere dayalı eğitim sistemlerinde yaratıcı bireyler yetiştirmek olanaksızdır. Çünkü yaratıcılığın temelinde sebepleri ve sonuçları birlikte ortaya koymak vardır. Yaratıcı birey ezbere dayalı çalışmaz. Olayların ve durumların nedenlerini araştırır ve neden-sonuç ilişkileri kurarak aktarır.

Öğrencilerin yazılarında sebep-sonuç ilişkilerini kurabilmede rol oynayan bir başka etken de aileler ve öğretmenlerdir. Aileler, daha küçük yaşta çocuklarının herhangi bir konuda fikirlerini alırken, sahip oldukları düşüncelere ya da herhangi bir konuda ortaya koydukları sonuçlara onları sevk eden nedenleri sorgulamalıdır. Öğretmenlerin de sınıf içinde öğrencilerle bir konu üzerine konuşurken ya da onlara bir yazı yazdırırken, öğrencilerin ortaya attıkları fikirlerin kaynaklarını veya savundukları görüşün nedenlerini sorgulamaları, öğrencilere yazılı ve sözlü aktarımlarında sebep-sonuç ilişkileri kurmalarında öğretici ve teşvik edici olacaktır. Bu tutum aynı zamanda öğrencilerin ezbere dayalı, klişeleşmiş, herkesin tekrar ettiği bilgileri, nedenlerini sorgulamadan olduğu gibi aktarmalarını da engelleyecektir. Göçer'in de ifade ettiği gibi iyi bir kompozisyon yazmak, bir bakıma iyi düşünmeye, olaylara eleştirel bir gözle ve farklı açılardan bakmaya, **sebep, sonuç ilişkisi kurmaya** bağlıdır. Bu tür temel düşünme yetilerini kazanmış bireylerin, yazma becerilerinin gelişmesi, dolayısıyla etkili ifade gücü kazanarak yazmada üretken olmaları beklenen bir durumdur (Göçer, 2010: 188). Nedenleri ortaya koyarak

anlatma ve neden sonuç ilişkisi kurabilme kişinin yazdıklarını özgürce savunmasını sağlar.

Simberg yaratıcılığı engelleyen algısal engeller arasında “neden ve etki arasındaki ayırım da güçlük”ü (Simberg; Ülgen, 1995: 46-47; Üstündağ, 2009: 20) saymaktadır. Ona göre bu özellik bireylerde yaratıcılığa engel teşkil etmektedir.

Yaratıcılığın alanlarla ilişkisini maddeler halinde sayan Aslan (2007), “İlke ilişkisi”nden bahseder. Ona göre ilkede sebep-sonuç ilişkisi vardır. Bundan dolayı sorgulama özeliğine sahiptir. Yaratıcı düşünmenin oluşumunda bir sorgulama söz konusudur.

Yaratıcılıkta herkesin güncel hayatta şahit olduğu olaylara farklı açıdan bakmak vardır. Bu da iyi bir gözlemci olmayı gerektirir. Öğrencinin iyi bir gözlemci olabilmesi için çevresini iyi tanıması ve olayları eleştirebilmesi gerekmektedir. Olaylara iyi bir gözlemci olarak bakan öğrenci neden-sonuç ilişkileri içerisinde yeni kavramlara ulaşabilecek, olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları keşfedecektir (Aslan, 2007).

Bilgili ve Dalkıran’a göre de yaratıcılıkta neden-sonuç ilişkisini açıklama ve kavrama büyük önem taşımaktadır. Neden-sonuç ilişkisini kavrama ve soyut düşüncenin gelişimi yaratıcı düşüncenin temelini oluşturur (Bilgili ve Dalkıran, http://www.ustunzekalilar.org/index.php?option=com_content&task=view&id=199&Itemid=237&phpMyAdmin=YWpIh7DegliWGMa6UG4fs1uqJd, Erişim Tarihi: Şubat, 2012).

Yaratıcılıkta analiz ve sentezin çok önemli bir yeri vardır. Analiz, bir bütünün parçaları arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya koyma basamağıdır. Sentez ise var olanların özgün bir bakışla işlenerek yeninin ortaya konulmasıdır. Analiz ve sentez basamağında birey gözlemci ve sorgulayıcı bir bakışa sahip olmadıkça ortaya koyacağı ürün bilinenlerden ötesine geçemeyecektir. Yaratıcılığa ya da yaratıcı düşünceye ancak sorgulayıcı ve eleştirel bir yaklaşımla olay, olgu ve bilgilerin nedenleri irdelenerek sahip olunabilir. Kaplan (2003) da benzer görüşlere yer verir: “İçeriğinde var olana eleştirel bakmayı, yeni sorun alanları oluşturmayı ve **neden-**

sonuç ilişkisine bağlı olarak yeni sentezlere ulaşmayı barındıran yaratıcılık olgusunun toplumsal yaşamdaki sorunlara çözümler getirmede ve bireysel / kitlesel olumsuzluklara karşı akademik ortamlarda alternatif oluşturmadaki konumu anlamlıdır.”

Yaratıcılık kişinin kendi aklının hizmetine girmesiyle başlar. Bu, farklı düşünce ve fikirlerden beslenen bireyin onları değişik bir bakışla, “kendince” yeniden ortaya koyması anlamına gelmektedir. Ersoy (<http://www.yeniuyuzuil.edu.tr/akademikbirimler/guzelsanat/IMB.aspx>, Erişim Tarihi: Mart 2012)’a göre akıl; durmaksızın fikir üreten, kullanıldıkça değeri artan biyolojik bir enerji kaynağıdır. Yaratıcılık, aklın genişlemesi sonucudur. **Sebeup ve sonuç ilişkisi organik bir bağ içindedir.**

Üçüncü Kazanım: Yazısında Amaç-Sonuç İlişkileri Kurar

Genel olarak bütün yazılarda, özelden de yaratıcı yazılarda mutlaka bir amaç vardır. Çünkü bir yazar eline kâğıt-kalem aldığı anda bir amaç peşindedir. Bu amaç bazen yıllarca içinde taşıdığı özlemleri dile getirme isteği, bazen toplumsal bir meseleye kendi penceresinden bakışı yansıtma gayesi, bazen sadece zaman doldurma ya da zevk alma uğraşı, bazen de gerçekten bir sonuca varma çabasıdır. Ama öyle ya da böyle bunların tamamında bir amaç söz konusudur. En amaçsız diyebileceğimiz yazılar dahi bir amaç taşımaktadır.

Yaratıcı yazılara bakıldığında ise bu daha belirgindir. Bir yazar savunduğu bir fikri karşı tarafa iletirken belli bazı amaçlar için iletir. Yazısını bir amaç-sonuç çerçevesinde iletme gayreti içinde olur. Yazının yazılış amacı onun sonuca varmasında etkili olur. Bir başka deyişle yazı, taşıdığı amaç nispetinde önem kazanır.

Yazılarda sadece amaçları ve buna bağlı olarak sonuçları saymak iyi bir yazı için yetmeyecektir. Yazılarında güttükleri amaçlar ile bu amaçlar çerçevesinde ulaşılmak istenen sonuçlar arasındaki bağıntıları sağlıklı bir şekilde kuramayan yazarlar, ulaşmak istedikleri sonuçlardan uzak kalacaklardır. İşte bu da okullarımızda

yaratıcı yazma çalışmaları yapılırken dikkat edilmesi gereken önemli konulardan birisidir.

‘Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar’ kazanımında herhangi bir durumun çözümlemesi vardır. Dolayısıyla analiz becerisiyle doğrudan ilgilidir. Analiz becerisi beynin sol üst çeyreğinde gerçekleşmektedir (Akgül, 2010). Bu beceri aynı zamanda fikir üretme, sentez yapma, birleştirme, strateji oluşturma, çözümler üretme, tasarlama, bütünü kavrama, çözümleme, teşhis etme, akılcı düşünme, ilişki kurma gibi becerilerle de yakından ilgilidir.

Bu kazanım da ‘yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar’ kazanımı gibi Gardner’in sekiz zekâ alanlarından matematiksel/mantıksal zekâ alanının kapsamına girer (Güney, Aytan ve Gün, 2010: 223). Analiz becerisi gelişmiş kişiler amaçlar ile sonuçlar arasındaki ilişkileri kurmada başarılıdırlar.

İlköğretimin ikinci kademesinden mezun olmuş bir öğrencinin yazı yazarken bazı amaçlar çerçevesinde yazması ve bu amaçlar ile ulaşmak istediği sonuçlar arasında gerekli ilişkileri kurarak yazısını tamamlaması becerisine sahip olması gerekir. Bu beceriyi elde etmek ise sınıf içerisinde bolca amaç-sonuç ilişkilerinin sağlıklı kurulduğu yazı çalışmaları yapmakla mümkün olabilir.

Kirby ve Liner (1998; Oral, 2008: 13) bir yazının kalitesini ilginç ve teknik açıdan başarılı oluşuna göre incelerken ‘Bilgi Aktarımı’ maddesinde şunları ifade ederler:

“Bilgi Aktarımı: Önem, söyleyecek lafının olmasını, bir mesajın bulunmasını, okuyucunun deneyimlerine eklemeler yapabilmesini içerir. Bir yazının bilgi verici olması, anlamının olması demektir. Yazının yaratıcı olması sadece bir sürü süslü sözden ibaret olduğu anlamına gelmez. Bazen sözcükler yalın olsa da anlam ve içerik son derece zengin olabilir. Bazen de hem anlam ile içerik, hem de sözcükler zengin olabilir. Önemli olan, yazıda kendine has bir içerik ve bilginin olmasıdır.”

Buradan yazıların sözlü bir sürü sözden ibaret olmasının yeterli olmayacağını bir mesajın yani ulaştırılması gaye edilen bir amacın olmasının önemi vurgulanmaktadır.

Yazılarını bir amaç çerçevesinde yazabilmelerini sağlamak için öğrencilere konu seçiminde hem yardımcı olmak hem de rehberlik etmek gerekir. Çünkü neden-sonuç ve amaç-sonuç ilişkilerini kurabilmek için öğrencinin yazısında ilişkiler ağını iyi kurması gerekir. Bu da yazma konularını onların ilgi duyabileceği alanlardan seçmeye dikkat etmeyi gerektirir. Onların ilgilerini çeken televizyon programlarından; resim ve karikatürlerden; gazete ve dergilerdeki ilgi çekici yazılardan, kendi yaşantılarından seçilecek konular hem yazmaya karşı isteklerini arttıracak hem de yazıda bu tarz ilişkileri kurmalarında kolaylık sağlayacaktır.

Sentez yapabilme becerisi bir yazıda amaç-sonuç ilişkileri kurmada çok önemlidir. Çünkü sentez yapmak var olandan yeni bir şey ortaya koyabilmektir. Analiz basamağında birey, bir bütünün parçaları arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya koyar. Bundan sonra elde olanlardan farklı, yeni ve özgün ürün elde etmek, sentez yapabilmekle mümkündür. Ulaşmak istediği amaçları farklı bir bakış ve anlatımla dile getiren, amaçlar ile sonuçlar arasındaki bağı kurarken alışılmışın dışında bir yol deneyen kişi amacına daha rahat ulaşır.

Eğitim sistemlerinde ezber ön plana çıktığı sürece senteze dayalı ürünler ortaya koymak mümkün değildir. Yapıcı ve yaratıcı bireyler yetiştirmek de ancak sentez yapabilmekle mümkündür. Çünkü yaratıcılığın özünde yenilik vardır. Dahası yaratıcılık bir kelimeye indirgenecekse bu kelime “yenilik”ten başkası olamaz. Öğrenci yetiştirmede ezbere önem vermek, sıkı programlar uygulayarak ve çokça ödevlendirme yaparak öğrencilerin geniş düşünmeye vakit ayırmalarına engel olmak yaratıcılığı ve yaratıcı düşüncüyü öldürür. Bu da yazılan yazıların zoraki ve niteliksiz ürünler olması sonucunu doğurur. Yazılarında sebep-sonuç ve amaç-sonuç ilişkilerini güzelce kurarak yazmak yazılarda hem özgünlük sağlayacak hem de kaliteyi arttıracaktır.

Dördüncü ve Beşinci Kazanımlar: Yazısını Bir Ana Fikir Etrafında Planlar; Yazısının Ana Fikrini Yardımcı Fikirlerle Destekler

(‘Yazısını bir ana fikir etrafında planlar’ ile ‘yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler’ kazanımları bir bütünlük arz eder. Dayandıkları kaynakların ve delillerin kısmen aynı kısmen de birbirlerine yakın olmalarından dolayı beraber işlenmeleri anlaşılabilirliklerini arttıracakı düşünölmüştür. Bu aynı zamanda tekrarların olmasını da ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle beraber işlenmiştir.)

Herhangi bir konudaki fikir ve düşüncelerin sözlü ya da yazılı olarak karşı tarafa iletilirken, istenilen etkinin oluşması için göz önünde tutulması gereken birtakım kurallar-yöntemler vardır. Bunlardan birisi de o yazının bir ana fikir etrafında planlanması ve yardımcı fikirlerle desteklenmesidir. Yardımcı fikirlerle desteklenmiş bir ana fikre sahip olmayan yazıların duygu ve düşünceleri istenilen şekilde iletme şansları yoktur.

Bir yazıda ana fikrin olması, onu destekleyen birçok yardımcı fikrin olmasını da zorunlu kılar. Çünkü bir ana fikir hiçbir zaman tek başına olmaz. Onu destekleyen birden çok yan düşüncenin, yardımcı düşüncenin olmaması, o düşüncüyü ana düşünce olmaktan uzaklaştırır.

Ana fikir en özet tanımıyla bir yazarın, yazısında iletmek istediğı en temel düşüncedir. Bir metinde birden çok fikir bulunur. Ama ana fikir bir tanedir. Bu fikirler arasında en kapsamlı olanı ve metinde işlenen konuyu bütün açılardan özetleyen cümle ana fikirdir.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü’nde ana fikir, “bir yazının temeli olan asıl düşünce, ana düşünce” olarak tanımlanmaktadır (Büyük Türkçe Sözlük, www.tdkterim.gov.tr/bts/, Erişim Tarihi: Nisan 2012). Aktaş ve Gündüz (2009: 65)’e göre ise ana düşünce ya da yaygın adıyla ana fikir, yazarın metinde ulaşmak istediğı amacın en kısa ifadesidir. Ana fikri, bir metinde anlatılanların bir yargı oluşturabilecek şekilde somut halde dile getirilmesi diye de tanımlayabiliriz.

Haris ve Hodges’e (1981; Pilten, 2007: 12-13) göre merkezdeki düşünce, bir cümle ya da pasajın anlamı veya özü anlamına gelen ana fikir, okuyucuya yazarın

konuyu açıklamak için sunduğu en önemli ifadeyi belirtir. Metinde böyle bir ifadenin gönderim yaptığı en önemli fikri tanımlar. Ana fikir açık olarak ifade edilmekten çok ima edilir. İma edilmiş bir ana fikir, bir paragrafın konuları arasındaki baskın ilişkiden çıkarılabilmektedir.

Ana fikir bazen parçanın içinde bir cümle halinde verilebilirken bazen de parçanın bütününden çıkarılması gerekir. Akyol (2006; Pilten, 2007: 13)'a göre metin içerisinde ana fikrin sabit bir bölgesi yoktur. Metnin karmaşıklığına ve ele alınan detayların çokluğuna göre ana fikir metnin içinde farklı yerlerde olabilir. Buradan ana fikrin her zaman metnin içerisinde ifade edildiği sonucu çıkarılmamalıdır. Ana fikir bazen açıkça, bazen ima edilmiş şekilde verilirken, bazen de ne açıkça ne de ima edilmiş şekilde verilmez. Okuyucu kendi çıkaracağı ipuçlarıyla alternatif ana fikirler oluşturabilir.

Bazen metinlerde ana fikri bulmakta zorlanılır. Bunun sebebi metinde işlenen fikirlerin bir kısmının aynı derecede bir önemle işlenmesidir. Ama iyi hazırlanmış bir metinde tek ana fikir vardır ve olmalıdır. Çelişkide kaldığımız diğer fikir ya da fikirler ana fikri desteklemek için vardır.

Yardımcı fikirler ise her biri ana fikir kadar kapsayıcılığı olmayan ve ana fikri desteklemek için var olan fikirlerdir. Bir yazıda savunulan temel düşüncenin karşı tarafa iletilmesindeki etki gücü, onu destekleyen yan düşüncelerin, yardımcı fikirlerin olmasıyla doğru orantılıdır. Ana fikir genellikle yardımcı fikirlerin desteğiyle ayakta durur.

Ana fikir ile yardımcı fikirlerin ilişkisini, bir varlığın omurgası ile kaburgaları arasındaki ilişkiye ya da bir ağacın kökleri ile gövdesi arasındaki ilişkiye benzetebiliriz. Ana fikir omurga ya da ağacın gövdesine; yardımcı fikirler ise kaburgalara ya da ağacın köklerine benzerler.

'Yazısını bir ana fikir etrafında planlar' ile 'yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler' kazanımları, ilköğretim öğrenimini tamamlamış her bireyin sahip olması gereken kazanımlardır. Yazma kazanımlarının yaratıcı yazmaya uygunluğunu irdelerken bu iki kazanımı birbirinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir.

Çünkü bir yazıda ana fikir ile yardımcı fikirler beraber bulunur. Yazar ana fikir ile yardımcı fikirleri beraber düşünür ve beraber ele alır. Beraberce ele alınan fikirlerin içerisinde en kapsayıcı olan ve diğerlerini içine ala temel fikir, ana fikir olma özelliğine sahip olur.

Bu kazanımlar yaratıcılıkta büyük önemi olan düşünme, anlama, yazma, fikir üretme, detaylara eğilme, (yazılı) ifade etme, fikirleri açıklama; planlama, organize etme, dizayn etme; bütünü kavrama, strateji oluşturma, birleştirme, sentez yapma, çözümler üretme, sonuç çıkarma, vurgulama, ikna etme gibi becerilerle yakından ilgili olan kazanımlardır. Bu becerilere sahip olmayan bir kişinin yazısını bir ana fikir etrafında toplaması ve bu ana fikri yardımcı fikirlerle desteklemesi, böylece vermek istediği mesajı derli-toplu bir şekilde vermesi mümkün değildir. Bu nedenle bu kazanımlar yaratıcı yazmaya uygun kazanımlardır.

Akgül (2010)'e göre de 'Yazısını bir ana fikir etrafında planlar' kazanımı, bir düşüncenin belli bir konu etrafında planlanması ve strateji oluşturmayla ilgilidir ve beynin sol alt çeyreğinde gerçekleşmektedir. 'Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler' kazanımı ise konuları açıklama, destekleme ve örneklendirme işlemleriyle ilişkilidir ve beynin sağ alt çeyreğinde gerçekleşmektedir. Ana fikrin yardımcı fikirlerle desteklenmesi sentezleme, birleştirme ve bütünü kavrama becerisiyle doğrudan ilgili olduğu için beynin sağ üst çeyreği ile de ilgilidir.

Güney, Aytan ve Gün (2010: 224)'e göre bu kazanımların ikisi de Gardner'in sekiz zekâ alanlarından matematiksel/mantıksal zekâ alanının kapsamına girer.

Yaratıcı düşünme becerisi; öğrencilerin bir temel fikri ve ürünü değiştirme, birleştirme yeniden farklı ortamlarda kullanma ya da tamamen kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı ürünler ve bilgiler üretme, olaylara farklı bakabilme, küçük çaplı da olsa bazı buluşlar yapabilmeyi kapsar. Ama bu hiçbir zaman tek başına bir anlam ifade etmez. Çünkü yaratıcılık ancak bir şey ortaya koyulduğunda gerçekleşir. Robinson (2008: 134-135) da şu ifadeleriyle bu görüşü desteklemektedir: "İnsanlar soyut olarak yaratıcı değildirler; bir şey de yaratıcıdır -matematikte, mühendislikte, **yazıda**, müzikte, iş hayatında vb-. Gerçekten bir şey yapmıyorsanız, yaratıcı olamazsınız." Yaratıcı düşünme yeteneğine sahip bireyin

bunu yazıyla ortaya koyması da ancak dille olur. *Dili etkileyici bir biçimde kullanamayan kişinin yaratıcılığındaki etki zayıf kalacaktır. Demek ki yaratıcı yazının temel iki boyutu vardır: Birincisi yaratıcı düşünme, ikincisi ise dildir.*

Diğer kazanımların birçoğunda ifade edildiği gibi yaratıcılıkta farklı olanı düşünmek ve bunu ortaya koymak vardır. Yaratıcı yazma için düşünüldüğünde ise bu ürün özgün bir yazıdır. Özgün yazıların en temel özelliği kişinin kendisine has olanı, farklı olanı, yeniyi ortaya koymasıdır. Yaratıcı yazılarda herkesin gördüğünü farklı bir şekilde ortaya koymak vardır. Yeni fikirler geliştirebilmektir. Bessis (1973: 25; Koray, 2004: 2)'in ifadesiyle eski fikirlere yeni kimlikler verme ve bilinenlerden yeni sentezler yapma faaliyetleridir. Noyanalpan (1993; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96)'ın deyişiyle dünyaya yeni ürünler ya da düşünceler sunabilmek demektir.

İşte yeniyi ve farklı olanı ortaya koyabilmek için Robinson'un ifadesiyle sadece düşünmek yetmez. Bunu ortaya koymak gerekir. Bunun için ise dil devreye girer. İpşiroğlu'na göre "yazmanın temel koşulu dile egemen olmak, dili enine boyuna yoğurma, dilin sınırlarını zorlayarak olanaklarını bulgulamaya çalışmak. 'Ben iyi düşünüyorum, ama düşüncelerimi, düşlerimi kâğıda dökmeye gelince başaramıyorum.' düşüncesi gerçekte bir aldatmaca. Çünkü dil ve düşünce birbirinden ayrılmaz bir bütünü oluşturuyor. W.von Humboldt (1980: 36) 'Dil olmuş bitmiş bir ürün değil, bir etkinliktir' derken dil ile düşünme arasındaki bu bağlantıya, dil ile dili kullanan arasındaki etkileşime dikkati çeker. İyi düşünen bir kimse düşündüğünü dile getirmenin yolunu bulacaktır. Müzik yapan biri için aleti, sözgelimi piyano çalan biri için piyanosu neyse, yazı yazan için de dil odur" (İpşiroğlu, 2007: 23).

Etkili bir şekilde dile getirmenin yolu bulunmadığı sürece iyi düşünmenin tek başına bir anlamı yoktur. İşte bireyin fikirlerini etkili bir şekilde dile getirmesinin bir yolu da yazdıklarını bir ana fikir etrafında planlayabilmesi ve bunu yardımcı fikirlerle destekleyebilmesidir. Bu nedenle yaratıcı yazmanın ikinci önemli unsuru olan 'düşünülenlerin etkili olarak dile getirilmesi'nde bu kazanımlara sahip olmanın önemi büyüktür.

Spandel (2005; Öztürk, 2007: 26-27), yaratıcı yazılarda bulunması gereken nitelikleri sayarken fikirler ve organizasyondan da bahseder. Ona göre fikirler yazma

parçalarının esasıdır. Öğrenciler ilginç fikri seçerler, onu sınırlar, **ana fikir ve ayrıntıları kullanarak** geliştirirler. Organizasyon ise yazmanın iskeletidir. Öğrenciler yazılarının başında okuyucuyu metne bağlar, amaçları tanımlar, mantıklı fikirler sunar, fikirler arasında geçiş sağlar ve önemli soruları cevaplandırarak tatmin edici bir sonla yazımı bitirirler. Öğrenciler ön yazma boyunca yazılarını organize ederler ve tasarılar yaparak planlarını izlerler.

Kazanımların tamamında olduğu gibi bu kazanımların elde edilmesinde de öğretmene çokça iş düşmektedir. Öğrenciye ana fikir ile yardımcı fikirler arasındaki farkları kavratarak onların yazılarını bunların farkında olarak yazmaları için rehberlik etmelidir. Yazılar sınıf ortamında okunurken de yapıcı eleştiriler yapılması ve değerlendirmelerden sonra geri dönütler sağlanması yararlı olacaktır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da öğrenciye yazmadan önce yeteri kadar düşünme zamanı verilmesi hususudur. Bu zaman zarfında öğrenci, hitap edeceği hedef kitlenin ihtiyacına göre yazısını nasıl ve hangi bakış açısıyla yazacağına, yazısında hangi yönleri ön plana çıkaracağına karar verir. Hedef kitlenin ilgi ve ihtiyacı dikkate alınarak yazılacak bir yazıdan ancak verimlilik elde edilebilir. Bu konuda da öğretmenin yol göstericiliği, öğrenciyi bu yönde bilgilendirmesi önem kazanmaktadır.

Bu kazanımların elde edilmesinde birçok etkinlik örneği sunulabilir. Örneğin tarihi yerlere yapılacak geziler, müze gezileri, doğa ve çevre gezilerinden sonra öğrencilerden izlenimlerini yazmaları istenebilir. Bu yazılar yazdırılırken öğrencilerden en çok dikkat çekmek istedikleri yönleri ana fikir olarak almaları, diğer düşüncelerini de yardımcı fikirler olarak işlemeleri istenebilir.

Özetle ana fikir etrafında planlanamayan bir yazı istenileni veremez. Yaratıcılıkta ve yaratıcı yazmada yeni bir ürün ortaya koyma vardır. Herhangi bir konuda yazılacak bir yazı, istenilen etkiyi bırakabilmesi için bir ana fikir etrafında şekillenmeli ve bu ana fikri de destekleyen yardımcı fikirleri güzelce işlemesi gerekir. Aksi durumda yazıda bir karmaşa olur ve yazının ne anlattığı konusunda belirsizlikler meydana gelir.

Altıncı Kazanım: Yazdığı Metni Görsel Materyallerle Destekler

Yaratıcı yazı yazmada en temel amaç öğrencileri bilişsel ve duyuşsal olarak yazmaya hazırlamaktır. Yazmaya karşı öğrencilerde ilgi uyandırmaktır. Bunun için de konuların onların ilgi duyabileceği alanlardan seçmeye dikkat etmek gerekir. Onların ilgilerini çeken televizyon programlarından; resim ve karikatürlerden; gazete ve dergilerdeki ilgi çekici yazılardan, kendi yaşantılarından seçilecek konular yazmaya karşı isteklerini arttıracaktır.

Bu kazanım, bireyin metni bir plan dâhilinde organize etmesi, planlamasıyla ilgilidir. Bu beceri, beynin **sol alt** çeyreğinde gerçekleşmektedir. Görsel beceriler ve şema oluşturma ile doğrudan ilgili olduğu için **sağ üst** çeyrekle de bağlantılıdır (Akgül, 2010).

Gözlemeleme, tasarlama, hayal etme, canlandırma, dizayn etme, hayal gücü, görsel, resim gibi özellikler yaratıcılıkla ilgili özelliklerdir. Bunlar daha çok beynin sağ üst çeyreğinde gerçekleşir.

Yazdığı metni görsel materyallerle destekleme, Gardner'in ifade ettiği sekiz zekâ çeşidinden görsel/uzamsal zekânın kapsamına girer. Görsel-uzamsal zekâ renkleri, uzunlukları, şekilleri, formları, yüzeyleri ve öğelerin arasında var olan ilişkileri içerir (Armstrong, 1994: 2; Güney-Aytan-Gün, 2010: 215).

Bu zekâsı güçlü bireyler, varlıkları, olayları veya olguları görselleştirerek ya da resimlerle, çizgilerle ve renklerle çalışarak en iyi öğrenirler. Denizde rotasını tayin eden kaptan, pilotlar, heykeltıraşlar, ressam, mimarlar görsel-uzamsal zekâları gelişmiş bireylerdir. (Demirel, 2003: 207; Saban, 2003: 9–10; Özden, 2003: 115–116; Güney-Aytan-Gün, 2010: 215).

Görsellik günlük hayatımızın her safhasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu önem her geçen gün artmaktadır. Bilgi çağında ön plana çıkan en önemli şeylerden birisi de öğrenmenin sadece işiterek ya da okuyarak gerçekleşmemesidir. İnsanoğlu artık beş duyusunu kullanarak öğrenmekte ve bu şekildeki bir öğrenme daha kalıcı olmaktadır.

Resim dersinin kendisi zaten yapıcı ve yaratıcı bireyler yetiştirmede son derece etkilidir. Bu eğitim çocukların yaratıcılık gücünü geliştirmeyi, karşılaştıkları sorunları yepyeni bir biçimde çözümlenmeyi öğrenmelerini amaçlar (Dikici, 2001). Çocukların resim yapmaya başlamaları ile birlikte yaratıcı yetenekleri de gelişmeye başlar. Resim, çocuğun yaratıcılığının göstergesi, doğrudan ya da sembolik ifadesidir. Çevreden algılanarak edinilmiş izlenimlerin şekil ve renklerle anlatımı bireysel canlılık ve özelliklerle birleşince özlem, düşünce, duygu, istek ve sorunları yansıtan resim, çocuğun yaratıcı gücünü kanıtlamakta, bu da çocuğun kişilik ve orijinalliğinden kaynaklanmaktadır. Çocuğun resim ve yögrumsal uğraşları onu tüm bilişsel ve duyuşsal, zihinsel ve duygusal yönden eğiten yaratıcı süreçlerdir (<http://elitokul.comsosyalbilimyaratıcılıkvedusunme.htm>, Erişim Tarihi: Aralık 2011). İşte bireyin yazılarını görsel öğelerle desteklemesi, görsellikle iç içe olan sanattaki yaratıcılıktan faydalanması anlamına gelir ki bu da yazısının yaratıcılığını ve iletişimdeki gücünü artırır.

Günümüzde televizyon, bilgisayar, video, tabela, portre, pano vb. görsellik arz eden şeyler hayatımızın her aşamasında yer almaya başlamıştır. Televizyon ve internet artık çok küçük yaşlardaki çocukların bile hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Buna karşın sadece işitsel olan radyonun hayatımızdaki yeri gittikçe azalmaktadır. Teknoloji ürünü görsellerin çocuk ve gençlerin yaşamlarında ne denli etkili olduğunu gösteren bu durumun, yeni neslin zihinsel süreçleri ve uyarılmışlık düzeyleri üzerinde etkili olduğu ve onların doğasını değiştirdiği belirtilmektedir (Bleed, 2005; Sankey, 2002; White, 1987; Akpınar, 2009: 39; Kırbaş-Orhan, 2011: 707). Hayatımızın her aşamasında ciddi bir öneme sahip olan görselliğin eğitimde de en etkili şekilde kullanılması gerekliliği kaçınılmaz bir gerçektir.

İlköğretim öğrencilerimizin birçoğunun duygu ve düşüncelerini yazıdan çok konuşma yoluyla daha kolay bir şekilde dile getirdikleri görülmektedir. Bunun sebebi yazma çalışmalarının sıkı sıkıya kurallara bağlanması gelmektedir. Yaratıcı yazma çalışmalarının en temel amaçlarından birisi de Temizkan'ın ifadesiyle öğrencilerin sıkıcı, kendini tekrarlayan, monoton yazılar yazmak yerine özgün, akıcı, ilgi çekici bir şekilde duygu ve düşüncelerini ortaya koymalarını sağlamaktır (Temizkan, 2010: 629). Bunu gerçekleştirebilmek için de somut düşünme döneminden soyut düşünme

dönemine geçişin yaşandığı bu süreçte onlara ilgi ve isteklerini tetikleyen, dikkatlerini en çok çeken unsurlar vasıtasıyla yaklaşmak gerekmektedir. Bunların başında da görseller gelmektedir. Yazı yazdırırken ilgi çekici bir görsel verilerek buna göre bir yazı yazmaları ya da her öğrenciye seçtiği konuyu afiş, poster, resim, grafik, slâyt, video gibi unsurlardan yararlanarak sunmaları istenebilir.

Eğitimde kullanılan materyallerin etkililiğini belirleyen etkenlerden biri de hitap ettiği duyu organlarıdır. Çünkü eğitimin hangi kademesinde olursa olsun bir materyal ne kadar çok duyu organına hitap ederse amaca daha çabuk ve etkin ulaşılabilir. Görsel öğelerin hem somut hem de soyut düşünme aşamasında ama özellikle de somut düşünme aşamasında öğrencilerin düşünme ve anlatma kabiliyetlerini besleyici bir yanının olduğu görülmektedir (Kırbaş-Orhan, 2011: 707). Günlük yaşamda sembol, logo, resim, fotoğraf ve simgeler yazılı metinlere göre daha fazla dikkat çekmekte ve bu nedenle hemen hemen her alanda bunlardan yararlanılmaya çalışılmaktadır. Özellikle kitle iletişim araçlarında görselliğin yazıya göre ön planda olması bunun bir işaretidir (Yengin, 1996: 8; Kırbaş-Orhan, 2011: 707-708). Öğrencilerin yazdıklarını görsellerle desteklemesini öğrenmeye yönelik yapılacak yazma çalışmaları bu açıdan önem arz etmektedir. Öğrencilerin duyu, düşünce ve hayallerini aktarırken görsellerle desteklemesi hem onları yazmaya teşvik edecek hem de yazdıklarının amacına ulaşmasına yardımcı olacaktır. Anlattığı bir hikâyede geçen olayları resmetmesi ya da yazısında adı geçen hayvan resimlerini çizmesi, onlarla ilgili resimler bulup kâğıdın uygun yerlerine yapıştırması, yine yazısında bahsettiği coğrafik ya da uzayla ilgili şekiller çizmesi, bahsettiği yerleri canlandıracak manzara resimleri eklemesi yazısının okunabilirliğini arttıracaktır.

Resimler veya fotoğraflar gerçek hayattaki eşyaları temsil ederler. Tanım ve tasvirin yetersiz kaldığı durumlarda resimlerden ve fotoğraflardan yararlanmak iyi bir yoldur (Alperen, 2003: 21; Güner, 2004: 27). Öğrencilere yazma çalışması yaptırılacak konu ile ilgili konunun farklı yönlerini dile getiren resimlerin seçilmesi de yine öğrencilerin yaratıcı yazma yeteneklerinin geliştirilebilmesinde büyük öneme sahiptir (Kırbaş-Orhan, 2011: 707). Kirby ve Liner (1998; Oral, 2008: 14) de yaratıcılığın ilgili olduğu tekniklerden bahsederken “somut, **görsel**, seçici, ...” ifadelerine yer vermektedir.

Böttcher (1999; Maltepe, 2006: 38), yaratıcı yazmanın yazma öğretiminde kullanılabilir çok farklı yöntemleri olduğunu ifade ederek ‘uyarıcı yazma’ olarak adlandırılan bir yöntemden bahseder. Ona göre uyarıcı yazma, öğrencileri yazma eylemine çekmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde yazma iklimi, coğrafya, **resimler**, müzik, dans, sözcükler, paragraflar vb. yazma uyarıcıları kullanılarak öğrencilerin yazmaya güdülenmesi sağlanır. Oral (2003: 98-99) da resim ve müziğin yazı üzerindeki etkilerinin olağanüstü olduğunu belirterek, okullarda uygulanabilecek yaratıcı yazı uygulamalarından birisinin de daha çok soyut bir konu hakkında **resimler** ve müzik kullanılarak öğrencilerin hissettiklerini yazmalarının olduğunu ifade eder.

Buzan’a göre beyin, görsel bilgiyi çok daha etkili ve kısa sürede algılama yeteneğine sahiptir. Bu nedenle görselliğe dayanan bilgilerin, eğitimde daha kalıcı ve etkili olacağı hiç kuşkusuzdur (Buzan, 2002; İnal, 2008: 62). Öğrencilerin yazılarını görsellerle desteklemeyi öğrenmeleri de ancak bu tür uygulamaları sınıfta öğretmenleriyle birlikte yapmalarıyla mümkündür. Öğrencilere görseller aracılığıyla yazı yazdırmanın en önemli katkısı görsel öğelerin öğrencilerde yazma hevesini artırıcı bir etkisinin olmasıdır. Elbette seçilecek görsellerin öğrencilerin yaş seviyelerine, ilgi ve isteklerine uygun olmalıdır. Bu uygunluk sağlanmadığında görsellerden beklenen etki sağlanamayacaktır.

Mac Gregor (1997: 94; Tekşan, 2010: 617)’a göre öğretmen resimle ilgili öğrencilere sorular sorarak onların mantıklarını çalıştırmalarını ve hayal güçlerini geliştirmelerini sağlar. Gerekirse onlara yorum yapmaları için ipuçları verir. Onların hayallerini zorlamak isterse ipuçları vermeksizin de yazma çalışması uygulanır. White (1997: 35; Tekşan, 2010: 616)’a göre de kelime ve düşünce yaratma aleti olarak resimler çok verimlidir. Özellikle çok geniş ve farklı yorum fırsatı veren ve belirsizlik bulunan sıra resimleri yazının sonuçlandırılması ve teşvik edici bireysel cevaplar için mükemmel bir temeldir. Özellikle kelime gelişiminde teşvik edici olarak kullanılmaya elverişlidir. Tekşan (2010: 617), bu tür uygulamalara şu örneği verir: “Sıra resimlerinden hareketle hem grup hem de bireysel olarak hikâye yazma çalışmaları yapılabilir. Sınıf mevcuduna göre öğrenciler beşerli, altışarlı gruplara ayrılır; her bir gruba sıra resimlerinden farklı biri verilir ve öğrencilerden önce

resimle ilgili kelime üretmeleri sonra da onun hikâyesini anlatan cümleler yazmaları istenir. Bunlar bittikten sonra her grup kendi resmini sınıfa göstererek yazdıkları cümleleri okurlar. Daha sonra yazılan cümleler bütün sınıfın katılımıyla düzeltilerek hikâye olacak şekilde sıraya konulur. Bu tür çalışmalar öğrencinin dikkatini sürekli canlı tutacaktır. Bulmaca çözer gibi zevkli gelecek, yazma becerisi oyun içinde gerçekleşecektir. **Bu şekilde yazma becerisi kazanan öğrenci ileride bunu gerektiği yerde kendini ifade etme aracı olarak rahatça kullanacaktır.”**

Görsel temelli materyaller (resim ve fotoğraflar) kelimeleri zenginleştirmede, fikir üretmede ve bireysel tepkileri artırmada kullanılabilir. Görseller öğrencilere yaratıcı olma şansı verir (İthindi, 2004; Öztürk, 2007: 35). Resim ve fotoğraflar yaratıcı yazı yazmanın uyandırılmasında oldukça başarılıdırlar. Görseller ifadelerin ortaya çıkmasında yardımcı olurlar. Resimler sayesinde çocukların görsel zekâlarını kullanarak yaratıcı yazmalarını geliştirmeleri sağlanır. Yaratıcı yazma çalışmalarında resimler, fotoğraflar ve karikatürler kullanılarak öğrencileri düşünmeye yönlendirebilir ve bu araçlar sayesinde geliştirdikleri düşüncelerini yazıya dökmelerini sağlayabiliriz (Öztürk, 2007: 35-36). İşte yaratıcılık hem duyu algılarının, hem de özgür düşünmenin bir potada bütünleştiği bir noktada oluşuyor. Duyu algıları yeterince eğitilmemiş bir insan bakar ama görmez, işitir ama duymaz, çevresinde olup bitene karşı duyarsız olduğu gibi, kendisini de tanımaz, kendi olanaklarının, kendi içindeki gizilgücün bilincinde bile değildir. Bu açıdan da kalıplaşmış düşünme biçimlerini ve söylemleri içselleştirerek hep başkalarının söylediğini yineler. Hep başkalarının ne dediğine önem verir, başkalarına göre yaşar, kendi değil başkaları vardır ya da kendisi başkalarındadır. **Yaratıcı yazma doğrudan duyu algılarını harekete geçirdiğinden, farklı bir duyarlılığın oluşmasını sağlayarak özgür düşünmenin kapılarını açıyor.** Bu açıdan yaratıcı yazmaya her şeyden önce duyuların eğitilmesi gözüyle bakabiliriz ki, buna yalnızca yazar olmak isteyenlerin değil, herkesin gereksinimi olduğu tartışma götürmez (İpşiroğlu, <http://zehraipşiroglu.com/tuerkce/deneme-ve-elestiri-itaplari/yaratıcı-yazma-2>, Erişim Tarihi: Mart 2012).

‘Yazdığı metni görsel materyallerle destekler’ kazanımıyla ilgili 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı (2006: 31)’nda yer alan etkinlik örneği bir tanedir:

- “**Projem**”: Öğrencilere farklı konular verilerek birini seçmeleri istenir. Her öğrenci seçtiği konuyla ilgili bir proje hazırlar. Öğrenciler yazdıklarını afiş, poster, resim, grafik veya bilgisayardan yararlanarak sunar.

Yedinci Kazanım: Olay Yazıları Yazar

Olay yazıları; kişi, yer ve zaman öğeleri kullanılarak yazılan yazılara denir. Güneş’e göre bilgi dağarcığından çok yaşantıyı zenginleştiren yazılardır. Bu tür yazılar, bizleri bulduğumuz ortamdan başka bir ortama götürmekte ve dış dünyamızı geliştirip zenginleştirmektedir (Güneş, 2002. 88; Çelebi, 2008: 5). Roman, hikâye, masal, fabl, destan, halk hikâyeleri, tiyatro gibi yazılar olay yazılarıdır.

‘Olay yazıları yazar’ kazanımı, 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda yer alan yazma kazanımlarından birisidir. Bir hikâye yazma veya tamamlama, bir tiyatro oyunu yazma her şeyden önce iyi düzeyde yaratıcılık gerektirir. Yaratıcılığın temel özelliklerinden olan hayal etme, rüya görme, tasarlama, gözlemlenme, strateji oluşturma, birleştirme, fikir üretme, canlandırma, maceracı olma, öykülendirme, bütünü kavrama becerisi, üretkenlik, kavramsallık gibi özelliklere sahip olmayan bir kişinin herhangi bir olay yazısını kurgulaması ve bunu yazıya dökmesi mümkün değildir.

Olay yazıları yazmada yaratıcılık, tasarlama, üretkenlik, strateji oluşturma, öykülendirme, bütünü kavrama, fikir üretme gibi becerilerin devreye girmesi sebebiyle bu kazanım beynin **sağ üst** bölümü ile doğrudan ilgilidir (Akgül, 2010).

Olay yazıları yazar kazanımı, Gardner’in sekiz zekâ alanlarından sözel/dilsel zekâ alanının kapsamına girer.

Sözel-dil zekâsı konuşma ve yazma dilinde kelimeleri etkili bir biçimde kullanma kapasitesini belirtir (Armstrong, 1994: 2; Güney-Aytan-Gün, 2010: 215). Sözel/dilsel zekâyaya sahip bireyler Türkçe programındaki öğrenme alanları okuma, yazma, konuşma ve dinlemeyi aktif şekilde kullanırlar. Bu kapasite, dilin gramer yapısını, sözcük dizimini, vurgusunu ve kavramlarını da kastettikleri anlamlara uygun olarak büyük bir ustalıklarla kullanmayı gerektirir (Güney-Aytan-Gün, 2010: 215).

Sözel-dil zekâsı kuvvetli olan bireyler, işiterek, konuşarak, okuyarak, tartışarak ve başkaları ile karşılıklı iletişime ve etkileşime girerek en iyi öğrenirler. Yazarlar, şairler, gazeteciler, hatipler, sunucular, avukatlar sözel-dil zekâsı gelişmiş kişilerdir. (Demirel, 1998: 143; Saban, 2003, s. 7-8; Özden, 2003: 113-114; Güney-Aytan-Gün, 2010: 215).

Olay yazılar yazmak, etkili ve yeni bir sentez yapabilme becerisini gerektirir. Var olanlardan yeni sentezler yapamayan bir kişinin bir hikâyeye yazabilmesi ya da bir senaryo oluşturabilmesi düşünülemez.

Sentez seviyesinde, öğrenciden belli öğeleri ya da parçaları birleştirerek yeni bir ürün ortaya çıkarması beklenmektedir. Yeni bir ürünün, daha önce hiç ortaya çıkarılmamış olması gerekir. Sentez seviyesi, çok zor ölçülen bir seviye olduğundan hedef ve davranış hazırlamak biraz zordur (Karaman, 2005: 80-85; Akgül, 2010).

Sentez yapmak yaratıcılık gerektirir. Çünkü yaratıcılığın bir yönü keşfetme ise diğer yönü yeni bir şey ortaya koyma becerisidir. Akgül (2010), yaratıcılık gerektiren bu kazanımı sentez yapabilmeye örnek olarak verir: “Böcek, kuş, sevgi, çuval, bardak, yaşlı adam, kırmızı pelerin, küçük kız sözcüklerinden oluşan bir hikâyeye yazmaya çalışınız.” sorusu, bir sentez basmağı sorusudur. Çünkü kişi var olan parçalardan kendine özgü, özgün bir bütün oluşturacaktır. Bu soruda bireyin kavramları bilmesi, hikâyeye yazın türüne dair alt bilişsel (bilgi, kavrama, uygulama, analiz) becerilere sahip olması gerekmektedir.”

Alan uzmanlarının yaptıkları tanımlamalara bakıldığında yeni bir şey ortaya koyma, yeni ürünler sunma, sentezler yapma yaratıcılığın ve yaratıcı yazmanın en önemli özellikleri olarak ön plana çıkar:

Mayesky (1995: 13; Dikici, 2001)'e göre "*Yaratıcılık, birey rüya gördüğünde ya da herhangi bir şekilde hayal kurduğunda ortaya çıkar.*" Rawlinson (1995: 21; Dikici, 2001) da benzer bir tanımlamada bulunarak yaratıcı düşünmenin bir rüya görmek olduğunu belirtir. Ona göre "*Rüya görmek, beynin çalışabilmesi için temel işlevlerdendir ve rüya görmeyen çok az insan vardır.*" Landau (1974: 10; San, 2008: 15)'nın yaratıcılık tanımında da "*yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi*" ifadesi yer almaktadır. San (2008: 15)'a göre yaratıcılık "*Bilinen şeylerden yepyeni bir şey çıkarmak, yeni, özgün bireşime (sentez) varmak*"tır. "*Yaratıcı bir kişilikte ... serüvenci düşünme, imgelerle düşünebilme ve imgelemci olma, ... bireşimci (sentezci) yargulara varabilen bir kişilik yatmaktadır*" (San, 2008: 17). Noyanalpan (1993; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96), yaratıcılığı "*hem bir süreç hem de bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma*" olarak ele alınabileceğini ifade etmektedir. John Preeman'a göre ise "*Yaratıcı olmak demek; dünyaya yeni ürünler ya da düşünceler sunabilmek demektir*" (Noyanalpan, 1993; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96). Bessis (1973: 25; Koray, 2004: 2)'e göre de "*Bilinenlerden yeni sentezler yapma faaliyetleri*"dir. Çağlar (1999: 1624-25) da yaratıcılığa ait özellikleri sayarken sentez yapabilmekten bahseder: "*Bileşim (sentez) ve bir sonuca götürme: Yaratıcı kişi birbiriyle bağıntısı olmayan parçaları ve öğeleri birbiri ile uyumlu bir şekilde yepyeni bir sentez oluşturacak şekilde birleştirme yeteneğine sahiptir. O daha önceden bir bütünü oluşturan parçalar üzerinde iyice çalışmadan bir bütünün ayrıntılarını kavrar ve yepyeni bir sentez oluşturur. Çeşitli parçalar arasında yeni bağıntular kurarak yepyeni bir sentez yapabilir.*" Csikszentmihalyi (2002: 58-73; Üstündağ, 2009: 31-32)'e göre yaratıcı kişiler "*Fanteziler, hayal kurma ve gerçekler arasındadır.*" Erlendsson (1999; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96)'a göre ise yaratıcılık söz konusu olduğunda; "*Bilgi ve deneyim birikiminden yararlanarak sentezleme sonucu yeni ürünler ortaya koymak gerekir. Birbirleriyle farklı olan, ilişkisi olmadığını sandığımız şeylerin ilişkisini kurmak ve yeniyi yaratmak gerekir. ... yaratıcılıkta, ... imgelem, duygular etkileşim halindedir.*" Robinson (2008: 135)'a göre "*sistemli bir biçimde, etkin olarak bir şey üret*"mek demektir. Oral (2008: 16)

yaratıcılıktan bahsederken, “*Duygularını kâğıda ister öykü, ister şiir olarak döksün, kişi bu yolla kendini aynadan görmüş gibi olacaktır.*” ifadelerini kullanır. Güteryüz (2006; Ak, 2011: 24) de “*Var olan bilgileri, kavramaları, olayları, bellekteki sesleri, görüntüleri, hayalleri yeniden kurgulayarak, birbiriyle ilişkilendirerek ortaya yeni bir beste, şiir, öykü, deneme ya da roman koyma etkinliğidir yaratıcı yazma.*” şeklinde bir tanım getirmektedir.

Yukarıdaki tanımlamalarda yer alan yaratıcılık özelliklerine bakıldığında, olay yazıları yazma becerisine sahip olanlarda bulunması gereken özellikler, yaratıcı insanlarda bulunması gereken özelliklerle aynıdır. Buradan da olay yazılarını yazabilmenin ancak yaratıcı özelliklere sahip olmakla mümkün olabileceği görülmektedir. Çünkü olay yazısı yazmak müthiş bir hayal gücü, hayal edilenleri bir film izler gibi beyinde canlandırabilme ve böylece bir senaryo oluşturma, oluşturulan senaryonun nasıl bir sonla sonlandırılacağını baştan beri görüp ona göre tasarlama, parçalar arasında bağlantı kurabilme ve yeni bir sentez meydana getirebilme gibi birçok unsuru bir arada yapabilme becerisi gerektirir.

Olay yazıları yazma kazanımı elde etmede en çok sorumluluk öğretmenlere düşmektedir. Sınıf içerisinde bu kazanımı elde etmede kullanılacak uygulamaları titizlikle uygulayarak öğrencilere yararlı olunabilir.

‘Olay yazıları yazar’ kazanımını elde etmede kullanılacak birçok uygulama vardır. Oral (2003: 77-114)’ın aktardığı ve okullarda uygulanabilecek yaratıcı yazı uygulamalarından ‘olay yazıları yazar’ kazanımını elde etmede etkili olabileceklerden bazıları şunlardır:

- **Doğa ve Çevre Gezileri:** Dışarıda (özellikle doğada) gezinmek, çocukların yaşadıkları çevreyi fark etmelerine yardımcı olduğu gibi, onların beş duyularını da daha etkin biçimde kullanmalarına yol açacaktır.

Öğrencilerin doğada gezinmeleri güzel olmakla beraber amaçsız olmamalıdır. Öğretmen öğrencilerinin dikkatlerini doğadaki cisimlerin benzerlikleri ve zıtlıkları üzerine çekebilir. Zihinsel sınıflandırmaların sadece bir, iki yoldan

ibaret olmadığını, doğada yüz binlerce farklı kombinasyon bulunduğunu gösterir.

Çevre gezisinde öğretmen öğrencilerinden etraflarındaki varlıklar hakkında öyküler ya da şiirler yazmalarını isteyebilir. Böylece öğrenciler çevrelerindeki birbirinden farklı ve bağımsız görünen varlıkları düşünüp, aralarında anlamlı bağlar kurmak zorunda kalırlar. ... Çevre gezilerinin sonunda, öğrencilerin yazdıkları öyküler, şiirler sınıfta okunmalıdır. Bu sayede, öğrenciler birbirlerinin doğayı yorumlarken farklı duygular ve düşüncelerle hareket ettiğini görme olanağına kavuşur. Bunun yanında, her öğrenci kendi bireysel özelliklerini, niteliklerini ve farklılıklarını fark eder.

- **Sözcük Türeterek Öykü Yazmak:** Bu etkinlik, yaklaşık üç saat sürer ve sözcük türeterek gerçekleştirilir. Öğretmen ilk önce anahtar sözcük söyler. Öğrenciler bu sözcükten akıllarına gelen farklı sözcükler üretirler. Daha sonra öğretmen öğrencilerden bu sözcükleri kullanarak birer öykü yazmalarını ister. Ancak bu etkinlikteki önemli kural, öykünün anahtar sözcük hakkında olmamasıdır.

Herkes öyküsünü yazdıktan sonra, öğrenciler eşleşir ve eşler birbirlerine yazdıkları öyküleri okurlar.

Daha sonra özetle, yazma işi bittikten sonra eşleşme sonucunda öğrenciler birbirlerinin öykülerini dinleyip, geri bildirimlerde bulunurlar. Öykülerin eleştirilen bölümlerin düzeltilmesi için ek süre verilir. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra öyküler bütün sınıfa okunur. Değerlendirme öykülerin genişliğine yani; öyküde yer alan sözcük sayısına göre yapılır.

- **Senaryo Yazmak:** Bu etkinlik yaklaşık sekiz saat sürebilir. Etkinliğin çok uzun süreye yayılmaması gerekir. ... senaryo yazımı 6-8, sınıf öğrencilerinde rahatlıkla uygulanabilir.

Özetle Öğretmen bir filmin ilk yarım saatini izlettikten sonra öğrencilerden bu filmin devamını yazmalarını ister.

- **Diyalog Yazmak:** Bu etkinlikte öğrencilere ilk önce monologlar yazdırılır. Öğretmen öğrencilerden ilk olarak herhangi bir konuda, kendilerini haklı çıkaran bir monolog yazmalarını ister. Bu monolog, arkadaşlarla ya da aileyle tartışırken çocuğun kendisini haklı çıkaracak cümlelerden oluşmalıdır.

Daha sonra özetle bu monologların cümleleri tek tek kesilerek ikililere dağıtılır. Öğrenciler eşler halinde yeni monologlar üzerinde çalışırlar. Son olarak öğrenciler önce kendi orijinal monologlarını daha sonra beraber oluşturdukları monologları okurlar. Değişimler ve gelişmeler sınıfça görülmüş olur.

- **Öykü Karakterleri Oluşturmak:** bu yöntem her yaş için eğlenceli olmasına rağmen, özellikle küçük yaş grupları için son derece faydalıdır. Oldukça basit ve yaratıcılığı geliştiren bir tekniktir.

Özetle bu teknikte öğrenciler cinsiyet, fiziksel görünüm, kişilik, meslek, sevdiği uğraşlar başlıkları altında bir karakter oluştururlar. Sonra bunları keserek sütunlardan ve satırlardan keserek başlık başlık zarflara koyarlar. Zarfların üzerine içinde özelliklerin bulunduğu grubun adı yazılır. Bütün sınıfın oluşturduğu zarflar bir havuzda toplanır. Daha sonra öğrenciler her zarftan rastgele bir özellik seçer. İlginç özellikler bir araya gelmiş olur (kel manken gibi). Böylece kendilerine verilen en az bir saatlik zamanda sıra dışı öyküler yazarlar.

Öyküler yazıldıktan sonra, öğretmen öğrencileri eşleştirir. İkili birbirlerinin öykülerini dinleyerek geri bildirimde bulunurlar. Düzeltmelerden sonra öykülerin son hali sınıfta okunur ya da panoya asılır.

- **Reklam Metinleri Yazmak:** Bu etkinlikte amaç somut ve belirli özellikleri olan bir ürünü tanıtmak, tanıtırken orijinal fikirler bulmak ve bunları senaryo ya da slogan biçiminde ifade etmektir.

Öğrenciler 4 ve 5 kişilik gruplar halinde kendilerine verilen ürün bilgileri doğrultusunda kısa ve orijinal slogan ya da senaryo oluştururlar. Her grubun aynı ürün için hazırladığı eser tüm gruplara okunur ve geri bildirim alınır.

Bu etkinlik daha sonra uzun senaryolar yazmak için iyi bir hazırlık aşaması olarak da kullanılabilir.

- **Eşyalarla Diyaloglar:** Bu etkinlikte kısaca öğrencilerden kendilerince özel ve önemli olan bir eşyalarıyla ilgili hislerini anlatan bir monolog yazmaları istenir. Monologlar yazılırken satır aralarının geniş tutulmasına dikkat edilir. Daha sonra bu boşluklara eşyaların düşünceleri yerleştirilir.

Küçük çocuklar monologları diyaloglara çevirirken zorlanabilirler. Bu durumda, sadece monologların oluşturulması da yeterlidir.

‘Olay yazıları yazar’ kazanımıyla ilgili 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (2006: 32)’nda yer alan etkinlik örnekleri aşağıdaki gibidir:

- **Hikâye yazma:** Farklı hikâyelerden tek bir hikâye oluşturulur. Farklı olasılıklar düşünülerek “Eğer... olsaydı/olmasaydı, ne olurdu?” sorularına cevap veren bir hikâye yazılır. Yazılan hikâye canlandırılır.
- **“Perde Açılıyor”:** Belirlenen konuda tiyatro metni yazılır veya bir hikâye metni tiyatro metnine dönüştürülür ve sahnelenir.
- **Masal yazma:** Okunan veya dinlenen/ izlenen bir masal kahramanının hayal edilen yeni bir macerası yazılır. Değişik masal kahramanları tek bir masalda buluşturulur veya masal kahramanının maceraları günümüze uyarlanarak yazılır.
- **Senaryolaştırma:** Bir Nasrettin Hoca fıkrası senaryolaştırılır.
- **“Yuvarlak Masa Yazarlığı”:** Öğrenciler gruplara ayrılır. Her gruba farklı bir cümle verilir. Verilen cümleler hikâyelerin giriş cümlesi olarak kullanılır. Öğrencilere 2 dakika süre verilir. Öğrenciler bu sürenin sonunda, cümleleri bitmemiş bile olsa yazmayı bırakırlar. Her öğrenci kâğıdını sağındaki arkadaşına verir. Bir sonraki öğrencinin yazma süresi artırılır. Son turda metinler, ilk yazan öğrenciye döner ve o öğrenci hikâye tamamlanmamışsa hikâyeyi son-

landırır. Her grup yazdıkları hikâyeler arasından en beğendiklerini seçerek sınıfla paylaşır.

- **Diyalog yazma:** Okunan masal, hikâye, fıkra veya anı diyaloga dönüştürülür.

Yarım kalmış bir öyküyü kendine göre kurgulayıp tamamlama da bu uygulamalardan birisidir. Göçer (2010: 191)'e göre yazma çalışmalarında öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmek ve yazılı olarak anlatmak amacıyla işlenen metinle de ilgi kurularak metin tamamlama çalışması yaptırılmalıdır. Özellikle öğrenciler, ana kahramanı oldukları bir öyküyü tamamlamaktan zevk alacak ve hayal dünyalarını kullanarak ilginç kurgular oluşturabileceklerdir.

Sekizinci Kazanım: Düşünce Yazıları Yazar

Düşünce, kişinin, zihninde ortaya koyduğu bir faaliyettir. Kişi çevresinde gördüğü olaylardan, kişilerden, olgulardan, objelerden yararlanarak bazı yargılara ulaşır. Bu da onun bilgi ve kültür alanını genişletir. Ona yaşama zevkini tattırır (Gök, 2006: 20).

Düşünce Yazıları: Bilimsel ve öğretici nitelikteki metinler, gerçek yaşamda kullanılacak ve yaşama geçirilebilecek bilgilerin, ileri sürülmesidir (Özdemir, 1983: 36; Çelebi, 2008: 5).

Düşünce yazısı adından da anlaşılacağı gibi özü bilgiyle donanmış düşüncelerin açıklamasını, yoğunlaştırılmasını ve derinleştirilmesini esas alan yazılardır (Gök, 2006: 1). Emir (1970: 5; Gök, 2006: 1)'e göre de fikir, dimağın düzenli ve disiplinli çalışması sayesinde elde ettiği kesin bir sonuçtur.

Düşünce yazısı; genellikle yazarların kendi düşüncelerini, bilgi vermek ya da edindiği izlenimleri aktarmak yoluyla okurlarıyla paylaştığı yazılardır. Düşünce, zihnimizin öyle bereketli bir tohumudur ki, bir kere boy vermeye görsün; hiç bir kuvvet onu söküp atamaz. Düşünceler yeni düşünceler doğurur. Bir düşünceden elde edilen yargı başka bir düşüncenin temeli veya değer hükmü olur. Bir şeyin yanlış

olduğunu söylemek için ‘doğru’ hakkında bilgiye sahip olmamız gerekir. Bu denli önemli bir konuma sahip olan düşünce yazıları çocuğun eğitimine ve düşünce dünyasına katkıda bulunmaktadır (Gök, 2006: 21).

2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda yer alan yazma kazanımlarından birisi de ilköğretimden mezun olmuş bir öğrencinin, herhangi bir konudaki fikir ve düşüncelerini dile getirebilecek yazılar yazabilmesidir. İlköğretim ikinci kademesinde okuyan bir öğrencinin düşünce yazılarına yönelmesi, o öğrencinin fikir kitaplarını daha rahat okuyup anlamasına ve kendi fikirlerini de serbest bir şekilde dile getirmesine katkıda bulunacaktır.

Düşünce yazıları yazmada yaratıcılık, tasarlama, üretkenlik, strateji oluşturma, öykülendirme, bütünü kavrama, fikir üretme gibi becerilerin devreye girmesi sebebiyle bu kazanım beynin **sağ üst** bölümü ile doğrudan ilgilidir. Düşünce yazılarının yazılması sürecinde düşünce üretme, düşünme, açıklama, izah etme ve ikna gibi kavramlar önem kazandığı için bu kazanım aynı zamanda beynin **sağ alt** çeyreği ile de doğrudan ilgilidir. Mantık, kuşku, eleştiri, veri analizi, problem çözme, kuram koyma, belgeleme, anlamlı cümle kurma ve analiz etme ile ilgili olduğu için beynin **sol üst** çeyreğini; ayrıntılara dikkat etme, detay, örgütleme becerisi, planlama, sonuç çıkarma ile ilgili olduğu için, beynin **sol alt** çeyreğini de ilgilendirmektedir (Akgül, 2010).

Düşünce yazıları yazar kazanımı, Gardner’in sekiz zekâ alanlarından sözel/dilsel zekâ alanının kapsamına girer.

Yaratıcılığın ya da yaratıcı düşünmenin en önemli yanı “yeni”yi ve “bana ait olanı”, “beni” ortaya koyabilmedir. Alan uzmanlarınca yapılan yaratıcılık ve yaratıcı yazma tanımlarının hemen hemen tamamında yeni bir düşünce, değişik bir fikir ortaya koyma ve üretme vardır: Landau, “... **yeni bir düşünce şeması içinde ... yeni düşünüler (fikirler) ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi**” (Landau, 1974: 10; San, 2008: 15); Wilson, “**yepyeni değişik bir düşünce ürünü**” (Wilson, Özben-Argun, 2005: 17); San, “**deneyim, fikir ve ürünler ortaya koyabilme**” (San, 1985: 101); Bessis, “**eski fikirlere yeni kimlikler verme ve bilinenlerden yeni sentezler yapma faaliyetleri**” (Bessis, 1973: 25; Koray, 2004: 2); Yenilmez ve Yolcu, “**yenilik**

arayan ... özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimi ... **üretken bir süreç**” (Yenilmez-Yolcu, 2007: 96); Erlendsson, “**düşünceyi tamamlayarak geliştirme, ayrıntılara girebilme, yanıtlar ekleme yeteneği**” (Erlendsson, 1999; Yenilmez-Yolcu, 2007: 97); Robinson, “**sistemli bir biçimde, etkin olarak bir şey üret**”mek (Robinson, 2008: 135); Aşıcıoğlu, “**izlenimlerin farklı bir sunumla ortaya konması**” (Aşıcıoğlu, 1993:146; Maltepe, 2006: 33-34); Oral, “**kişinin bir konudaki duygu ve düşüncelerini, hayal gücünü kullanarak özgürce kâğıda dökmesi**” (Oral, 2008: 8); İpşiroğlu, “**düşünceleri, yaşantıları, gözlemleri kurgusal bir bütünlük içinde temellendirerek dile getirme**” (İpşiroğlu, 2007: 23); Temizkan, “**özgün, akıcı, ilgi çekici bir şekilde duygu ve düşüncelerini ortaya koyma**” (Temizkan, 2010: 629); Evirgen, “**bir şeyi herkesten farklı yollarla yapabilme ve yeni fikirler geliştirebilme ... herkesin gördüğü şeyi aynı görüp onunla ilgili farklı şeyler düşünebilme ... herkesten farklı bakabilmek ve farklı yaklaşım tarzı geliştirebilmek**” (Evirgen, 2010: 18); Rıza “... empoze edilmiş düşünce çizgisini kırma ve **yeni bir düşünce çizgisi ortaya koyma, belli bir problem için değişik alternatif çözümler getirme, ... yeni bir düşünce ortaya koyma**” (Rıza, 2000: 6; Kuvanç, 2008: 5); Koray, “**düşünme süreci ya da yeni bir ürün ortaya koyma becerisi**” (2004: 2) ifadeleriyle yaratıcılığın ya da yaratıcı düşüncenin yeni bir fikir ortaya koyma yönüne değinmişlerdir.

Yaratıcı yazılar özgündür. Kişinin özgürce yazdığı ve hayal gücü tarafından karakterize edilen yazılardır. Standart biçimleri yoktur. Küçük (2007: 11; Temizkan, 2010: 628)’ün ifade ettiği gibi yaratıcı yazmada normal değerleri zorlamaksızın alışılmışın dışına çıkmak, hayal gücünden yararlanarak **herkesten farklı düşünceler ortaya koymak**, özgürlüğü yakalayabilmek, akıcı ve hoşlanarak yazmak, yazmadan zevk almak, standartların dışına çıkmak gibi durumlar söz konusudur.

İşte ilköğretimden mezun olmuş bir bireyin herhangi bir konuda bir fikir yazısı yazabilme edinimini kazanabilmesi, yeni ve farklı bir düşünce ortaya koyabilmesiyle başlar. Bu nedenle özgün düşünce ve fikirleri ortaya çıkarmaya yönelik yaratıcılık eğitimi, düşünce yazıları yazma kazanımını elde etmede büyük bir öneme sahiptir.

Öğrencilerin bu kazanımı elde edebilmesi için onlar, düşünmeye ve düşündüklerini üretime dönüştürmeye sevk edilmelidir. Bu konuda aile bireylerine ve öğretmenlere çokça iş düşmektedir. Yaratıcı öğretmen yaratıcı düşünme sürecini destekler. Çocukları veriler arasında yeni ilişkiler araştırmaya, birleştirmeye, hayal kurmaya, probleme değişik çözüm yolları bulmaya, geniş tahminler yapmaya, fikirler ödünç almaya, başkalarının fikirleri üzerine yeni fikirler inşa etmeye ve fikirleri değişik yönlere yönlendirmeye teşvik eder (<http://elitokul.comsosyalbilimyaraticilikvedusunme.htm>, Erişim Tarihi: Aralık 2011). Fikir üretmeye yönelik egzersizlerin yaptırılması, ortaya çıkan bu fikirlerin geliştirilmesi ciddi bir önem arz etmektedir. Öğrencilerin fikir üretmelerinde en etkili unsurlardan birisi de merak duygusudur. Emir'in de ifade ettiği gibi her insanda çevreye karşı normal veya aşırı dozda bir merak duygusu vardır. Çevre öylesine meraklı şeylerle dolar ki her şey bir düşünce konusu olabilir. Bu duygunun doyumunu sunucunda; insanda hayret, hayranlık gibi durumlar belirir. Yunanlılar 'hayret bütün ilimlerin anasıdır' derler." (Emir, 1970: 8; Gök, 2010: 21).

Düşünce yazıları yazmak yeterli miktarda zaman gerektirir. Çünkü düşünce yazıları, üretmeye dayalı olduğundan çokça düşünmeyi, fikirler üretmeyi, onları sorgulayıp düzenlemeyi, yeniden yeniden düzenlemeyi gerektirir. Kısacası yaratıcılık gerektirir. Özgün olması, bir mesaj iletmesi, karşısındakinin bilgi ve tecrübelerine bir katkı sağlaması gerekir. Kirby ve Liner (1998; Oral, 2008: 13)'e göre yazının yaratıcı olması sadece bir sürü süslü sözden ibaret olduğu anlamına gelmez. Bazen sözcükler yalın olsa da anlam ve içerik son derece zengin olabilir. Bazen de hem anlam ile içerik, hem de sözcükler zengin olabilir. Önemli olan, yazıda kendine has bir içerik ve bilginin olmasıdır. Bu nedenle yaratıcı düşünmeyi gerektiren bu tarz çalışmaların yapılabilmesi için eğitim programlarının elverişli hale getirilmesi gerekir. Coon (1983; Rıza, 1999: 16; Dikici, 2001), kalıplaşmış konular yığını olan ve belli süre içinde tamamlanılması gereken eğitim programlarının da yaratıcılığa engel olabildiğini belirtmektedir.

Bu kazanımla ilgili çok değişik uygulamalar yaptırılabilir. Oral (2003: 77-114)'a göre bunlardan bazıları şunlardır:

- **Cümle Birleştirme:** Bu etkinlikte özetle, öğrencilere verilen birbiriyle bağlantısız, kısa, bölük pörçük cümlelerden oluşan bir paragraf verilir. Sonra öğrenciler ikişer kişilik gruplar oluştururlar. İkililer, bu paragraftaki cümleleri birleştirip, içeriğini zenginleştirmeye çalışırlar. Daha sonra yapılan değişiklikler sınıfta okunur. Okuma işi bittikten sonra da fikirler ve düşünceler tahtaya yazılır.
- **Özgün Değişler Oluşturmak:** bu etkinliğin amacı, öncelikle öğrencilerin farklı gibi görünen kavramlar arasında bağlantı kurmalarına yardımcı olmaktır.

Öğretmen tanımlanmasını istediği bir kavramı öğrencilere eksik cümle şeklinde sunar. Öğrencilerin görevi, bu cümleyi en ilginç bir şekilde tamamlamak ve ardından kısaca açıklamasını yazmaktır.

Bu etkinlikte öğretmenlerin dikkat etmesi gereken nokta, verecekleri cümlelerin çocukların yaşlarına uygun zorlukta olmasıdır.

- **Müze Gezileri:** Bu uygulama 5-9. sınıflar için mükemmeldir. Öğrenciler istedikleri bir heykeli ya da antika süs eşyasını, bir binayı seçebilir. İlk üç gün, öğrencilerin istedikleri her türlü kaynağı kullanmaları serbesttir. Müzelerden bilgi toplayabilirler, kütüphane araştırması yapabilirler, kartpostallar toplayabilirler, hatta varsa üniversitelerdeki uzmanlardan bilgi alabilirler. Bu üç günün sonunda, öğrenciler aşağıdaki bölümler hakkında yazı yazacaklardır:

1)Ben kimim: Burada seçilen tarihi eser kendini tanıttacaktır.

2)Bu bölümde, öğrenciler seçtikleri eserin şu andaki zaman ile mekândaki duygu ve düşüncelerini yazacaklardır.

Uygulamanın son gününde, öğrenciler çalışmayı yaptıkları müzenin kafeteryasında ya da tarihi eserlere yakın bir başka yerde toplanıp, yazılarını paylaşıp, yazdıklarını gruba aktarır.

2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı (2006: 32)'nda yer alan etkinlik örnekleri de aşağıdaki gibidir:

- **“Gündem Oluşturma”**: Güncel bir konuyla ilgili görüş ve düşünceler yazılır.
- **“Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var”**: “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” atasözü tahtaya yazılır. Öğrencilere ne anlama geldiği sorulur. Öğrenciler, atasözünde anlatılana benzer bir durumla karşılaşp karşılaşmadıkları hakkında konuşurlar. Sınıf iki gruba ayrılarak bildikleri atasözlerini yazarlar. Yazdıkları atasözlerinden birini seçerek 3-5 paragraflık bir metin oluştururlar.
- **“Denemeler”**: Öğrencilere bir konu verilir. Bu konuyla ilgili çağrışım yapan kelimeler listelenir. Bu kelimelerden birbiriyle ilişkili olanlar eşleştirilir. Konuyla ilgili bilgiler gözden geçirilir. Öğrenciler, yazdıklarının taslağını yanlarındaki arkadaşlarına okutarak görüşlerini alırlar. Gerekli düzeltmeleri yaparak yazılarına son hâlini verirler.
- **“Renklerin Dünyası”**: Her öğrenci bir renk adını alarak en güzel rengin kendisi olduğu konusunda ikna edici yazı yazar.
- **“Kulağıma Küpe Olsun!”**: Bir metnin ana fikrinden hareket edilerek öğüt verici bir yazı yazılır.
- **“Aynadaki İzler”**: Öğrenciler, kendilerinin 20 yıl sonraki hâlleri ve fizikî görünüşleri hakkında düşünce ve hayallerini anlattıkları geleceğe yönelik bir mektup yazarlar.
- **“Adım Adım Dergicilik”**: Okul gazete veya dergisi için yazılar yazılır.

Sonuç olarak aydınlık bir toplumun meydana gelmesi, fikir üreten ve bunları da insanlarla paylaşan bir nesille mümkün olabilir.

Dokuzuncu Kazanım: Şiir Yazar

İnsan, günlük hayatta karşılaştığı ya da duyduğu her şey karşısında çeşitli duygular yaşar. Fakat yaşadıklarını aktarma konusunda farklı yollar izler. Şiir de sanatlı sözlerden oluşan ve kişinin duygularını aktarmada kullandığı yöntemlerden birisidir. Şiiri diğer yöntemlerden ayıran en temel özellik, şiir yazmanın bir yetenek gerektirdiğidir. Yaşanılanlar karşısında hissedilenleri en güzel, şairler dile getirir. Şiirin konu kapsamı oldukça geniştir. Yaşanılan ya da yaşanılacak her şey şiirin konusu olabilir.

‘Şiir yazar’ 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda yer alan kazanımlarından birisidir. Öğrencilere şiir yazabilme becerisini kazandırmak, onların duygularını sanatsal bir dille ifade etmelerini sağlayacaktır. Bu da duyguların iletilmesindeki etki gücünü arttıracaktır.

Bu kazanımı elde etmedeki amaç, ilköğretimin ikinci kademesinde okuyan bir öğrenciyi şair olarak yetiştirmek değildir; fakat yaşadıkları karşısında hislerini, birkaç mısra ile de olsa şiir diliyle ifade edebilmesidir.

Şiir yazma beynin sağ lobunun özelliğidir. Çünkü şiir yazmanın gerekleri olan hayal etme, rüya görme, canlandırma, kavramsallık, sanatçı yeteneği gibi yaratıcı özellikler sağ lobda gerçekleşir. Sağ ve sol lobları alt ve üst çeyreklere ayıran Akgül (2010)’e göre de şiir yazma becerisi, doğrudan doğruya yaratıcı ifade ile ilgilidir ve beynin sağ üst çeyreğinde gerçekleşmektedir.

Şiir yazma, Gardner’in sekiz zekâ alanından sözel/dilsel zekâ alanının kapsamında yer alır.

Şiir yazmak, etkili bir sentez yapabilme becerisini gerektirir. Var olanlardan yeni sentezler yapamayan bir kişinin şiir yazabilmesi düşünülemez. Sentez yapmak bilişsel öğrenme basamaklarından beşincisidir. Herhangi bir konuda sentez yapabilmek yaratıcılık gerektirir. Var olanları kullanarak yeni bir şey ortaya koymak olan sentez yapmak, yaratıcılığın en önemli özelliklerinden birisidir. Akgül (2010), yaratıcılık gerektiren bu kazanımı sentez yapabilmeye örnek olarak verir: “Yazma öğrenme alanına ait “Şiir yazar” kazanımını inceleyelim: Bu kazanımda öğrenciden

yeni ve özgün bir şeyler ortaya koymasını istenmiştir. Bu diğer basamaklara göre daha üst beceri olduğu için öğrenci için oldukça zor ama bir o kadar da öğrenciyi geliştiren ve beyin fonksiyonlarını üst düzeyde kullanabileceği bir beceri/kazanımdır. Bahsettiğimiz üzere bu kazanımda özgün ve yeni bir şeyler ortaya koyulduğu için bu kazanımın sentez basamağı içerisinde değerlendirilmesi gerekir.”

(‘Olay yazıları yazar’ ile ‘Şiir yazar’ kazanımlarına ait yaratıcılık özellikleri benzerlik göstermektedir. Bu nedenle yukarıda ‘olay yazıları yazar’ başlığında yaratıcılık ve yaratıcı yazma ile ilgili alıntıladığımız ifadeleri aynen buraya da alıyoruz.)

Mayesky (1995: 13; Dikici, 2001)’e göre “*Yaratıcılık, birey rüya gördüğünde ya da herhangi bir şekilde hayal kurduğunda ortaya çıkar.*” Rawlinson (1995: 21; Dikici, 2001) da benzer bir tanımlamada bulunarak yaratıcı düşünmenin bir rüya görmek olduğunu belirtir. Ona göre “*Rüya görmek, beynin çalışabilmesi için temel işlevlerdendir ve rüya görmeyen çok az insan vardır.*” Landau (1974: 10; San, 2008: 15)’nın yaratıcılık tanımında da “*yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi*” ifadesi yer almaktadır. San (2008: 15)’a göre yaratıcılık “*Bilinen şeylerden yepyeni bir şey çıkarmak, yeni, özgün birleşime (sentez) varmak*”tır. “*Yaratıcı bir kişilikte ... serüvenci düşünme, imgelerle düşünebilme ve imgelemci olma, ... birleşimci (sentezci) yargılara varabilen bir kişilik yatmaktadır*” (San, 2008: 17). Noyanalpan (1993; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96), yaratıcılığı “*hem bir süreç hem de bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma*” olarak ele alınabileceğini ifade etmektedir. John Preeman’a göre ise “*Yaratıcı olmak demek; dünyaya yeni ürünler ya da düşünceler sunabilmek demektir*” (Noyanalpan, 1993; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96). Bessis (1973: 25; Koray, 2004: 2)’e göre de “*Bilinenlerden yeni sentezler yapma faaliyetleri*”dir. Çağlar (1999: 1624-25) da yaratıcılığa ait özellikleri sayarken sentez yapabilmekten bahseder: “*Bileşim (sentez) ve bir sonuca götürme: Yaratıcı kişi birbiriyle bağıntısı olmayan parçaları ve öğeleri birbiri ile uyumlu bir şekilde yepyeni bir sentez oluşturacak şekilde birleştirme yeteneğine sahiptir. O daha önceden bir bütünü oluşturan parçalar üzerinde iyice çalışmadan bir bütünün ayrıntılarını kavrar ve yepyeni bir sentez oluşturur. Çeşitli parçalar arasında yeni bağıntular kurarak yepyeni bir sentez yapabilir.*” Csikszentmihalyi (2002: 58-73;

Üstündağ, 2009: 31-32)’e göre yaratıcı kişiler “*Fanteziler, hayal kurma ve gerçekler arasındadır.*” Erlendsson (1999; Yenilmez-Yolcu, 2007: 96)’ a göre ise yaratıcılık söz konusu olduğunda; “*Bilgi ve deneyim birikiminden yararlanarak sentezleme sonucu yeni ürünler ortaya koymak gerekir. Birbirleriyle farklı olan, ilişkisi olmadığını sandığımız şeylerin ilişkisini kurmak ve yeniyi yaratmak gerekir. ... yaratıcılıkta, ... imgelem, duygular etkileşim halindedir.*” Robinson (2008: 135)’a göre “*sistemli bir biçimde, etkin olarak bir şey üret*”mek demektir. Oral (2008: 16) yaratıcılıktan bahsederken, “*Duygularını kâğıda ister öykü, ister şiir olarak döksün, kişi bu yolla kendini aynadan görmüş gibi olacaktır.*” ifadelerini kullanır. Güteryüz (2006; Ak, 2011: 24) de “*Var olan bilgileri, kavramaları, olayları, bellekteki sesleri, görüntüleri, hayalleri yeniden kurgulayarak, birbiriyle ilişkilendirerek ortaya yeni bir beste, şiir, öykü, deneme ya da roman koyma etkinliğidir yaratıcı yazma.*” şeklinde bir tanım getirmektedir.

Bunların dışında May (2010: 64)’ın “*Yaratıcı süreç sayrılığın sonucu olarak değil, duygulanımsal (emotional) sağlığın en yüksek derecedeki betimi*”; Torrance’ın yaratıcı kişiden bahsederken “*coşkulu, coşkusal duyarlık, enerjik,*” (Torrance; <http://elitokul.comsosyalbilimyaraticilikvedusunme.htm>, Erişim Tarihi: Aralık 2011); Oral (2008: 14)’ın “*Kelimelerle bir çeşit şarkı yaratmak, özel çaba harcamadan ses uyumu yaratabilmek*” ifadelerine de dikkat etmek yerinde olur.

Dikkat edildiğinde yukarıdaki alıntılarının tamamında yaratıcılığın rüya görmek, hayal kurmak, var olanlardan yeni, yepyeni bir şey üretmek, sentezlemek vb. yönleri üzerinde durulmuştur. Şiir yazma becerisini elde etmenin bu özelliklere sahip olmakla mümkün olabileceği gerçeği göz önüne alındığında, şiir yazabilmenin ancak yaratıcı bir kişilikle mümkün olduğu ortaya çıkacaktır. Bu nedenle öğrencinin bu kazanıma sahip olmasını sağlamanın yolu, onu yaratıcı bir birey olarak yetiştirmekten geçer.

Sungur, yaratıcılığın bireysel, örgütsel ve toplumsal engelleri olduğunu açıklar. Ona göre toplumsal engellerde “*fantezi ve hayal kurma zaman kaybı ve belki de çılgınlıktır; ... sezgi, heyecanlar saçma*”dır (1992: 249-253; Üstündağ, 2009: 15-16).

Birey yaratıcılık gerektiren her girişimde desteğe ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacı birinci derecede karşılayacak olan aile, okul ortamı dolayısıyla öğretmenler ve çevredir. Aile ve çevreye düşen öğrencilerin şiir yazma girişimlerini desteklemektir. Okul ve öğretmenlere ise daha fazla görev düşmektedir. Sınıf içi etkinliklerde öğrencilere model alabilecekleri şairlerin şiirlerini dinleterek, onlarla ilgili araştırmalara teşvik ederek ve onların çağları aşan evrensel mesajlar içeren şiirlerini nasıl meydana getirdikleri üzerine konuşarak şiire karşı ilgi arttırıcı bir dizi faaliyet yapılabilir.

Türkçe ve müzik öğretmenlerinin derslerine bazen birer dördlük okuyarak başlamaları ve bu öğretmenlerin organizesinde okulda şiire ilgi duyan öğretmen ve öğrencilerin işbirliği ile yılda birkaç kez şiir dinletilerinin yapılması, bu yönde yeteneği olan öğrencilerin de bu dinletilerde görev almaları hem bu çalışmalara katkı sağlayacaktır hem de teşvik etme açısından oldukça etkili olacaktır.

Bununla birlikte çocuktan sürekli mükemmeli istemekten ya da mükemmel bir ürün ortaya çıkarması gerektiğini aşlamaktan şiddetle kaçınılmalıdır. Bu durum çocukta mükemmeli yakalayamama korkusuna, dolayısıyla cesaret ve özgüvenini yitirmesine sebep olur.

Yaratıcı yazmayı geliştirmek için yapılabilecek birçok etkinlik vardır. Oral (2003: 78-79)'ın aktardığı ve okullarda uygulanabilecek yaratıcı yazı uygulamalarından birisi olan 'doğa ve çevre gezileri'nde öğretmen, öğrencilerinden etraflarındaki varlıklar hakkında öyküler ya da şiirler yazmalarını isteyebilir. Böylece öğrenciler çevrelerindeki birbirinden farklı ve bağımsız görünen varlıkları düşünüp, aralarında anlamlı bağlar kurmak zorunda kalırlar. ... Çevre gezilerinin sonunda, öğrencilerin yazdıkları öyküler, şiirler sınıfta okunmalıdır. Bu sayede, öğrenciler birbirlerinin doğayı yorumlarken farklı duygular ve düşüncelerle hareket ettiğini görme olanağına kavuşur. Bunun yanında, her öğrenci kendi bireysel özelliklerini, niteliklerini ve farklılıklarını fark eder.

Yine Oral (2003: 82)'in bununla ilgili bahsettiği diğer bir uygulama da 'pencere problemi: şiir yazmak'tır. Burada öğrencileri harekete geçiren fikir olarak bir pencereden dışarıya ya da içeriye doğru bakmaları söylenir. Bu pencere herhangi

bir pencere olabilir. Sınıfın penceresi, virane bir binanın penceresi yahut bir saray penceresi. Pencereden içeri ya da dışarı bakacağına kişiler kendileri karar verirler. ... Öğrencilerin “Ben bir şey göremiyorum.” şikâyetlerini önlemek için somut bir şekilde, sınıfın penceresinden dışarı bakmaları söylenir. Daha sonra bu pencere tamamen hayali de olabilir. Öğrenciler pencereden baktıklarında gördüklerini ya da hayali pencere ise hayal ettiklerini şiir şeklinde yazarlar.

‘Şiir yazar’ kazanımıyla ilgili 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı (2006: 33)’nda yer alan kazanımlar ise aşağıdaki gibidir:

“Şair Gibiyim”: Somut kelimelerden ve imajlardan oluşan iki liste hazırlanır. Hazırlanan listelerdeki kelimelerden karşılıklı olarak seçme yapılarak imaj oluşturulur. Oluşturulan imajlar kullanılarak bir şiir yazılır. Yazdıkları şiiri müzik eşliğinde sınıfta okumaları sağlanır.

“Çağrışımlar ve Duygular”: Verilen kavramın çağrıştırdığı duyguyu yansıtan bir şiir yazılır. Yazılan şiirler öğrencilerin kendilerinin bulduğu bir ritimle söylenir.

“İlk Harflerine Baksana”: Akrostiş oluşturacak şekilde şiir yazılır.

“Resimlerin Ezgisi”: Öğrencilere bir resim gösterilir. Resimle ilgili sorulara cevap vermeleri istenir. Resimden hareketle şiir yazdırılır.

Onuncu Kazanım: Duygu, Düşünce, Hayal, İzlenim ve Deneyimlerini Yazarak İfade Eder

Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade etme kazanımı, ilköğretimi bitirmiş her bireyin sahip olması gereken bir kazanımdır. Her insan, yaşadıkları ya da karşılaştıkları olaylar ve durumlar karşısında bir şeyler hisseder. Onlarla ilgili düşünce ve izlenim sahibi olur. Geçmişle ilgili deneyimleri, gelecekle alakalı hayalleri olur. İnsanoğlu dinamiktir. Her an bu duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerinde değişiklikler yaşar.

İnsan, sosyal bir varlık olması hasebiyle iletişim kurma ihtiyacı duyar. Çünkü yaşananlar karşısında hissedilenlerin aktarılamaması, kişide huzursuzlukların yaşanmasına sebep olur. İntihar, kavga-kargaşa gibi yaşanan birtakım olumsuzlukların tamamının temelinde sağlıklı bir iletişimin eksikliği vardır. İletişim kurma ise insanların yaşadıkları karşısında edindikleri his, düşünce ve izlenimleri diğer insanlara iletme ve onların iletilerini de alma şeklinde olur. İletilerin karşılıklı olmasıyla iletişim meydana gelmiş olur.

İletişim kurma konuşarak, yazarak ya da beden diliyle mümkündür. Konuşarak ve beden diliyle kurulan iletişim okul süreci başlamadan edinilir. Ama yazarak iletişim kurmak okul süreciyle birlikte başlar. Bu iletişim yıllar ilerledikçe ve alınan eğitimin kalitesine göre gelişir. Yazma eğitimi ile ilgili kazanımlar, bu iletişimin daha iyi yapılması için sahip olunması gereken kazanımlardır.

Yaratıcılık ya da yaratıcı yazma eğitimi ise yazarak kurulan bu iletişimin daha özgün, kendine has bir şekilde yapılmasıyla ilgilidir. Duygu, düşünce, izlenim, deneyim ve hayallerimizi karşımızdakilere yazılı olarak aktarırken özgün ve farklı bir dil kullanmak, kişinin “kendisi” olması açısından son derece önemlidir.

Bu kazanım kişinin kendini konuyla ilgili örgütlemesiyle paralellik gösterir. Çünkü birey, bu süreç dâhilinde kendi isteğiyle duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini ifade eder. Bu durumlar, beynin **sol alt** çeyreğinde gerçekleşmektedir. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerin yazarak ifade edilmesi aynı zamanda, hayal etme, sentez, üretkenlik, fikir üretme süreçlerinin gerçekleştiği beynin **sağ üst** çeyreği ile anlamlı cümle kurma, analiz etme ve gramer bilgisinin yer aldığı **sol üst** çeyrekle de doğrudan ilgilidir. Açıklama ve izah etme süreçlerinin gerçekleştiği **sağ alt** çeyrekle de bağlantılıdır (Akgül, 2010).

Bu kazanım Gardner’in sekiz zekâ alanlarından sözel/dilsel zekâ alanının kapsamına girer.

Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerin yazılı bir şekilde ifade edebilme yeteneğini kazanma, yaratıcı bir bakış açısına sahip olmayla yakından ilgilidir. Yaratıcı yazılar da yaratıcı bakış açısına sahip olanlar tarafından ancak

yazılabilir. Yaratıcı yazılar kişinin özgürce yazdığı ve hayal gücü tarafından karakterize edilen özgün yazılardır.

Csikszentmihalyi (2002: 58-73; Üstündağ, 2009: 31-32), yaratıcı bireyin özelliklerinden bahsederken, onların “**fanteziler, hayal kurma** ve gerçekler arasında” olduklarını ifade eder.

Temizkan (2010: 629), yaratıcı yazmada amacın öğrencilerin “özgün, akıcı, ilgi çekici bir şekilde **duygu ve düşüncelerini ortaya koymalarını sağlamak**” olduğunu ifade ederek böylece “onların her zaman, her yerde ve her kişiyle paylaşamadıkları **duygu ve düşüncelerini** serbest bir şekilde, hiçbir baskı unsuru olmadan, yargılama ve eleştirme korkusundan uzak bir ortamda ortaya koymaları daha kolay olacaktır.” der. Küçük (2007: 11; Temizkan, 2010: 628)’e göre yaratıcı yazmada “... **hayal gücünden yararlanarak** ... akıcı ve hoşlanarak yazmak, yazmadan zevk almak” gibi durumlar söz konusuysa; Oral (2008: 8), yaratıcı yazıyı “kişinin bir konudaki **duygu ve düşüncelerini, hayal gücünü kullanarak, özgürce kâğıda dökmesi**” şeklinde ifade eder.

Yaratıcı yazı, **duyguları, düşünceleri, izlenimleri, hayalleri ifade etmeye** yarayan bir yazma biçimi (Sabancı Üniversitesi Yazma Becerileri Merkezi, 2009; Ak, 2011: 24); duyu algılarını geliştirerek **düş gücünü harekete geçirme, duyma, duyumsama, düşünme, sezme, gözleme** yetilerinin bütünlüğünü sağlama ve **düşünceleri, yaşantıları, gözlemleri** kurgusal bir bütünlük içinde temellendirerek dile getirme (İpşiroğlu, 2007: 23) dir.

Aşıcıoğlu (1993:146; Maltepe, 2006: 33-34)’na göre de öğrencilere istenilen düzeyde bir yazma becerisi kazandırmak, yalnızca öğretici yazılar yazdırmakla olanaklı değildir. Önemli olan, dış dünyayı algılamaları ve anlatmalarında **kendi görüş, düşünce ve hayal güçlerini** kullanmalarına olanak sağlamaktır. Böylelikle dış dünyadan **beş duyu yoluyla alınan izlenimler** zihinde canlanır ve kâğıda dökülür. Duyular aracılığıyla dış dünyayı algılamak, ayrıntıların farkında olmak ve bu ayrıntıları zihinde canlandırmak öğrencilerin yazılı anlatımda özgünlüğe ulaşmalarını sağlar. ... Yaratıcı yazma, dış dünyadan elde edilen **izlenimlerin** farklı bir sunumla ortaya konmasına dayanır. Öztürk (2007: 23)’e göre ise yaratıcı yazarlar,

genellikle yazma arzusundadırlar. Bu yazarlar, **hayallerinin** ortaya çıkmasına ve özgürce dolaşmasına izin verirler. Merakları hiçbir zaman tatmin olmaz.

Yaratıcı yazı etkinliklerinde öğrencilerin cesaretle istediklerini yazabilmelerini sağlamak, onların kendilerine olan güvenlerini de pekiştirecek, bir başka özellik olan **duygusal zekâ**larının gelişmesine büyük katkılar sağlayacaktır (Oral, 2008: 9-10).

Yukarıda alan uzmanlarından alıntılananlardan da anlaşıldığı gibi bireyin, zaman içerisinde yaşadıklarından edindiği izlenim ve deneyimlerini; karşılaştığı ya da yaşadığı durumlar karşısında sahip olduğu duygu ve düşüncelerini; herhangi bir durumla ya da gelecekle ilgili hayallerini ifade etmesi yaratıcılık özelliğinin bir yansımasıdır. Bunu yazarak ifade edebilme kazanımını da ilköğretimin ikinci kademesinde elde eder. Bu kazanım bu yönden yaratıcı yazmaya uygun bir kazanımdır.

İlköğretimin ikinci kademesindeki öğrenciler gelişme çağındadırlar. Yazı yazmak gelişme çağındaki çocukların hayal dünyalarını zorlamalarını, böylelikle geniş bir hayal dünyasına sahip olmalarını sağlar.

Yazı yazarken kişinin tek başına olması, birilerinin karşısında olmaması onların duygu, düşünce, izlenim ve deneyimlerini aktarırken daha rahat davranmalarına katkıda bulunur. Oral (2008: 20)'a göre bu psikolojik ortam çocuğun (hatta yetişkinin de) kendini özgürce dışa vurmasını sağlarken, yüz yüze iletişimde fazla mümkün olmayan hayal gücünü kullanmayı geliştirir.

Elbette bundan istenilen verimin elde edilebilmesi için duygu ve düşüncelerini bir kalıba sıkıştırmadan anlatmalarına ortam hazırlanmalı, öğrencilerin ortaya koydukları ürünlere iltifat edilmelidir. Bu yaklaşım onları yazmaya istekli kılacağı gibi, her geçen gün daha nitelikli metinler ortaya koymalarına da kapı aralayacaktır (Göçer, 2010: 189). Burada yine her zamanki gibi birinci görev öğretmene düşmektedir. Öğretmenin sağlayacağı demokratik ortam, farklı düşüncelere açık olması ve öğrencilere buna uygun bir zemin hazırlaması, onların duygularını dile getirmelerinde müthiş bir rahatlama sağlayacaktır. Öğrenciler bir

tarafından her denileni olduğu gibi kabul etmeyip kendi duygularını da rahatça dile getirebilecekken; diğer taraftan arkadaşlarının duygu ve düşüncelerine de saygı duymayı bir gereklilik olarak görecektir.

Toplumdaki birtakım anlayışlar, hayal kurmayı, boş şeylerle uğraşmak olarak görmektedir. Bu anlayışlara göre zekâ denilince sadece iyi matematik bilmek akla gelir. Sorunlar klasik çözüm şekillerinden başka şekilde çözülemez ve bunu da belli insanlar başarabilmektedir. Sezgi, öngörü, farklı olanı deneme, hayal kurma zaman kaybı olarak görülmektedir. Toplumsal engeller de denilebilen bu anlayışla büyüyen çocuk duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerini aktarmayı boş işlerle uğraşarak görecektir. Eğitim sistemlerinin bu anlayışları bertaraf eden bir mantıkla hazırlanması gerekir.

Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini rahatça ifade etmelerini sağlamak için birçok etkinlik çeşidi vardır. Özellikle duygularını ifade etmede müzik, resim, fotoğraflar, karikatürler, ilginç gazete kupürleri oldukça etkili olabilmektedir.

Göçer (2010: 191)'e göre yazma çalışmalarında öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmek ve yazılı olarak anlatmak amacıyla işlenen metinle de ilgi kurularak metin tamamlama çalışması yaptırılmalıdır. Özellikle öğrenciler, ana kahramanı oldukları bir öyküyü tamamlamaktan zevk alacak ve hayal dünyalarını kullanarak ilginç kurgular oluşturabileceklerdir.

Doğa ve çevre gezileri, müze gezileri, sözcük türeterek öykü yazmak, müzik ve fotoğraflar eşliğinde yazma, öykü karakterleri oluşturmak, özgün deyişler oluşturmak, eşyalarla diyaloglar (Oral, 2003: 77-114) da bu kazanımın elde edilmesinde uygulanabilecek etkili etkinliklerdir.

'Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder' kazanımıyla ilgili 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı (2006: 35)'nda yer alan etkinlik örnekleri aşağıdaki gibidir:

- **“Ben Büyüyünce...”**: Hayal edilen mesleğe yönelik tasarılar yazılır.

- **“Zamanla Değişir Her Şey”**: Öğrencilerden iki dakika içinde “değişim” kelimesinin çağrıştırdıklarını yazmaları istenir. Kelimenin çağrışımları tahtaya yazılır. Geçen yıl yaşanan sosyal değişimler liste hâline getirilir. Öğrencilerden bunlardan kendilerini en çok etkileyen değişimi seçmeleri istenir. Öğrenciler yazılarını müzik, resim veya dansla destekleyebilirler. Birkaç öğrenci yazılarını aileleriyle paylaşmak üzere görevlendirilir. Daha sonra bu ailelerden sınıfa gelerek ilk gençlik yıllarına ait tecrübelerini paylaşmaları istenir. Öğrencilerin yazıları okul panosunda veya dergisinde yayımlanır.
- **“Müziğin Gölgesindeki Yazılar”**: İki ayrı grup oluşturulur. Bu iki grup için iki ayrı mekân seçilir (Bu etkinlik iki farklı Türkçe öğretmeni tarafından aynı anda yaptırılabilir.) ve öğrenciler bu mekânlara yerleştirilir. Gruplara aynı yazma konusu verilir ve aynı anda yazmaya başlamaları sağlanır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yazma çalışması süresince gruplara iki farklı müzik (hüzünlü-neşeli gibi) dinletmektir. Yazma çalışması bitiminde aynı konuda iki farklı bakış açısı çıkacağından öğrencilerin bu farkı anlamaları sağlanır. Her grup kendi içinde en güzel yazıyı seçerek diğer gruplarla paylaşır.
- **“Geçmiş Yolculuk”**: Seçilen bir anı ile ilgili zihin haritası oluşturulur. Hatırlananlar resimlenir ve bu resimlere uygun diyaloglar konuşma baloncuklarına yerleştirilir.
- **“Dilek Kutusu”**: Sınıfta veya okulda dilek kutusu oluşturularak derslerin işlenişine ya da etkinliklere yönelik düşünce, istek ve eleştiriler yazılır.
- **“Gezip Gördüklerim”**: Tarihî ve turistik yerlere düzenlenen gezilerde notlar alınarak izlenimler yazılır.
- **“Eğer”**: Öğrencilerden kişilikleri üzerinde etkili olan bir çevreyi seçmeleri istenir. Burada yaşamının olumlu ve olumsuz yanları yazılı olarak ifade edilir.

BÖLÜM IV

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara ve araştırma bulguları çerçevesinde geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuçlar

2006 yılında kabul edilerek uygulanmaya başlanan Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan 42 yazma kazanımının yaratıcı yazmaya uygunluk yönünden incelendiği bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan 42 yazma kazanımının sadece 10 tanesinin yaratıcı yazmaya uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit Türkçe eğitimsi uzmanların görüşleri çerçevesinde yapılmıştır.
2. Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan yazma kazanımlarından yaratıcı yazmaya uygun olduğu düşünülenler ve kısaca gerekçeleri şunlardır:

'Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır' kazanımı durumların, olayların ve bilgilerin ahenkli ve tutarlı bir şekilde yeniden düzenlenmesine, belirli bir sıra izleyerek ve çeşitlilik oluşturarak yepyeni yapıtlar oluşturulmasına katkıda bulunduğu için yaratıcı yazmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

'Yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar' kazanımı neden-sonuç ilişkisini açıklama ve kavramaya, içeriğinde var olana eleştirel bakmaya, yeni sorun alanları oluşturmaya ve neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak yeni sentezlere ulaşmaya katkı sağladığı için yaratıcı yazmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

'Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar' kazanımı bireyin yazısında söyleyecek lafının olmasına, bir mesajın bulunmasına, okuyucunun

deneyimlerine eklemeler yapabilmesine yarar sağladığı için yaratıcı yazmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

‘Yazısını bir ana fikir etrafında planlar ile yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler’ kazanımları öğrencilerin ilginç fikri seçmelerine, onu sınamalarına, ana fikir ve ayrıntıları kullanarak geliştirmelerine, okuyucuyu metne bağlayıp mantıklı fikirler sunmalarına ve fikirler arasında geçiş sağlamalarına katkı sundukları için yaratıcı yazmaya uygun oldukları sonucuna varılmıştır.

‘Yazdığı metni görsel materyallerle destekler’ kazanımı, resimlerin veya fotoğrafların gerçek hayattaki eşyaları temsil etmeleri, tanım ve tasvirin yetersiz kaldığı durumlarda resimlerden ve fotoğraflardan yararlanmanın iyi bir yol olması, görsel öğelerin hem somut hem de soyut düşünme aşamasında ama özellikle de somut düşünme aşamasında öğrencilerin düşünme ve anlatma kabiliyetlerini besleyici bir yanının olması nedeniyle yaratıcı yazmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

‘Olay yazıları yazar’ kazanımı bilinen şeylerden yepyeni bir şey çıkarmak, yeni, özgün sentezlere varmak, bilgi ve deneyim birikiminden yararlanarak sentezleme sonucu yeni ürünler ortaya koymak, birbirleriyle farklı olan, ilişkisi olmadığını sandığımız şeylerin ilişkisini kurmak ve yeniyi yaratmak gibi becerilerin elde edilmesine katkıda bulunduğu için yaratıcı yazmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

‘Düşünce yazıları yazar’ kazanımı öğrencinin yeni bir düşünce şeması içinde yeni düşüncüler (fikirler) ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisine; eski fikirlere yeni kimlikler verme ve bilinenlerden yeni sentezler yapma faaliyetlerine; düşünceleri, yaşantıları, gözlemleri kurgusal bir bütünlük içinde temellendirerek dile getirmesine yarar sağladığı için yaratıcı yazmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

‘Şiir yazar’ kazanımı kelimelerle bir çeşit şarkı yaratmak, özel çaba harcamadan ses uyumu yaratabilmek, birkaç satırlık da olsa duygularını şiirle

ifade edebilmek gibi becerilerin edinilmesine yardımcı olduğu için yaratıcı yazmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

‘Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder’ kazanımı öğrencilerin özgün, akıcı, ilgi çekici bir şekilde duygu ve düşüncelerini ortaya koymalarını sağlamak, dış dünyayı algılamaları ve anlatmalarında kendi görüş, düşünce ve hayal güçlerini kullanmalarına olanak sağlamak, duyular aracılığıyla dış dünyayı algılamak, ayrıntıların farkında olmak ve bu ayrıntıları zihinde canlandırmak, yazılı anlatımda özgünlüğe ulaşmalarını sağlamak gibi becerilerin edinilmesine katkı sağladığından yaratıcı yazmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Diğer 32 kazanımın yaratıcı yazmaya uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

3. Yazma kazanımlarının büyük çoğunluğunun yaratıcı yazmaya uygun olmaması, hâlihazırda uygulanmakta olan Türkçe Öğretim Programı’nın, hala kuralları çokça önemseyen, yaratıcı düşünmeye yeterli düzeyde önem vermeyen bir anlayışla hazırlandığını ortaya koymuştur.

4.2. Öneriler

Toplumların gelişiminde çok büyük öneme sahip ve özgür düşünmenin dayanağı olan yaratıcı düşünmeyi önemsemeden hazırlanmış/hazırlanacak bir programın, toplumları oluşturan bireylerin gelişiminde yarar sağlayıcı bir tarafının olmayacağı açıktır. Bu nedenle bu çalışmanın sonunda gerek söz konusu Program’ a yönelik, gerekse onun uygulayıcısı olan öğretmenlere, Milli Eğitim Bakanlığı’na ve buna benzer çalışmalarda bulunacak araştırmacılara şu önerilerde bulunulmuştur:

1. Programda bazı kazanımlara hiçbir etkinlik örneğinin verilmemesi bir eksikliktir. Çünkü yaratıcı yazmaya uygun yazma kazanımlarının öğrencilerde beceri haline gelmesinde etkinliklerin önemi büyüktür. Bu nedenle her bir kazanımın farklı birçok etkinliklerle işlenmesi gerekir. Programın revize edilmesi ya da yeni bir programın hazırlanması durumunda, programda yer

alan dil becerilerine ait alanlarının tamamına, daha özelde yazma kazanımlarına, daha da özelde yaratıcı yazmaya uygun olan kazanımlara bolca etkinlik örnekleri verilmelidir.

2. Verilen etkinlik örnekleri ve benzerleri öğretmenler tarafından sınıflarda yoğun olarak uygulanmalıdır. Böylece istenilen verimliliğin alınması sağlanabilir.

“Doğa ve çevre gezileri”, “müze gezileri”, “pencere problemi: şiir yazmak”, “grupla beraber öykü yazmak”, “sözcük türeterek öykü yazmak”, “senaryo yazmak”, “diyalog yazmak”, “cümle birleştirme”, “kullanılan dili tahmin etmek”, “müzik ve fotoğraflar eşliğinde yazma”, “öykü karakterleri oluşturmak”, “özgün deyişler oluşturmak”, “reklam metinleri yazmak”, “eşyalarla diyaloglar” gibi etkinlik örnekleri zenginleştirilerek ve benzerleri de oluşturularak sınıflarda uygulanabilir.

3. Türkçe derslerinde yaratıcı yazmaya yeterli zamanın ayrılabilmesi için Türkçe dersine ayrılan zaman (ders saatleri) artırılarak müsait hale getirilmelidir.
4. Yazma ile ilgili çalışmalar için sadece Türkçe dersi yetmemektedir. Bu durumda diğer ders öğretmenlerinden bu yönde destek alınmalıdır.
5. Özellikle Türkçe öğretmenlerine ve yanı sıra diğer ders öğretmenlerine bu yönde hizmet içi eğitim seminerlerinin verilmesi verimliliği arttıracaktır.
6. Bu araştırmada sadece yaratıcı yazmaya uygun olduğu düşünülen yazma kazanımları incelenmiştir. Buna benzer olarak yapılacak çalışmalarda yaratıcı yazmaya uygun olmayan kazanımların uygun olmamalarının sebepleri üzerinde durulması mantıklı olur. Yapılacak böyle bir çalışmanın bu çalışmayla beraber ele alınması durumunda daha zihin açıcı sonuçlar elde edileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AK, E. (2011). Yaratıcı Yazma Etkinliklerinin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersindeki Yazılı Anlatım Becerileri Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- AKBAYIR, S. (2006). Yazılı Anlatım Biçimlerinin Yazma Becerisi Edinimindeki İşlevleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- AKDAĞ, M. ve GÜNEŞ, H. (2003). Öğretmen Rolünün Yaratıcı Bir Sınıf Ortamı Oluşturmasındaki Önemi. Milli Eğitim Dergisi. S. 159.
- AKGÜL, G. (2010). İlköğretim Türkçe (6, 7, 8 Sınıflar) 2006 Öğretim Programında Yer Alan Okuma, Dinleme, Konuşma, Yazma Öğrenme Alanlarındaki Kazanımların Bütünsel Beyin Modeline Göre Analiz Edilmesi ve Sınıflandırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hatay.
- AKKAYA, N. (2011). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Dersinde Yaratıcı Yazma Yaklaşımının Türkçe Dersine Yönelik Tutuma Etkisi. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi. S. 30, s. 311-319.
- AKKURT, D. (2001). Düşünme ve Yaratıcılık. <http://www.ak-kurt.com/dy.html>. Erişim Tarihi: Ocak 2012.
- AKSAN, D. (2007). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: TDK Yayınları.
- AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2009). Yazılı ve Sözlü Anlatım. Ankara: Akçağ Yayınları.

- AKYOL, H. (2000). Yazı Öğretimi. Milli Eğitim Dergisi. S. 146, s. 37-48.
- AKYOL, H. (2008). Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.
- ALTUN, M. Genel Dil Bilimi. <http://www.dilbilimi.net/geneldilbilimi.htm>. Erişim Tarihi: Mayıs 2012.
- ALTUNKAYA, H. (2010). Eski Ve Yeni II. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Dil Bilgisi Öğretiminin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- ANILAN, H. (2005). Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesinde Kelime Ağı Oluşturma Yönteminin Etkililiği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- ASLAN, E. (2001). Torrance Yaratıcı Düşünce Testinin Türkçe Versiyonu. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. S. 14, s. 19-40.
- ASLAN, M. S. (2007). Yaratıcılık ve Alanlarla İlişkisi. <http://yaratilicilikokulu.blogspot.com/2007/05/yaratclik-ve-alanlarla-ilikileri.html>. Erişim Tarihi: Şubat 2012.
- AYBEK, B. (2007). Eleştirel Düşünmenin Öğretiminde Öğretmenin Rolü. Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi. C. 7, S. 2.
- BAĞCI, H. (2007). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları ile Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

- BELET, Ş.D. (2005). Öğrenme Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Yazma Becerileri İle Türkçe Dersine İlişkin Tutumlara Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- BEYDEMİR, A. (2010). İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Dersinde Yaratıcı Yazma Yaklaşımının Yazmaya Yönelik Tutumlara, Yaratıcı Yazma ve Yazma Erişisine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Denizli.
- BİLGİLİ, A. E. ve DALKIRAN, H. S. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi ve Satranç. http://www.ustunzekalilar.org/index.php?option=com_content&task=view&id=199&Itemid=237&phpMyAdmin=YWpIh7Deg1iWGMAq6UG4fsuqJd, Erişim Tarihi: Şubat, 2012.
- COŞKUN, E. (2007b). Yazma Becerisi. İlköğretimde Türkçe Öğretimi (Ed. Ahmet Kırkılıç, Hayati Akyol). Ankara: PegemA Yayıncılık. 49-91.
- COŞKUN, İ. (2006). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Kompozisyon Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- ÇAĞLAR, D. (1999). Yaratıcı Çocuklar ve Yaratıcılığın Geliştirilmesi. Çağdaş Eğitim Dergisi. C. 1, S. 9, s. 1624-1630.
- ÇEÇEN, M. A. (2011). Yazma Eğitimi Açısından Metin Bilgisi. Yazma Eğitimi (Ed. Murat ÖZBAY). Ankara: Pegem Akademi. 127-144.
- ÇELEBİ, H. M. (2008). İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Olay ve Düşünce Yazılarına Göre Dinleme Becerilerinin Değerlendirilmesi (Muğla örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla.

ÇELLEK, T. (2002). Yaratıcılık ve Eğitim Sistemimizdeki Boyutu. Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi. C. 2, S. 1, s. 2-4.

ÇİFTÇİ, Ö. (2007). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Öğretim Programında Belirtilen Okuduğunu Anlamayla İlgili Kazanımlara Ulaşma Düzeyinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

DAĞABAKAN, F. Ö. ve DAĞABAKAN, D. (2007). Dil ve çocukta dil gelişimi. Milli Eğitim Dergisi. S. 174, s. 155-161.

DAVASLIGİL, Ü. Yaratıcılık. <http://www.ustunveozel.com/dosya10.htm>. Erişim Tarihi: Ocak 2012.

DENİZ, K. (2003). Yazılı Anlatım Becerileri Bakımından Köy ve Kent beşinci Sınıf Öğrencilerinin Durumu. Tübar-XIII. Bahar, s. 233-255.

DİKİCİ, A. (2001). Sanat Eğitiminde Yaratıcılık. Milli Eğitim Dergisi. S. 149.

ERDURAN AVCI, D. (2007). Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımının İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi Dersindeki Başarı, Tutum Ve Bilgilerinin Kalıcılığı Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

ERDURAN AVCI, D. ve YAĞBASAN, R. (2008). Beyin Yarı Kürelerinin Baskın Olarak Kullanılmasına Yönelik Öğretim Stratejileri. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. C. 28, S. 2, s. 1-17.

ERGİN, M. (2008). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.

ERLENDSSON, J. Creativity (Yaratıcılık).

https://notendur.hi.is/joner/eaps/cq_cr04.htm. Erişim Tarihi: Ocak 2012.

ERSOY, A. <http://www.yeniyuzyil.edu.tr/akademikbirimler/guzelsanat/IMB.aspx>,

Erişim Tarihi: Mart 2012.

ERSOY, E. ve BAŞER, N. (2009). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin yaratıcı Düşünme Düzeyleri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi – The Journal of International Social Research. C.2, S. 9, s.128-137.

EVİRGEN, A. (2010). Ailede Yaratıcılık Eğitimi ve Gelişimi. Eğitimde Yansımalar. S. 27, s. 18-19.

FOSTER, J. (2005). Yaratıcılık Fabrikası. İstanbul: Optimist Yayınları.

GÖÇER, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi – The Journal of International Social Research, C. 3, S. 12, s. 178-195.

GÖK, B. (2006). İlköğretim VIII. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Düşünce Yazılarının Eğitimdeki Yeri ve Önemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Manisa.

GÖKÇE, Y. (2007). Ben Büyüyünce Yazar Olacağım – Çocuklar İçin Yaratıcı Yazarlık. İstanbul: Kapital Kitapları.

GÜNER, G. (2004). Türkçe Kompozisyon Öğretiminde (İlköğretim II. Basamağı) Yazma Öncesinde Yapılabilecek Bazı Etkinlikler. Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi. S. 17, s. 225-230.

GÜLERYÜZ, H. (2003). Yaratıcı Çocuk Edebiyatı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

GÜNEŞ, F. (2004). İlköğretim Programlarında Yeni Yaklaşımlar Türkçe (1-5. Sınıf). Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi. S. 54-55.

- GÜNEY, N., AYTAN, T. ve GÜN, M. (2010). İlköğretim II. Kademe Türkçe Programı İle Çoklu Zekâ Kuramının Örtüşme Düzeyi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi – The Journal of International Social Research. C. 3, S. 12, s. 213-229.
- GÜNEYLİ, A. (2007). Etkin Öğrenme Yaklaşımının Anadili Eğitiminde Okuma ve Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- GÜRSOY, F. [Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Ailenin Önemi.](http://www.orhangazianaokulu.k12.tr/dosya/2147.pdf) <http://www.orhangazianaokulu.k12.tr/dosya/2147.pdf>. Erişim Tarihi: Ocak 2012.
- İNAL, S. (2008). Beynin Algılama Süreci, Yazma ve Kümeleme Stratejisi. Doğuş Üniversitesi Dergisi. C. 9, S. 1, s. 55-64.
- İPŞİROĞLU, Z. (2007). Türkçe Öğretiminde Yaratıcılık- Almanya'daki Yeni Öğretmenler: Göçmen Kökenli Üçüncü Kuşak. Dil Dergisi. S. 135, s. 21-27.
- İPŞİROĞLU, Z. Yaratıcı Yazmanın Önemi ve Yaratıcı Yazma Dizisi Üzerine. <http://zehraipsiroglu.com/tuerkce/deneme-ve-elestiri-itaplari/yaratıcı-yazma-2>. Erişim Tarihi: Mart 2012.
- İZGÖREN, A. Ş. (2011). İş Yaşamında 100 Kanguru – Sistem Yöneticiliği. Ankara: Elma Yayınevi.
- KAPLAN, A. (2003). Yaratıcılığın Akademik Ortamlardaki Sorunları ve Olanakları. Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi. C. 3, S. 4, s. 6.
- KAPTAN, F. (1998). Fen Öğretiminde Kavram Haritası Yönteminin Kullanılması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. S. 14, s. 95-99.

- KARATAY, H. (2011). 4+1 Planlı Yazma Ve Değerlendirme Modelinin Öğretmen Adaylarının Yazılı Anlatım Tutumlarını Ve Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi. *Turkish Studies – International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. C. 6, S. 3, s. 1029-1047.
- KARATEKE, E. (2006). Yaratıcı Dramanın İlköğretim II. Kademedeki 6. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerine Olan Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hatay.
- KASAPOĞLU, B. (2007). Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Birinci Kademe Dördüncü Sınıf Ana Dili Ders Kitaplarında Yazma Eğitimi ve Öğretimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- KAVCAR, C. (1983). Düzgün Yazmanın Önemi ve Yolları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. C. 16, S. 2, s. 113-123.
- KIRBAŞ, A. (2006). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- KIRBAŞ, A. ve ORHAN, S. (2011). Görsel Materyallerle Desteklenmiş Yazma Çalışmalarının Öğrencilerin Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi. **Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. C. 6, S. 4, s. 705-713.
- KOÇAK, A. (2005). İlköğretim Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.

- KONAK, A. (2009). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Şekilsel Yaratıcılık Düzeylerinin Çoklu Zekâ Alanları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. The First International Congress of Educational Research – Trends and Issues of Educational Research (Presentations – Bildiriler). (1-3 Mayıs 2009). Çanakkale. Onsekiz Mart Üniversitesi.
- KORAY, Ö. (2004). Yaratıcı Düşünme Tekniklerinden Altı Düşünme Şapkası Ve Nitelik Sıralama Tekniklerinin Fen Derslerinde Uygulanmasına Yönelik Öğrenci Görüşleri. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. (6-9 Temmuz 2004). Malatya. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- KORKMAZ, H. ve KAPTAN, F. (2002). Fen Eğitiminde Öğrencilerin Gelişimini Değerlendirmek İçin Portfolyo Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. S. 23, s. 167-176.
- KUVANÇ, K.E.B. (2008). Yaratıcı Yazma Tekniklerinin Öğrencilerin Türkçe Dersine İlişkin Tutumlarına ve Türkçe Dersindeki Başarılarına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- KÜÇÜK, S. (2006). Türkçe Öğretiminde Yazılı Anlatım Çalışmalarının Sorularla Yönlendirilmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. C. 4, S. 2, s. 181-200.
- MALTEPE, S. (2006). Türkçe Öğretiminde Yazılı Anlatım Uygulamaları İçin Bir Seçenek: Yaratıcı Yazma Yaklaşımı. Dil Dergisi. S. 132, s. 56-66.
- MALTEPE, S. (2006). Yaratıcı Yazma Yaklaşımı Açısından Türkçe Derslerindeki Yazma Süreçlerinin ve Ürünlerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- MAY, R. (2010). Yaratma Cesareti. (Çev.Alper OYSAL). İstanbul: Metis Yayınları.

- MEB. Orta Öğretim Genel Müdürlüğü. (2006). Spor Masajı Dersi Taslak Öğretim Programı (10. Sınıf). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2009). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- NAKİBOĞLU, M. ve ALTIPARMAK, M. Aktif Öğrenmede Bir Grup Tartışması Yöntemi Olarak Beyin Fırtınası. www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/PDF/Biyoloji/bildiri/t25d.pdf. Erişim Tarihi: Ocak 2012.
- ORAL, G. (2003). Yine Yazı Yazıyoruz – Okulda, İşyerinde, Evde Kullanılabilecek Yaratıcı Yazı Uygulamaları. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ORAL, G. (2008). Yine Yazı Yazıyoruz – Okulda, İşyerinde, Evde Kullanılabilecek Yaratıcı Yazı Uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi.
- ÖMEROĞLU, E. ve TURLA, A. (2001). Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi. Milli Eğitim Dergisi. S. 151.
- ÖZBAY, M. (2009). Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II. Ankara: Öncü Kitap.
- ÖZBAY, M. (2011). KKTC Ortaokul Öğrencilerinin Okuma ve Yazma Becerileri. Ankara: Öncü Kitap.
- ÖZBEN, Ş. ve ARGUN, Y. (2005). Buca Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yaratıcılık Boyutları Puanlarının Karşılaştırılması. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi. S. 18, s. 16-23.
- ÖZDEMİR, S. (2008). Orta Öğretim Seçme Sınavında Başarılı Olan Öğrencilerin

Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

ÖZTÜRK, E. (2007). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerilerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

PİLTEN, G. (2007). Fikir Bulma Stratejisi Öğretiminin Ana Fikir Bulma ve Okuduğunu Anlamaya Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

ROBİNSON, K. (2008). Yaratıcılık – Aklın Sınırlarını Aşmak. (Çev. Nihal Geyran KOLDAŞ). İstanbul: Kitap Yayınevi.

SAN, İ. (1979). Yaratıcılık, İki Düşünce Biçimi ve Çocuğun Yaratıcı Eğitimi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. C. 12, S. 1, s. 177-190.

SAN, İ. (1985). Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. C. 18, S. 1, s. 99-112.

SAN, İ. (2008). Sanat ve Eğitim – Yaratıcılık, Temel Sanat Kuramları, Sanat Eleştirisi yaklaşımları. Ankara: Ütopya Yayınları.

SEVER, S. (1994). Türkçe Öğretiminde Uygulanan Tam Öğrenme Kuramı İlkelerinin Öğrencilerin Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerindeki Erişime Etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. C. 27, S. 1, s. 121-171.

SEVER, S. (1998). Dil ve İletişim (Etkili Yazılı ve Sözlü Anlatım). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. C. 31, S. 1, s. 51-66.

TDK. Büyük Türkçe Sözlük. www.tdkterim.gov.tr/bts/. Erişim Tarihi: Şubat 2012.

TEKŞAN, K. (2001). Yazılı Anlatımı Geliştirmede Ön Hazırlığın Etkisi.

Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.

TEKŞAN, K. (2010). Kültür Aktarımında Yazılı Anlatımın Rolü. Tübar-XXVII.

Bahar, s. 595-619.

TEMİZKAN, M. (2003). Yazılı Anlatım Etkinliği Çerçevesinde Türkçe

Öğretmenlerinin Çalışmalarına İlişkin Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hatay.

TEMİZKAN, M. (2010). Türkçe Öğretiminde Yaratıcı yazma Becerilerinin

Geliştirilmesi. Tübar-XXVII. Bahar, s. 621-642.

TEZCİ, E. ve DİKİCİ, A. (2003). Yaratıcı Düşünceyi Geliştirme Ve Oluşturmacı

Öğretim Tasarımı. Fırat Üniversitesi Dergisi. C. 13, S. 1, s. 251-260.

TEZCİ, E. ve DİKİCİ, A. (2004). Bireysel Gelişim Dosyasına Dayalı Değerlendirme

Yaklaşımının Yaratıcı Düşünce Gelişimine Etkisi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. (6-9 Temmuz 2004). Malatya. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

TONYALI, E. (2010). Yaratıcı Yazma Uygulamalarının İlköğretim Altıncı Sınıf

Öğrencilerinin Yazma Becerilerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.

TÜRKER, V. Yaratıcı Düşünme Teknikleri. <http://www.volkanturker.com.tr/>. Erişim

Tarihi: Ocak 2012.

UNGAN, S. (2007). Yazma Becerisinin Geliştirilmesi ve Önemi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S. 23, s. 461-472.

ÜSTÜNDAĞ, T. (2009). Yaratıcılığa Yolculuk. Ankara: Pegem Akademi.

VEXLIARD, A. (1966). Yaratıcılık Teorileri ve Eğitim. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi. C. 4,S. 0, s. 107-153.

YAHŞİ CEVHER, Ö. (2008). 2006 Türkçe Programının İlköğretim 6. Sınıf Düzeyinde Eleştirel Düşünme Becerisine Etkililiği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

YAMAN, S. ve YALÇIN, N. (2005). Fen Bilgisi Öğretiminde Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisi. İlköğretim Online, IOO Dergisi. C. 4, S. 1, s. 42-52. <http://ilkogretim-online.org.tr>.

YENİLMEZ, K. ve YOLCU, B. (2007). Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı. Sosyal Bilimler Dergisi. S. 18, s. 95-105.

YILDIZ, C. vd. (2008). Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.

<http://elitokul.comsosyalbilimyaraticilikvedusunme.htm>. Yaratıcılık ve Özellikleri. Erişim Tarihi: Aralık 2011.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Beyin_firtnası. Beyin Fırtınası. Erişim Tarihi: Aralık 2011.

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Dil_\(lisan\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Dil_(lisan)). Dil (Lisan). Erişim Tarihi: Şubat 2012.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Nedensellik>. Nedensellik. Erişim Tarihi: Şubat 2012.

ÖZET

2006 TÜRKÇE DERSİ (6, 7, 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA YER ALAN YAZMA KAZANIMLARININ YARATICI YAZMAYA UYGUNLUĞU

Bu çalışmada 2006 yılında kabul edilerek uygulanmaya başlanan Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki yazma kazanımlarının yaratıcı yazmaya uygunluğu incelenmiştir.

Araştırmada, programda yer alan 42 yazma kazanımı incelendikten sonra, içlerinde yaratıcı yazmaya uygun olanlar belirlenmiştir. Kazanımlardan hangilerinin yaratıcı yazmaya uygun olduğunun belirlenmesi uzman görüşü çerçevesinde yapılmıştır. 42 kazanımının tamamının yer aldığı bir anket hazırlanarak Türkçe Eğitimi alanında uzman olan 17 akademisyene gönderilmiş ve onlardan cevaplar istenmiştir. Gelen cevaplar doğrultusunda yazma kazanımlarından hangilerinin yaratıcı yazmaya uygun olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonunda uzman görüşü de dikkate alınarak elde edilen bulgulara göre, 42 yazma kazanımından;

1. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.
2. Yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar.
3. Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar.
4. Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.
5. Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.
6. Yazdığı metni görsel materyallerle destekler.
7. Olay yazıları yazar.
8. Düşünce yazıları yazar.
9. Şiir yazar.
10. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder.

olmak üzere 10 tanesinin yaratıcı yazmaya uygun olduğuna karar verilmiştir. Söz konusu bu kazanımlar tek tek ele alınarak yaratıcı yazmaya uygunlukları üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yazma, yazma eğitimi, yazılı anlatım, yaratıcılık, yaratıcı düşünme, yaratıcı yazma, yazma kazanımları.

ABSTRACT**THE RELEVANCE OF THE OBJECTIVES CONNECTED TO WRITING
TAKING PLACE IN TURKISH COURSE 2006 (FOR THE GRADES OF 6, 7,
8) IN INSTRUCTIONAL PROGRAM TO CREATIVE WRITING**

In this study, the relevance of objectives related to writing taking place in Turkish Course (for 6th, 7th and 8th grades) to creative writing has been analyzed, which was adopted and used in 2006.

In the study, after 42 objectives related to writing skills in the program were analyzed, the objectives connected to the creative writing have been determined. The process of determination of the objectives related to creative writing has been made with the help of the expert opinion. Also, a measurement containing all 42 objectives connected to writing skills has been prepared. Then, it was sent to 17 academicians who are experts in Turkish Instruction to evaluate its content and face validity and their replies have been taken into consideration. With respect to the responses coming from the experts, the objectives related to the writing skills related to the creative writing have been determined.

According to the results taken into consideration with the help of the expert opinion, the following 10 objectives out of 42 ones have been accepted related to creative writing;

11. He/ She is able to tell events and information in an order.
12. He/ She is able to state cause and effect relationship in his/her writing.
13. He/ She is able to state purpose and effect relationship in his/her writing.
14. He/ She is able to plan his/her writing upon a main theme.
15. He/ She is able to support his/ her main idea with supportive ideas.
16. He/ She is able to support his/her text with visual materials.
17. He/ She is able to write action writing.
18. He/ She is able to write opinion writing.
19. He/ She is able to write poem.

20. He/ She is able to express his/her idea, emotion, imagination, impression and experiences via writing.

The objectives in questions were analyzed one by one and their relevance to creative is also examined.

Key Words: Writing, writing instruction, written expression, creativity, creative thinking, creative writing, objectives related to writing.

EKLER

**EK-1: Yazma Kazanımlarının Yaratıcı Yazmaya Uygunluğunun
Belirlenmesinde Kullanılan Uzman Görüşü Anketi**

AMAÇ ve KAZANIMLAR	Hiç Uygun değil	Uygun değil	Kısmen Uygun	Uygun	Tamamen Uygun
A. Yazma kurallarını uygulama					
1. Kâğıt ve sayfa düzenine dikkat eder.					
2. Düzgün, okunaklı ve işlek “bitişik eğik yazı”yla yazar.					
3. Elektronik ortamdaki yazışmalarda biçim ile ilgili kurallara uyar.					
4. Standart Türkçe ile yazar.					
5. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.					
6. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.					
7. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.					
8. Yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar.					
9. Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar.					
10. Tekrara düşmeden yazar.					
11. Yazım ve noktalama kurallarına uyar.					
B. Planlı yazma					

1. Yazma konusu hakkında araştırma yapar.					
2. Yazacaklarının taslağını oluşturur.					
3. Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.					
4. Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.					
5. Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanır.					
6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.					
7. Yazdığı metni görsel materyallerle destekler.					
8. Yazısına konunun ve türün özelliğine uygun bir giriş yapar.					
9. Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.					
10. Yazıya, konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir başlık bulur.					
11. Dipnot, kaynakça, özet, içindekiler vb. kısımları uygun şekilde düzenler.					
12. Yazma yöntem ve tekniklerini kullanır.					
C. Farklı türlerde metinler yazma					
1. Olay yazıları yazar.					
2. Düşünce yazıları yazar.					
3. Bildirme yazıları yazar.					
4. Şiir yazar.					
D. Kendi yazdıklarını değerlendirme					
1. Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.					

2. Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.					
3. Yazdıklarını yazım ve noktalama kurallarına uygunluk yönünden değerlendirir.					
E. Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma					
1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder.					
2. Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.					
3. İlgi alanına göre yazar.					
4. Şiir defteri tutar.					
5. Günlük tutar.					
6. Beğendiği sözleri, metinleri ve şiirleri derler.					
7. Okul dergisi ve gazetesi için yazılar hazırlar.					
8. Yazdıklarını başkalarıyla paylaşır ve onların değerlendirmelerini dikkate alır.					
9. Yazdıklarından arşiv oluşturur.					
10. Yazma yarışmalarına katılır.					
F. Yazım ve noktalama kurallarını uygulama					
1. Yazım kurallarını kavrayarak uygular.					
2. Noktalama işaretlerini işlevlerine uygun olarak kullanır.					

Ek-2: Bütünsel Beyin Modeline Göre İnsanın Yetenek, Eylem ve Algılamalarının Beyin Bölgelerine Göre Dağılımı

SOL ÜST- A (Rasyonel Ben)	SAĞ ÜST-D (Deneysel Ben)
Bilimsel, matematiksel, buluş, tartışma, formüle dayalı problem çözme, çözümlenme, anlamlı cümleler kurma, çeviri, açık ifade, teşhis etme, inşa etme, belgeleme, finansal, yönetme, teknik, meydan okuma, kuram koyma, akılcı düşünme, seri klavye kullanımı, muhasebe, yalnız çalışma, formülleri uygulama, veri analizi, nesnelere birleştirme, nesnelere çalıştırma, sayıları işleme, konuları açıklama, mantıksal işlem, tartışma, anlamlı cümle kurma, analiz becerisi, gramer bilgisi (dizgesel), mantık, eleştiri, kuşku, teknik konular	Fikir üretme, deney yapma, sentez, birleştirme, strateji oluşturma, yenilik yapma, tasarım yapma, sezinleme, sezgisel problem çözme, kinestetik, teorik, üretken, gözlemlenme, farklı olma, riskli, görsel, psikolojik, iletişim, eğlence, tasarlama, hayal etme, yenilikçilik, canlandırma, kavramsallık, maceracı, yeni önerilere açık, vizyon sağlama, değişiklik getirme, dizayn etme, çözümler üretme, kavrama, hayal gücü, rüya, öykülendirme, canlandırma, bütünü kavrama becerisi, sanatçı yeteneği, şiir, resim
SOL ALT-B (Koruyucu Ben)	SAĞ ALT-C (Duygusal Ben)
Psikomotor beceriler, planlama, zamanlama, uygulama, sıralama, organize etme, ayrıntılı, mekanik, onarma, yasal, tarımsal, idari, askeri, montaj edebilme, memuriyet, metodik, kontrol edici, disiplinli, amirlik, somut, politikalar oluşturma, dosyalama, güvenliği sağlama, kelime işlem, prosedürleri uygulama, nesnelere oluşturma, kontrollü olma, statükoyu koruma, sıraya koyma, planlama, durağanlık, işi zamanında yapma, detaylara eğilme, yapılandırılmış görevler, idarecilik, ritmik jimnastik, örgütlenme becerisi, sonuç çıkarma, listeleme, yeni fikirlere karşı alay, tutuculuk, savunma, koruma, şiddet eğilimi, okul ve iş vb.	İfade etme, dokunsal, kişilerarası iletişim, müziksever, insanları anlama, hissetme, sosyal, özen gösterme, yardım etme, öğretme, rahat ettirme, yetiştirme, destekleme, iyileştirme, danışmanlık, koordinasyon, yazma, anlama, fikirleri açıklama, katılımcı, eğitim, düşünme, konuşma, ikna etme, insanlara yardım etme, açıklayıcı yazı, danışmanlık, müzik yeteneği, vurgu, ezgi, tonlama, akıcı konuşma, ikna becerisi, kodlama, yargılamaktan kaçınma, tutkular